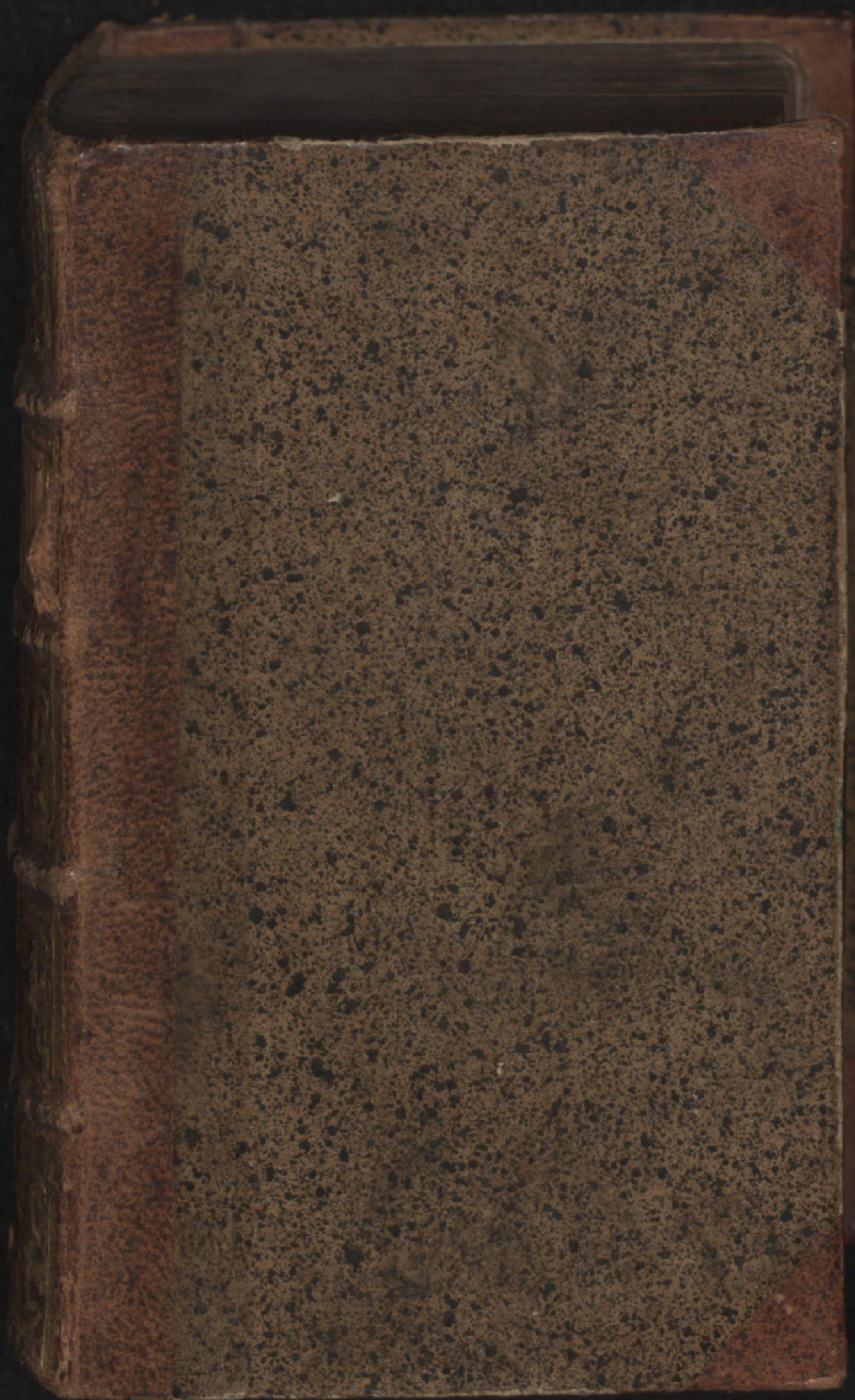

Vdleggelse paa de Epistler som læsis paa

høytilige oc hellige dage/besticket paa Spørssmaal aff Johanne Spangenberg.

Fordansket aff Peder Tidemand.

M. D. LX.

Paa den hellige Apostels S. Andree dag / Epistel / Rom. x. Cap.

KJere Brødre / Dette er det Ord om Troen / der wi predicke. Thi at bekiender du Jesum met din Mund / at hand er HERRE / oc tror i dit hierte / at Gud opuacte hannem fra de Døde / da bliffuer du salig.

Thi at tror mand aff hiertet / da bliffuer mand retferdig. Oc bekiender mand met munden / da bliffuer mand salig. Thi Scrifften siger / Huo som tror paa hannem / hand skal icke bliffue bestemmet. Her er ingen skilsmisse mellem en Jøde oc Greke / De haffue allesammen en HErre / som er rijg offuer alle dem / der paakalde hannem. Thi at huo som paakalder HErrens

rens

rens Naffn / hand skal bliffue sa-
lig.

Men huorledis skulle de kalde
paa den / der de icke tro paa? Oc
huorledis skulle de tro paa den / der
de haffue icke hørt om? Oc huor-
ledis skulle de høre vden Predicke-
re? Oc huorledis skulle de predicke/
der som de icke bliffue vdsende?
lige som der oc staar screffuit/Huor
deylige ere deris føder/ som forkyn-
de fred / de som forkynde det gode.
Men de ere icke alle Euangelio ly-
dige. Thi Esaias siger / Herre/
huo tror vor predicken? Saa kom-
mer Troen aff predicken/ Oc pre-
dicken formedelst Guds ord. Men
ieg siger / Haffue de det icke hørt?
Sandelige / deris liud gick vd i alle
Land/ oc deris Ord i al Verden.

Huad lærer S. Paulus oss i dette
Epistel?

Thu stycke/ Først/ Troens nature oc

 forarbey/

forarbeydelse. Det andet / huorledis mand skal komme til troen.

Huad forarbeyder Troen?

Hun fryder it Menniske i hiertit. Thi it trofast Menniske veed / at intet Creature maa eller kand giøre hannem skade / wden Guds vilie / som er almectig oc haffuer altingi sin haand / wdē huis vilie / der falder icke it blad aff it Træ / ia icke it haar aff Menniskens hoffuit / Matthei x. Hun giør it Menniske dristig i munden at hand er wforferdet oc bekiender frimodelige faar den gantske Verden met munden / det som hand Tror i hiertit. Oc det samme er det S. Paulus siger. Tror mand aff hiertit da bliffuer mand retferdig / Bekiender mand met munden / da bliffuer mand salig.

Huad vil S. Paulus met disse Ord?

Hand vil der met giffue til kiende / at huor som Troen er retsindig i hiertet / der er oc bekiendelse met munden. Som der staar i den cxvj. Psalme. Jeg tror / fordi taler ieg. Saa skal en Christen først haffue en hiertelig leffuende Tro. Der nest / en fri mundelig bekiendelse. Huor som disse thu

stycke ere / der bliffuer det tredie / som er / kaarssit / icke lenge borte.

Giør da Troen it Menniske / fromt / ret / ferdig oc salig?

Saa giffuer S. Paulus til kiende formedelst tuende Sprock aff den hellige Scrifft. Aff den Prophete Esaia i det j. Capittel siger hand saa. Huo som tror paa hannem / hand skal icke bliffue beskemmit. Aff den Prophete Joel i det andet Capittel siger hand. Huo som paa kalder Herrens Naffn / Hand skal bliffue salig.

Ere disse Sprock alle Mennniske anrørendis?

Ja sandelige. Thi S. Paulus siger. Her er ingen skilsmisse mellem Jøder oc Greker / der er en Herre offuer alle / rijg offuer alle / som paakalde hannem.

Huorledis kommer mand da til Troen?

Formedelst det mundelige Ord oc vduortis predicken / Som S. Paulus her siger. Troen kommer aff predicken / oc predicken formedelst Guds Ord.

Huorle-

Huorledis kommer det da / at alle Mennıſke bliffue icke ſalige?

Det er icke Guds / men deris egen ſkyld / Thi Gud vil at alle Menniſke ſkulle faa hielp. Men ſtørſte Parten aff Menniſken / foracte de hellige Propheters / Apoſtlers oc deris Efterkommeris mundelige ord. Der faare / efterdi de ville icke høre Ordet / kunde de icke komme / til Troen / eller bliffue ſalige.

Huor faare / huad ſagd er der til?

S. Paulus ſetter her fire trin ſom paa en trappe til retferdig / oc beſlutter ſaa. Ingen paa kalder Gud / wden hand tror. Oc ingen tror / wden hand hører Guds Ord. Oc ingen kand høre Guds Ord / wden det predickis faar hannem. Oc ingen kand fructſommelige predicke Guds Ord / wden hand vdſendis aff Gud.

Haffuer icke da Gud vdſent predickere?

Ja viſſelige / hand vdſende ſine Apoſtle at Predicke Euangelion i den gantſke Verden faar alle Creature. Der faare ſiger her S. Paulus. Haffue de det icke hørt?

Deris

Deris liud gick io vd i alle Land / oc deris Ord i den gantske Verden.

Huad kalder S. Paulus Predickere?

Hand kalder dem aff den Prophete Esaie i det lij. Capit. Føder / oc siger. Huor deylige ere deris føder som forkynde fred.

Huor faare kalder hand dem føder?

Føder kaldis i Scrifften sendinge Bud oc Predickere. Fordi at de ere Christi sendinge Bud / oc giffue hans befalning til kiende i verden. Der aff kaldis løbe / at predicke. Oc S. Paulus beder offte oc formaner til at bede om / at Guds Ord maa løbe / det er / predickis / oc den cxlvij. Psalme siger. Hans Ord løber hastelige.

Huad vil da S. Paulus met det Ord / Lystige?

Der met giør hand skilsmisse mellem lousens oc Euangelij Budskab. Fordi / at lousens Predickere / haffue wlystige føder / de forkynde Menniskens Samuittighed ingen fred eller trøst. Men de som predicke Euangelion / de forkynde fred oc naade / oc bære frem det euige Liff. Om denne fod

siger

siger David i den lxviij. Psalme. At hand skal farffuis i Fiendens blod / det er / baade de som predicke oc høre Guds Ord / skulle haffue stor genuordighed oc angist for Euangelij skyld oc pinis oc plagis iemmerlige.

Huad er Summa paa dette Epistel?

Huo som foracter Guds mundelige Ord oc Euangelij vduortis predicken / oc venter stedze noget andet aff Himmelen / hand offuerkommer huercken Troen eller den hellig Aand / hand kand oc icke bliffue retferdig eller salig. Men huo som hører Guds Ord met ørne / oc anammer det met it trofast hierte / oc retter sit leffnit der effter / hand er salig. Der til hielpe oss Gud /

AMEN.

Paa den hellige Biscops S. Nicolai dag / Epistel j. Timoth. iij.

DEt

DEt er io visselige sant. Der som nogen begærer it Biscops embede / hand begærer en kaastelig gerning. En Biscop skal vere wstraffelig / en Quindis Mand / ædru / retsindig / tuctig / lene gerne huss / duelig til at lære / icke en Vindranckere / icke en Offuerfusere / icke den som staar effter slem vinding / Men metlidig / icke tretactig / icke gerig / som kand vel faarestaa sit eget Huss / som haffuer lydige børn met al erlighed (Thi der som nogen icke veed at faarestaa sit eget Huss / huorledis skal hand besorge Guds Menighed?) icke nyplantet / at hād skal icke opblæse sig / oc falde i Lasterens dom. Hand skal oc haffue it got vidnisbyrd / aff dem som ere wden faare / Paa det hand skal icke falde i lasterens forsmedelse oc snare.

Huad gør S. Paulus i dette Epistel?

Hand giffuer til kiende en Biskoppis/ en Sognepreſtis eller predickeris embede/ huorledis hand ſkal holde ſig i lerdom / oc leffnit.

Huad er en Biſcop / Sognepreſt / pre- dickere eller Kirckettenere?

Det er en Perſone/ ſom er kaldet rette- lige oc redelige aff Gud/ oc aff den Chriſte- lige Menighed / til predicke embede eller Kirckettienſte / at hand ſkal tiene Guds Menighed i Guds Ord at forkynde/ oc vddele de hellige Sacramente.

Huorledis ſkal en Biſcop / Sognepreſt el- ler Kicketienere vere ſkicket i ſit kald?

Hand ſkal vere wſtrafflig baade i ſin lerdom oc ſit leffnit.

Huorledis ſkal hand lære oc predicke?

Hand ſkal først predicke Guds Ord klart oc rent / oc flitelige lære ſin Almue Catechiſmum. Der neſt / rettelige dele Sandheds Ord/ Louen oc Euangelium/ predicke Penitentze oc ſyndernis forladel- ſe i ret tid / ſtraffe Syndere formedelſt lo- uen/ true dem met Guds vrede oc wuen- ſkab/

ſkab / met Exempel aff Scrifften forferde dem / at de ſaa kunde faa den aandelige hunger oc naadens tørſt. Der neſt ſkal hand/naar ſom de begynde at fortryde deris ſynd / ville omuende ſig til Gud / rette oc bedre deris leffnit / trøſte dem igen formedelſt Euangelium/tilſige dem Syndernis forladelſe/oc det euige Liff. Det tredie er / at hand ſkal effter Chriſti indſkickelſe vddele de hellige Sacramente / ſom er/ Daaben / Affløſſning oc Alterens Sacramente. Det fierde/bede for øffrighed oc alle Statte. Det femte/giffue øffrighed oc Menighed til kiende Huſſarme Folckis/ ſom Viduers / Faderløſis oc ælendige Børns/oc ſiuge Menniſkis/trang oc nød/ at de kunde bliffue beſørgede aff Menigheds oc Kirckens Almiſſe oc gods. Det kalder den hellige Paulus/ den Chriſtelige Huſſholdning j.Corinth.iiij.

Huorledis ſkal en Biſcop/ Sognepreſt eller predickere leffue?

1. Hand ſkal vere wſtrafflig/ icke beſmittet met nogen obenbare laſt oc ſkam. Thi det vil icke ſkicke ſig / at den ſom giffuer ſig vd for dydeligheds lærere/oc Guds

Tienere/ skal føre it wgudeligt leffnet. Thi der aff kommer baade lerdom oc Persone i foractelse.

II. Hand skal vere en Quindis Hos-bonde / at hand icke skal paa en tid haffue tho Hustruer / oc ansees i saa maade for it wkyskt wskickeligt Menniske / oc giffue de enfoldige forargelse.

III. Hand skal vere ædru / hand skal holde sig smuct skickelige oc erlige / icke suerme omkring som en Drancke oc øl-geck.

IIII. Retsindig skickelig / i sin omgen-gelse met Ord oc gerninger / at hand ingen skal forarge / men giffue huer mand it got Exempel.

V. Tuctig/taallig/Hand skal icke let-telig lade sig fortørne/oc opueckis til heffn oc vrede/ men vere metlidig oc omdrage.

VI. Hand skal gerne lene Huss eller her-bere/giffue mad oc dricke / som Abraham giorde.

VII. Duelig til at lære / at hand skal vere mectig til at formane/dem/ som til-forn vide sandhed/oc at straffe de Genstri-dige / oc stoppe munden til paa dem. En

Predicke-

predickere skal giøre / som Jsraelss Børn giorde / der de bygde Jerusalem anden gong / da skulde de arbeyde met den ene haand / oc sla Fienderne fra sig met den anden haand.

VIII. Jcke en Dranckere / som stedze rutter oc slar sig fuld / oc icke vil tuinge oc sparge sit legeme / huilcken mand finder snarere hoss ølkanden eller i kruen / end hoss bogen eller i Kircken.

IX. Offuerfusere icke tuedractig / stum / snibbedru / som de der intet ville lide aff nogen / huercken lidet eller meget.

X. Som icke staar effter slem vinding / Hand skal icke vere gerig effter slem skendelig vinding / ingen vtilbørlig handel bruge / icke formedelst gerighed oc aager riffue oc skraffue at sig.

XI. Jcke egensindet / som haffuer sit egit Hoffuit / oc vil ingen vige. Huad som hand giør oc finder paa / det skal altid vere det bæste.

XII. Jcke tretteful kiffactig vreuelsindet / der bider omkring sig som en hund oc slar / oc kand aldri haffue fred oc vere stille.

XIII. Icke nyplantet / som er nylige aff en Jøde bleffuen en Christen. Thi saadane henge end nu hoff Moisi Lou oc Ceremonier / oc komme lettelige vildfarelse aff sted.

XIIII. Den som staar sit egit Huss vel faare / oc haffuer lydige Børn optuctede erlige oc vel. Thi at huorledis kand nogen vel staa den gantske Menighed faare / som icke veed huorledis hand skal staa sit egit Huss faare.

XV. Som haffuer it got vidnisbyrd aff dem / som ere wden faare / paa det hand skal icke falde i Bespotteris fortalelse oc snare.

Skal da en Biscop / Sogneprest eller predickere io haffue disse stycke?

Ja visselige. Efftersdi Predicke embedet haffuer paa alle sider fristelse oc modstand. Vduortis aff Dieffuelen / Verden / Tiranner / Jøder / Tørckere / Hedninge / Papister oc falske Christne. Induortis formedelst skrøbelighed oc Samuittigheds sens redzel oc forferdelse. Di giørs det vel dehoff / at den Persone som er i predicke embedet er for sig selff retsindig / baade i

lerdom oc leffnit / at hand kand staa fast i lerdommen imod alle Helffuedis Porte/ Secter / Kettere oc Partier. Oc paa sit leffnits vegne imod alle Løgnere/ beuaskere oc bespottere.

Huorledis kunde da Biscopper/ Sogneprester oc Predickere komme til saadan stycke?

Fromme Christnis Bøn for dem skal hielpe der til / at de stedze bede Gud / At hand vil sende tro Arbeydere i sin høst/ efterdi Høsten er stor oc Arbeyderne faa / oc at hand vil begaffue dem met sin hellig Aand / som dem kand føre / lære oc regære.

Thi saa scriffuer Gregorius. Wi Predickere haffue icke mere/ end saa meget som i forhuerffue hoss Gud met eders Bøn i giøre for oss. Bede i da haffue wi. Bede i icke/ da haffue wi intet. Gud vil vere beden/ wden Bøn vil hand intet giffue. Men er det saa at wi bede / da vil hand icke sige oss ney. Naaden forholdis offte fra Predickeren/ for Almuens skyld. Der imod skeer det offte for Predickerens skyld / at Guds Ord høris wden fruct. Fordi at naar Fa/

det er fuelt oc wrent / da haffuer Vinen icke god smag. Naar Predickerens leffnet er foracteligt / da giør oc Ordet liden fruct. Vor Kiere Fader i Himmelen / giffue oss formedelst sin Søn Jesum Christum / den hellig Aand / at Predickere kunde predicke Guds Ord trolige / oc Almuen høre det flitelige oc beuare det / forbedris der aff / bliffue from / retferdig oc salig / Amen.

Paa den hellige Apostels Thome dag / Epistel til de Epheser i det j. Capittel.

LOffuit vere Gud / vor Herris Jesu Christi Fader / som velsignede oss met allehonde aandelig velsignelse / i det Himmelske gode / formedelst Christum. Lige som hand oc vdualde oss formedelst hannem / for Verdens grunduol bleff

bleff lagd / at wi skulde vere hellige oc wstraffelige faar hannem i kierlighed / oc beskickede oss til Børns vdkaarelse faar sig selff / formedelst Jesum Christum / effter sin vilies velbehagelighed / sin herlige naade til loff / formedelst huilcken hand giorde oss behagelige / i den elskelige.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Try stycke. Først / Priser oc loffuer hand Gud Fader / at hand formedelst sin elskelige Søn Jesum Christum haffuer rigelige begaffuit oss met allehonde andelig velsignelse. Der nest. Minder hand oss paa den euige vduelelse oc forseelse / huorledis Gud haffuer vdualt oss formedelst Christum / før Verdens grunduol bleff lagd. Det tredie / hand giffuer til kiende / at wi ere icke vdualde / til at leffue i legemlige vellyst / men at wi skulle vere hellige oc wstraffelige faar hannem i kierlighed.

Huad siger hand om det første stycke?

Hand siger saa. Loffuit vere Gud oc

vor HErris Jesu Christi Fader / som oss velsignede/met allehonde aandelige velsignelse / i de himmelske gode ting formedelst Christum.

Hui siger hand/ Gud?

Gud er den Guddommelige krafftis oc veldigheds Ord.

Hui siger hand/ Fader?

Fader er den Faderlige omhyggeligheds/beskyttelsis oc beskermelsis Ord.

Huor faare siger hand / Formedelst Jesum Christum?

Der met wdelycker hand Menniskelige gerninger oc fortienste / oc viser oss den Meglere/ formedelst huilcken wi ere anammede til naade.

Huor faare ophøyer S. Paulus/ Guds naade oc velsignelse saa høyt?

Paa det hand vil røre oc opuecke vore hierter til tacksigelse/ Thi at huilcke Menniske der rettelige befinde Guds naade oc velsignelse i sig / de vocte sig fra synd / de anamme ingen falsk lerdom / de giffue oc icke Dieffuelen sted eller rum/at de skulle icke støde Guds naade fra sig. Men fare frem i

den

den tro de haffue anammit oc vti Troens fruct / oc forbedris saa dag fra dag i al fromhed.

Huad siger hand om det andet?

Hand siger saa. Lige som hand vdualde oss formedelst hannem før Verdens grunduol bleff lagd.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil der met giffue til kiende/huad den euige vduælelse er / ved huilcken Gud vdualde oss til Børn i Christo / faare Verdens begyndelse.

Huad siger hand om det tredie?

Hand siger. At wi skulle vere hellige oc wstraffelige faar hannem i kierlighed / det er / wi skulle icke leffue i legemlig lyst / men it helligt oc wstraffeligt leffnit / icke i had oc auind / men i kierlighed / icke effter vor egen / men effter Guds vilie oc behagelighed/Icke vore egne gerninger oc fortienste til loff/men hans herlige naade til loff/formedelst huilcken hand haffuer vdualt/forseet oc annammit oss til Børn / oc giort oss behagelige i sin elskelige Søn Jesu Christo.

Dette er i sandhed en stor naade oc velgerning aff Gud. Haffue wi oc fortient saadant?

Wi mue bekiende / at Gud beuisde oc giorde öss saadanne Velgerninger aff blot naade oc barmhertighed / wden alle vore gerninger oc fortienste / der wi kunde fortiene saadant met. Thi huad kunde wi fortiene / der wi end nu vaare wfødde / oc Verdens grunduol vaar icke end lagd.

Huorledis kommer det da / at alle Mennniske icke vorde salige / efftherdi de ere dog alle kallede?

Det er icke Guds / men Menniskens egen skyld / huilcke der fortredelige foracte Guds Ord / formedelst huilcket de bliffue kallede. Efftherdi de nu gaa trygge hen i det Guddommelige Ordis foractelse / ere den gode barmhertige Gud wtacknemelige for sine velgerninger / da kunde de icke komme til Troen / oc til den Guddommelige naade. Himmelen er vel opladen / veyen er beridt / al forhindrelse er tagen bort / stigen staar til rede. Huo som nu foracter stigen / det er / den rette Meglere Jesum Christum / oc vil met sin egen retferdighed / gerninger

oc

oc fortienſte / giøre ſig ſin egen ſtige/ oc ſtige op i Himmelen / hand ſkal ſee til / at hand falder icke ned i Dieffuelens Naffn/oc bryder halſen ſønder. Thi Chriſtus ſiger Johan. i det xiiij. Capittel. Jeg er Veyen / ſandhed oc liffuit / Jngen kommer til Faderen / uden ved mig/hannem vere loff/priiſſ oc ære til euig tid/ Amen.

Paa den hellige Stephani dag Epiſtel aff Apoſtlernis gerninger i det vj oc vij. Capittel.

Men Stephanus fuld aff troen oc krafft / giorde vnderlige gerninger oc ſtore tegn iblant Folcket. Da ſtode nogle op aff den Scole/ ſom kaldis de Libertiners/ oc Syreners/oc Alexandriners/oc deris / ſom vaare aff Silicia oc Aſia / oc beſpurde ſig met Stephano / oc de kunde icke ſtaa den viſſ-

dom oc Aand imod/der hand tale-
de aff.

Da bestillede de nogle Mend/
som sagde / wi hørde hannem tale
bespottelige Ord/imod Mosen/oc
imod Gud. Oc de oprørde Folcket
oc de Eldste/oc de Scrifftkloge/oc
traadde frem / oc ructe hannem
bort / oc førde hannem faar Raa-
det/Oc de førde falske Vidne frem/
som sagde. Dette Menniske lader
icke aff at tale bespottelige ord imod
denne hellige sted oc louen/Thi wi
hørde hannem sige. Jesus aff Na-
zareth skal vorstyre denne Sted / oc
foruende den Skick/der Mose gaff
oss. Oc de saa alle paa hannem som
sade i Raadet/ oc de saae hans an-
sict/som en Engels ansict. Oc Ste-
phanus sagde.

J haardnackede oc womskaarne
i hierte oc øern /i imodstaa altid den
hellig Aand/ i lige som edre Fædre.
Huilcken Prophete forfølde icke
eders

eders Fædre? oc ihielſloge dem/ ſom forkyndede den Retferdigis tilkommelſe / huis Forrædere oc Mordere i ere nu bleffne. J anammede Louen ved Engelenis beſtickelſe/oc hulde hende icke.

Der de dette hørde / da gick det dem igennem hiertet / oc de bede tenderne tilſammē offuer hannem. Men ſom hand vaar fuld aff den hellig Aand / ſaa hand op i Himmelen / oc ſaa Guds herlighed/oc Jeſum ſtaa hoſſ Guds høyre haand / oc ſagde. See/ieg ſeer himlene obne/oc Menniſkens Søn ſtaa hoſſ Guds høyre haand. Da robte de høyt / oc hulde deris øern til / oc ſtaarmede endrectelige ind paa hannem / ſtøtte hannem vd aff Staden/oc ſtenede hannem. Oc de ſom vidnede / lagde deris klæder ned/hoſſen vng Mands føder/ſom hed Saulus / oc de ſtenede Stephanum/ Hand paakallede oc ſagde.

de. Herre Jesu anamme min Aand. Oc hand fald ned paa knæ / oc røbte høyt / Herre / Tilregne dem icke denne synd. Oc som hand det sagde soffnede hand.

Huad siger S. Lucas om den hellige Stephano?

Hand bescriffuer i dette Epistel hans leffnit oc død / oc siger. At hand vaar fuld aff Troen oc krafft / oc giorde store vnderlige gerninger oc iertegn / iblant Folckit.

Huor paa kunde mand fornemme denne tro oc krafft?

Naar Stephanus gick til taarrit som en forstandere eller Skaffere / oc kom iblant Folckit / da begynde hand at predicke om Christo / giorde vnderlige gerninger oc iertegn. Det fortrød Jøderne / oc der sette mange Scrifftklage sig op imod hannem aff alle Jødernis Scholer vti de omliggende Land oc Stæder / som de Libertiner / Syrener / Alexanderer / oc deris / som vaare aff Cylicia / Asia / oc forsøcte hannem i mange maade.

Met huad Vaabn forsøcte de Stephanum?

Met trende Vaabn / Først / at de disputerede / Der nest / met falske klagemaal. Det tredie / met pine.

Huorledis disputerede de?

De bespurde sig met Stephano om Messia / om Omskerelsen / om Louen oc om Templet.

Huad vunde de aff Stephano?

Aldelis intet. De formotte icke at staa imod hans Vissdom oc Aand / der hand lerde met. Oc her er fuldkommit det Christus haffuer loffuit sine Disciple Matthei x. Sørger icke / huorledis / eller huad i skulle tale. Thi det skal giffuis eder i den samme time / huad i skulle tale. Fordi at i ere icke de / som tale / Men det er eders Faders Aand / som taler formedelst eder.

Huorledis omklagede de?

Der de kunde icke vinde hannem offuer met disputats / da opuacte de Folcket / de Eldste oc Scrifftkloge / oc de ginge frem / droge hannem bort / oc førde hannem

nem faar Raadet / oc førde falske Vidne frem / som sagde. Dette Menniske lader icke aff / at tale bespottelige Ord / imod denne hellige Sted oc Louen. Thi wi hørde hannem sige. Jesus aff Nazareth skal forstyre denne Sted / oc foruende den Skick / der Moses gaff oss.

Huad giorde Stephanus til dette Klagemaal?

Hand forsuarede sig saa frimodelige oc skickelige i denne sag som hannem tillagdis / At oc alle de / som sade i Raadet / saae hans ansict / lige som en Engelss ansict.

Huorledis beslutter hand da endelige sin predicken?

Der hand formerckte / at de bleffue stiffue i deris opsæt / da vilde hand forferde dem der fra / oc straffede dem met haarde Ord / oc sagde. J haardnackede oc womskaarne i hierte oc øern / J staa den hellig Aand altid imod. Lige som edre Fædre / saa i oc. Huilcken Prophete forfølde icke eders Fædre? oc ihielsloge dem som tilforn forkyndede den retferdigis tilkommelse / huis Forrædere oc Mordere i ere bleffne.

Huad giorde de til denne strenge straff?

Der de saadant hørde / gick det dem igennem hiertet / oc de knytte tenderne til-sammen offuer hannem.

Huorledis skicker Stephanus sig i Jøder-nis vrede oc grumhed?

Som hand vaar fuld aff den hellig Aand / oc hand saa døden faar øyen / oc vaar forladen aff alle Menniske / da vende hand sig til Gud / saa op i Himme-len / oc hand saa Guds herlighed / oc Je-sum staa hoss Guds høyre haand / oc sag-de. Seer / ieg seer Himmelen oben / oc Men-niskens Søn staa hoss Guds høyre haand. Der met vilde hand forferde dem fra deris onde vilie oc opsæt. Men det vaar forgeff-uis.

Huad giorde Jøderne til disse Ste-phani Ord?

De robte høyt / oc hulde faar deris øern / oc staarmede endrectelige ind til han-nem oc støtte hannem vd aff Staden / at pine hannem der.

Huad for en pine oc død lagde de hannem paa?

De stenede hannem / Oc paa det at de

 som

som vidnede skulde vere diss mere stickelige oc bequemme til at kaste / da lagde de deris klæder aff dem / hoss en Drengis føder / hed Saulus.

Huad giorde Stephanus der de stenede hannem?

Der hand kunde intet vdrette hoss de forherdede Jøder met trusel / forsøcte hand at omuende dem met kierlighed oc venlighed / befalede sig først Gud / robte oc sagde. Herre Jesu anamme min Aand. Der nest falt hand ned paa knæ / bad for sine Mordere / robte høyt / oc sagde. Herre behold dem icke denne synd.

Giorde denne Stephani Bøn oc fruct?

Den hellige Augustinus siger / at denne Stephani Bøn / beuarede eller omuende Paulum / som vaar de Christnis store forfølgere.

Huorledis skildis den hellige Stephanus her fra?

Der hand haffde giort sin Bøn / soffnede hand. Her haffue wi it vist oc fast Exempel / at de Christnis affgong er icke en død / men en søffn.

Huo lordede den hellige Stephanum?

Saa ſiger Lucas Acto. viij. Oc Gudfryctige Mend beſkickede Stephanum / oc ſørgede ſuarlige offuer hannem. Lige ſom vor kiere HErre Chriſtus bleff ẽrlige begraffuen aff Joſeph oc Nicodemo / Saa bleff oc den hellige Stephanus erlige begraffuen / oc Gudfryctige Mend oc fromme Chriſtne begræde hannem.

Hui begræda de Stephanum? Siger dog S. Paulus at mand ſkal icke bedrøffue ſig / for de affdøde Chriſtne?

De Chriſtne beklage icke oc begræde Stephanum i ſaa maade / ſom det ſkalde nu aldelis vere wde met hannem. Thi de viſte vel / at hand haffde befalit ſin Aand i Guds haand / oc vaar ſoffnit i Herren / De trode ocſaa / at hand ſkal opſtaa igen paa den yderſte dag fra de Døde / oc leffue met Gud euindelige. Men Fordi begræde de hannem / at den ny Chriſti Kircke / haffde miſt ſaadan en from oc tro Tienere. Lige ſom Jſraelſſ Børn oc begræde Joſeph i Egypten / oc Moiſen i ørcken.

Hui beſcriffuer Lucas Stephani død ſaa klarlige?

Icke fordi at hand haffde Menniske-
lig loff oc prijß behoff / men at Christen-
domen skulde lære aff dette Exempel / at
huo som vnder kaarssit / i pine oc døden
bliffuer stadig i Troen / hand skal oc
endelige met den hellige Stepha-
no bekomme det euige liff /
Der hielpe oss Gud
til / Amen.

Paa Johannis Apos-
tels oc Euangelistis dag / E-
pistel aff Jesu Syrach i
det xv. Cap.

SAlig er den / som stedze om-
gaaß met Guds Ord / oc vd-
legger det oc lærer / den som
betracter det aff hiertet / oc lærer at
forstaa det til grunde / oc randsager
stedze ydermere effter vißdom / oc
søger effter hende / ehuort hun gaar
oc kaager ind at hendis vindue / oc
lyder til hoff døtten / søger Herbere

hart hoſſ hendis huſſ/ oc opretter ſin bolig hoſſ hendis væg / oc det er hannem it got herbere/ Hand fører ſine Børn ocſaa ind vnder hendis tag/ oc bliffuer vnder hendis Loff/ der vnder ſkal hand beſkermis fra hede / oc det er hannem en god bolig.

Dette giør ingen vden den ſom frycter HErren / Oc huo ſom holder ſig til Guds Ord / hand finder hende / oc hun ſkal møde hannem lige ſom en Moder / oc anamme hannem/ ſom en vng Brud / Hun ſkal beſpiſe hannem met forſtandheds Brød/ oc ſkencke hannem met Viſſdoms vand / der aff ſkal hand bliffue ſterck / at hand ſkal kunde ſtaa faſt / oc hand ſkal holde ſig til hende / at hand ſkal icke bliffue beſkemmet/ Hun ſkal ophøye hannem offuer hans Neſte/ oc oplade hans mund i forſamlingen/ Hun ſkal krune hannem met lyſt oc glæde/ oc be-

gaffue hannem met it euigt Naffn. Men Daarer finde hende icke / oc de Vgudelige kunde icke see hende. Thi hun er longt fra de Hofferdige / oc øyenskalcke vide intet aff hende.

Huad lærer Syrach i dette Epistel?

Thu stycke. Først priser hand dem at vere salige / som stedze omgaaß met Guds Ord / betracte aff hiertet / lære oc grundelige vdlegge det. Der nest giffuer hand til kiende den nytte oc gaffn / der mand bekommer aff Guds Ord / Som er / Guds fryct / vißdom / forstand / en rolig Samvittighed / oc fryd oc glæde i hiertet.

Huor faare priser hand dem salige / som stedze omgaaß met Guds Ord?

At hand der met vil locke oc skynde oss til / at stedze handle / Lære oc høre Guds Ord. Verden kalder dem salige / som haffue meget gods oc stor rigdom / Psal. cxliiij. Men Christus priser dem salige / som høre oc beuare Guds Ord / Luce. xj.

Hui siger hand / De det betracte aff hieret?

Hand vil der met paaminde oss/ at wi skulle icke aleniste høre Guds Ord met ørerne oc bekiende det met munden/ Men ocsaa tro oc betracte det met hiertet. Som CHRIstus siger Luce viij. Men den i god Jord/ ere de/ som høre Ordet / oc beholde det i it smuct got hierte/oc bære fruct i taalmodighed.

Huad nytte oc gaffn kommer der aff det Guddommelige Ords hiertelige betractelse?

Guds fryct/ visdom/ forstand/ fred/ fryd oc glæde.

Huor mangfoldig er fryct?

Tuefolt. Der er en Børne fryct oc en suenne fryct. Børne fryct flyder eller kommer aff en retsindig tro til Gud / i det/ at wi giøre vor største flid der til / at wi icke skulle giøre eller bedriffue nogit / som er imod Guds vilie / der hand kunde haffue misshagelighed til oc fortørnis met. Men lige som Suenne fryct / icke haffuer sin oprindelse aff Troen / saa giør oc saadant it

Menniske / alt det som hand giør / aff fryct oc redzel for straff. Der faare giør aleniste den gode gerninger / som elsker oc frycter Gud rettelige / det er / icke met Suenne / men met Børne lydighed.

Huad er det hand siger / Huo som holder sig til retferdighed / hand skal finde hende?

Hand vil saa meget sige. Naar retferdighed er en gong anammet formedelst Troen / da bespiser hun / skencker oc verqueger menniskē saa / at hun forbedrer / giør dem helligere / forstandigere / oc mere fuldkomne / effter Ordenis lyelse Apocalyp. xxij Der til fører retferdighes vidskab stor nytte met sig. Hun er bestandig oc lader sig icke snart forføre oc blæse bort aff allehonde lerdoms vær / hun beskemmer icke / ia hun giør det saa / at mand kand holdis ypperlig oc i verdighed hoss alle Gudfryctige Folck.

Huad er da det / hand siger / Oc hun skal oplade hans mund i Menigheden?

Hand vil saa sige. Huo som offuerkommer retferdighed / hand kand oc vnderuise

deruise andre formedelst Guds Ord / oc den samme lignis ved Stierner paa Himmelen. Danie. xij. Cap.

Huad er det hand siger / Hun skal krune hannem met fryd oc glæde / oc begaffue hannem met it euigt Naffn?

Hand vil saa sige. De skulle icke alenniste begaffuis rigelige aff Gud met visdom / forstand oc al ære / men de skulle oc føle en euig fryd i deris hierte. Oc deris naffn skal icke forgaa / men bliffue stedze oc euindelige. Der til hielpe oss Gud / Amen.

Paa de wskyldige børns dag / Epistel aff Johannis obenbaring i det xiiij. Capit.

OC ieg saa it Lam staa paa det bierge Zion / oc met det / hundrede oc fire oc fyritiue tusinde / de haffde det sammis Fa-

ders Naffn ſcreffuit i deris pande. Oc ieg hørde en røſt aff Himmemelen/ſom aff it ſtort Vand / oc lige ſom en røſt aff it ſtort Torden. Oc den røſt ieg hørde / vaar ſom en Harpelegere / oc de ſunge / lige ſom en ny Sang faar Stolen / oc faar de fyre Diur oc faar de Eldſte. Oc der kunde ingen lære den Sang/ wden alene de hundrede oc fire oc fyritiue tuſinde / ſom ere kiøbte aff Jorden. Diſſe ere de / ſom icke ere beſmittede met Quinder / Thi de ere Jomfruer / oc følge Lammet effter / huort det gaar. Diſſe ere kiøbte aff menniſken / Gud oc Lammet til den førſte grød / oc i deris Mund er ingen falſkhed funden/ Thi de ere wſtraffelige faar Guds ſtol.

Huo er dette Lam/ der Johannes haffuer ſeet?

Dette wſkyldige Lam / er Jeſus Chriſtus Guds Søn/ hand ſtaar paa det bierge

Zion i den Christelige Kircke / oc haffuer berid sig oc lader sig see / at hand vil redde sine / hielpe dem / oc stride for dem.

Huo ere de hundrede oc fire oc fyrtiue tusinde / som haffue Guds Naffn screffne faare i deris andlede?

Det ere alle fromme Chrisine / som ere vndkomne fra helffuedis Vlffue / oc haffue forsamlit sig til Guds Lam / haffue aff deris hiertis grund anammit Euangelion / oc bekiende det dristelige faar den gantske Verden.

Huad er den røst / der Johannes hørde aff Himmelen?

Denne røst er / det hellige Euangelion som kom ned aff Himmelen / oc bleff aff CHRJsti befalning predicket formedelst Apostlene offuer den gantske Verden.

Hui ligner hand denne røst ved it stort vand?

De som seyle oc fare offuer Haffuit / see de suare bølger oc høre huorledis det bruser oc skryder / de vide vel / huad det er for en gruselig ting / met haffsens bulder oc brusen.

Hui it stort torden?

Wi vide huor forferdeligt Torden er/ huorledis det giør alle ting paa Jorden mistrøstige / slar Menniske oc Queg ihiel/ huad som faarkommer.

Hui ligner hand oc denne røst/ veed en Harpe leeg?

Euangelion er i de wgudelige Hyg- leris øern icke andet / end som it Torden oc vandbulder. Men Guds Børn er det en deylig lystig røst / ia en strenge leeg / som lyer vel oc forlyster dem / ia det glæder dem baade i hierte oc samuittighed.

Huad er det / hand siger/ De siunge en ny Sang?

Lige som det er lysteligt at høre/ naar en god Spillemand / siunger i Harpen met en subtilig røst / oc besynderlige naar det er en ny Sang eller Vise / da lader Mand øyen oc øern op/ oc hører fliteligе til. Saa er det de fromme oc Gudfryctige en sød oc lystig Sang/ huilcken der glæder oc fryder dem i hiertet/ naar mand predicker Euan- gelion.

Huor faare siger hand/ De siunge lige som en ny Sang?

Modstan-

Modſtanderne kalde Euangelion en ny lerdom / oc en predicken om en ny tro. Men det er icke nyt / Det bleff ſiunget fem tuſinde aar ſiden i Paradis / der Gud ſagde til Hugormen. Jeg vil ſette findſkab mellem dig oc Quinden etc. Abraham/Iſaac/Jacob/Dauid/ia alle Propheter oc Apoſtle ſiunge det ocſaa. Det haffuer verit formedelſt Paffuedomet formørcket oc nedlagd. Men nu legis oc ſiungis det ingen ſom en ny Viſe oc Sang.

Huor faare ſiger hand/ Jngen kunde lære den Sang/ wden de hundrede oc fire oc fyritiue tuſinde?

Der met meen hand alle fromme Chriſtne/ ſom icke haffue beſmittet ſig met falſk lerdom oc Affguderi/ men bliffue hoſſ Euangelij rene lerdom.

Huor faare ſiger hand/ De ſom ere kiøbte aff Jorden?

S. Paulus ſcriffuer j. Cor. vj. J haffue eders legeme aff Gud / oc ere icke eders egne/ Thi i ere dyre kiøbte. Oc S. Petrus ſiger j. Petri j. J ere icke forløſde met forgengeligt ſølff eller Guld/ men met Chriſti dyrebar blod / ſom it wſkyldigt oc wbeſmittit Lammis.

Huor faare siger hand/ Til den første grøde?

Scrifften kalder de Christne den første grøde / faa iblant mange. Saa kalder oc Christus sine Christne den lille hiort/ Luce xij. Den fromme Christus maa lade sig nøye met it lidet Lam. Oc Satan tager den gantske Faaresti bort. Det vil saa vere/ Mange kallede/ faa vdualde. Mand skal icke see til den mangfoldighed eller store hob.

Huad er det / at hand siger. J deris mund er ingen suig funden?

Efferdi fromme Christne holde sig fra Dieffuelens ierdom oc Menniskens tant / oc bliffue aleniste hoss Guds rene Ord / tro det aff hiertet / da ere de forme/delst denne tro wstraffelige faar Gud / de haffue oc retferdighed / fred oc glæde i den hellig Aand. De spæge deris legeme / giøre retsindig Penitentzis fruct / føre it erligt skickeligt leffnit / der alle andre Mennniske forbedre sig aff / loffue oc prise Gud Fader i Himmelen/ oc skulle endelige leffue met Christo oc de smaa wskyldige Børn euindelige/ Amen.

Paa

Paa Christi Offrelsis dag i Templet / Epistel aff den Prophete Malachia i det iij. Capit.

SEe / Jeg vil vdsende min Engel / som skal berede Veyen / faar mig. Oc HERREN skal strax komme til sit Tempel / den i søge / Oc Compactens Engel / den i begære. See / hand kommer / siger den HERre Zebaoth. Men huo skal kunde fordrage hans tilkommelsis dag? Oc huo skal bliffue bestandig / naar hand obenbaris? Thi hand er lige som en Guldsmids ild / oc som en Tueterstis sebe. Hand skal side oc smelte / oc rense Sølff. Hand skal rense oc purgere Leui Børn / lige som Guld oc Sølff. Da skulle de føre HERren Madoffer i retferdighed / oc Juda oc Jerusalems Madoffer skal vere Herren behageligt / som tilforn oc faar mange Aar.

Huad

Huad lærer denne Lectie oss?

Hun giffuer vor HErris Christi / oc den Døberis Johannis tilkommelse til kiende / oc beggis deris Embede.

Huor faare kalder Propheten Johannem en Engel?

Icke aleniste for hans Embedis ypperlighed / men ocsaa for hans hellige leffnits skyld / ved huilcken maade andre Predickere ocsaa kaldis Engle.

Huad er den Døberis Johannis Embede?

Hand skal gaa faare Herren oc berede hans Vey.

Huad kaldis at berede Veyen?

Intet andet / end straffe vgudeligt væsen / oc obenbare huer mand sin synd. Der effter naar Menniskens samuittighed er forferdet i det de kiende deris synd / at mand da ledsager oc fører dem til vor Herre Christum igen.

Huad vil Propheten der met / at hand siger / Herren skal snart komme til sit Tempel / den i søge?

Hand giffuer der met tilkiende / at Christus

Christus skulde vere personlige nerueren/dis/ strax effter Johannis tilkommelse.

Hui kalder hand hannem en Herre?

Fordi at hand er Himmelens oc Jordens Herre.

Hui en Engel?

Fordi at hand er vdsent aff Faderen det gantske Menniskelige slecte til trøst / at forkynde Faderens vilie.

Huor faare kalder hand hannem Compactens Engel?

Hand haffuer alene beseglet oc stadfest/formedelst sit hellige Blods vdgydelse / den Pact eller Forbund / ved huilcken den himmelske Fader er forligt / oc Syndernis forladelse oss tilsagd.

Huor faare pactens Engel/ oc icke Offerens Engel?

Gud acter mere sit Testamente oc Forbund/ end Offer. Der faare siger hand Psalm l. Forsamler mig mine Helgen / som acte Pacten mere/ end Offer.

Huorledis skal Christus komme?

Hans tilkommelse (siger hand) er som

en Guldsmids ild / oc som en Tueterskis sebe.

Huorledis gaar det til?

Lige som ild smelter alt det hand offuerkommer / oc lader intet bliffue igen / oc lige som Tueterskẽ toer Klæder rene. Saa skal oc Christus forlade oss alle vore Synder / oc rense vor Samuittighed / aff vantroens oc syndens wrenhed oc besmittelse / at wi skulle saa vorde rene / lige som Guld oc Sølff forklaris oc purgeris i ild.

Huad er det hand siger / Da skulle de føre Herren Madoffer i retferdighed?

Hand vil saa meget sige. Christus skal formedelst sin tilkommelse / oprette det forfaldne Prestedome oc føre det til sin rette brug igen / hand skal vduælle sig saadanne Prester oc Leuiter / som icke skulle mere offre wskellige Creature / køer oc kalle / icke omgaass met Ceremoniers vduortis pral. Men de skulle offre retferdigheds offer / Som er / it veluilligt hierte / en bedrøffuit oc sønderknusit Aand / en bekumrit ælendig Samuittighed / oc der til met legeme oc siel / met al krafft oc vilie. Oc de skulle vise Folcket ocsaa til det samme Offer.

Hulcke

Huilcke ere saadanne prester oc Leuiter/ der Gud skal vduelte?

Det ere alle tro Christne / huilcke Gud viede til Prester oc Leuiter i Daaben / oc saluede dem met den hellig Aand / oc offuerstenckte dem met Christi dyrebar Blod/ til at fuldkomme det Presterlige Embedis rette gerninger / Som er / til at bede for huer andre/ til at lære huer andre / oc giffue Gud deris Legeme oc Siel/ hierte/ sind oc vilie/ til it leffuende velbehageligt offer/ Roma. xij.

Huad er det Madoffer/ som skal vere Herren behageligt?

Naar it Menniske spæger sit Legeme i Troen / fordemper syndelig lyst oc begæring/ oc er veluillig oc redebon til/ baade at bære kaarssit oc dø / Da er hand det rette leffuende velbehagelige Madoffer. Hans Legeme er det Simle mel oc brødne brød/ Olien der paa er den hellig Aand/ met huilcken hand er saluit i Daaben. Røgelse er hans gantske aandelige leffnet met alle hans gerninger / som ske i Troen / Som faste/ bede/ siunge/ høre predicken / loffue oc tacke Gud. Det ny Testamente veed aff

intet andet Madoffer. Thi det er wret/ at
Papister haffue giort Christi Testa-
mente til it Offer. Gud omuende
dem/ oc giffue dem it ret
forstand/ A-
men.

Den hellige Apostels Matthie dag / Epistel aff Apostlernis gerninger / i det j. Capit.

OC i de dage traadde Petrus op iblant Disciplene/ oc sagde. (Men Skaren ved naffn vaar tilsammen / ved hundrede oc tiue) J Mend oc brødre/ Schrifften skulde fuldkommis/ huilckē den hellig Aand før sagde formedelst Dauids mund om Juda / som vaar deris Ledsagere/ der grebe Jesum/ thi hand vaar tald met oss/ oc haffde anammet dette Embede met oss. Denne forhuerffuede Ageren for den

den vretferdige løen/oc hengde ſig/
oc braſt mit i thu/oc al hãs Induol
vdueltis / oc det er kundgiort faar
alle dem/ſom bo i Jeruſalem/Saa
at den ſamme Ager kaldis paa de-
ris tungemaal Hakeldama/ det er/
en Blodager. Thi der ſtaar ſcreff-
uit i Pſalmbogen / Deris bolig ſkal
bliffue øde/oc der ſkal ingen vere ſom
der vti ſkal bo. Oc en anden ſkal tage
hans Biſcopsdome.

Saa ſkal nu en aff diſſe Mend/
ſom haffue verit hoſſ oſſ/den gant-
ſke tid offuer / der vor Herre Jeſus
gick vd oc ind hoſſ oſſ / fra Johan-
nis Daab/indtil den dag/der hand
bleff tagen fra oſſ / vere it Vidne til
hans Opſtandelſe met oſſ. Oc de
ſtickede tho / Joſeph ſom kalledis
Barſabas / met det tilnaffn Juſ-
tus/oc Matthiam/ bade oc ſagde/
Herre/ſom kiender alle hierter/giff
til kiende / huilcken du haffuer vd-
uald aff diſſe tho /at en kand anam-

me denne tienste oc Apostels embede/ som Judas vigede fra/ at hand gick bort til sin Sted. Oc de kaste Laad mellem dem / oc laaden falt paa Matthiam/ oc hand bleff sticket til de elleffue Apostle.

Huor om taler dette Epistel?

Det giffuer til kiende/ huorledis de hellige Apostle raadsla / at vduelie en anden Apostel i Judas sted.

Huorledis skicke de sig?

Petrus staar op iblant Disciplerne/ oc giør en herlig Predicken/ at Scrifften skulde fuldkommis huilcken der tilforn haffde forkyndet formedelst den hellig Aand. At Judas skulde først vere delactig i det Apostoliske Embede/ Oc der effter/ naar hand bleffue Christi Menedere oc Forrædere/ skulde faa sin løn faare/ oc en anden anamme hans Embede.

Huad siger hand om Juda?

Hand opregner først oc fortel/ Jude ondskab / huorledis hand vaar deris ledsagere / som grebe Christum / oc at hand

aff gerighed forraadde Christum. Der nest giffuer hand til kiende hans død/huorledis hand hengde sig selff / oc brast mit i thu. Det tredie er/at hand formaner Menigheden / at de skulle vduelie en anden Apostel i Judas sted / icke nogen som er nylige kommen til Troen/ eller fremmit. Men den som haffuer selff seet oc hørt Christi predicken oc vnderlige gerninger.

Huad giorde Disciplene effter Petri predicken?

De stickede tho frem / Joseph kaldit Barsabas met det tilnaffn Just / oc Matthiam.

Hui vdualde de icke selff en?

J denne drabelige sag/ sette Disciplene vduelelsen i Guds haand/ oc bede.

Huilcken er deris Bøn?

De sige/ HERre/ du som kiender alle hierter/ viss oss/ huilcken du haffuer vdualt aff disse tho/ at hand kand anamme denne tienste oc Embede/ der Judas vigede fra/ der hand gick hen til sin sted.

Det er en stacket Bøn?

Ja / men hun er alligeuel krafftig/ Jordi at den hellige Matthias tilskickis dem der met. De komme end nu ihu/ at de haffde hørt aff Christo. Høsten er stor/ oc Arbeyderne ere faa. Beder Høstens HErre/ at hand sender Arbeydere i sin høst.

Vaare det oc nytteligt/ at wi end nu finge saa predickere?

Ja visselige vaare det got / Thi saadanne Embede/ at vere en Biscop/ Kirckedienere / Predickere / ere Guds gaffuer / oc wi bekomme dem icke met Menniskelig visdom aff Gud / Men met en inderlig oc gudelig Bøn.

Hui kaste de laad offuer dem/ er io saadant dog forbudet i den v. Mosi bog?

Laad kastis oc brugis i tuende maade. Den ene skeer aff fordristelse oc Næseuisshed at randsage tilkommende oc skiulte ting / wden Guds skick oc befalning. Denne laad er forbuden. Den anden er den som mand bruger i øffrigheds vduelelse/ i arffue skiffte / oc andre Verdzlige sager/ effter Lands skick oc seduanlighed / Saadant tilstædis. Thi saa vddelde Josua Israelss

raelss slecter Canaans Land. Oc laaden falt her paa Matthiam/oc hand bleff vdualt til det Apostoliske embede/ oc beskickes oc stadfest at skulle regnis iblant de tolff. Huor aff mand oc maa mercke/ at de middel formedelst huilcke Gud pleyer at giøre sin gerning / icke skulle foractis eller forskiudis. Hannem vere loff/ prÿss oc ære til euig tid/ AMEN.

Paa Marie bebudelsis dag/ Epistel aff den Prophete Esaia i det vij. Capittel.

I Disse dage talede Herren til Ahas / oc sagde / Begære it tegn aff Herren din Gud/enten nedre i Helffuede eller der offuen i det høye. Men Ahas sagde. Jeg vil det icke begære / at ieg skal icke friste Herren. Da sagde hand/Nu vel/saa hører i aff Dauids huss. Er

det eder for lidet/at i ere Mennisken fortredelige/vden i skulle oc vere min Gud fortredelige? Der faare skal HERren selff giffue eder it tegn. Seer / en Jomfru er fructsommelig / oc skal føde en Søn / den skal hun kalde Jmmanuel / Hand skal æde Smør oc Hunnig/at hand skal vide at forskiude det onde/ oc at vduelie det gode.

Huad giffuer denne Lectie til kiende?

Hun setter it Exempel frem / huorledis Verden pleyer at annamme Guds Ord / Besynderlige naar angist oc nød er paa ferde.

Giff der it Exempel paa.

Der Resin Kongen aff Syrien / oc Peckah Jsraels Kong / bebunde sig imod Ahas Juda Kong wsie Søn / at offuerfalde hannem / da loed Gud giffue hannem til kiende formedelst Propheten Esaiam. Hand skulde icke fryete / oc hans hierte skulde icke vere mistrøstigt for disse thorøgende oc vdslucte Brande / Thi Herren vilde

vilde til intet giøre deris raad. Men Ahas vaar saa ugudelig oc vantro/ at hand vilde meget heller paakalde de Assyriers hielp end forlade sig paa Herren.

Huad siger da Gud der til?

Der hand icke vilde tro hans Ord/ saa vilde Herren dog icke diss mindre (som hand er en god barmhertig Gud) forsøge hannem/ om hand kunde formedelst it tegn locke oc skynde hannem til/ at hand vilde tro/ oc forlade sig paa hannem. Fordi siger Herren formedelst Propheten til Ahas/ Begære it tegn aff Herren din Gud etc.

Huad suarer Ahas der til?

Hand vil pryde oc forsuare sin tro/ oc icke synis at foracte den ære/ som Gud tilbiuder hannem/ oc siger/ Jeg vil det icke begære/ at ieg icke skal friste Herren. Der met forarger hand sin sag.

Huad kaldis at friste Herren?

De friste HErren/ som icke lade sig nøye met hans Ord/ oc der offuer eske eller begære it tegn. Lige som Christus siger. Denne Horactige slect begærer it tegn etc.

Men

Men at nogen begærer it tegn / naar Herren det befaler / som det skede her / det kaldis icke at friste Herren.

Huad gjør Gud til denne foractelse?

Efftterdi hand baade foracter det Guddommelige løffte / oc tegn / der hand kunde hafft trøst oc beskickelsen aff / Da siger HErren / at hand vil giffue Jøderne it tegn. Oc det skal vere saadant it tegn / som skulde for deris vantro skyld vere dem aarsage til en stor forargelse oc it suart fald.

Huad tegn er det?

Dette tegn er Jesus Christus / født aff Jomfru Maria uden al Menniskelig beblandelse / om huilcken Simeon Prophetede / at hand skulde settis til it tegn / som skulde imodsigis aff mange. Saa haffue wi i denne Lectie it viss vidnisbyrd. Først om Christi mandom. Der nest / om Marie Jomfrudom.

Huad er det hand siger / hand skal æde smør oc hunnig?

Hand vil der met giffue til kiende / at denne Søn skal vere sand Gud oc Menniske / oc bruge lige den samme mad / der Menniskens

niskens Børn pleye at bruge/ Jmod de Valentinianer oc Manicheer / som sagde eller gaffue faare / at Christus haffde icke it sant Legeme. Denne Søn Jmmanuel vere loff oc pryss/ Amen.

De hellige Apostlers Philippi oc Jacobi dag/ Epistel aff Vissheds bog idet v. Cap.

DA skal den Retferdige staa met stor frimodighed imod dem/ som hannem fortrengde / oc bortkaste hans arbeyde. Naar de see da saadant / da skulle de gruselige forferdis/ aff saadan Salighed / der de haffde icke forseet sig til. Oc de skulle tale til huer andre met anger / oc sucke aff Aandens angist / Dette er den som wi tilforn haffde for spot / oc for it haanligt vidun-

vidunder / wi Daarer hulde hans leffnet for galenskaff / oc hans endeligt at vere skammeligt / Huorledis er hand nu regnit iblant Guds børn oc hans Arffue er iblant de Hellige?

Der faare funde wi icke den rette Vey / oc Retferdigheds Liuss skinde icke faar oss / oc Solen gick icke op faar oss. Wi ginge at idel vrange oc skadelige Veye / oc vandrede øde kroguevye / Men wi viste intet aff Herrens Vey. Huad hielper oss nu vor bram? Huad haffue wi nu aff rigdom oc hoffmodighed? Det er altsammen faret bort / som en skugge / oc som it skrig / der far frem / som it Skib løber hen paa Vandbølgerne effter huilcket mand kand intet spor finde / naar det er fremfaret / icke heller Veyen der det haffde i floden / Eller som en Fuł / der fluer igennem Lucten / huor som mand kand ingē spor finde aff hans Vey /

Vey / Thi hand røris oc slar i den lette Luct / driffuer oc atskil hende met sine suingende vinge / oc der effter finder mand intet tegn paa samme fluelse der vti. Eller som naar en Pil skiudis aff til it maal / der som den atskilde Luct falder strax tilsammen igen / at mand kand icke finde hendis Vey der igennem.

Huad lærer denne Lectie oss?

Hun lærer oss huorledis det baade skal gaa de tro oc vantro Menniske paa den yderste dom.

Huorledis skal det gaa de tro Menniske?

De Christne skulle icke aleniste see paa dem met stor dristighed / som haffue plagit dem i dette liff / men ocsaa beklage dem. Thi de skulle vere vissz paa / at de effter den tid skulle vere forløsde oc fri fra al forfølgelse oc drøffuelse.

Huorledis skal det da ga de Vantro Menniske?

De vantro oc ugudelige skulle gruselige forferdis aff de tro Menniskis glæde

oc

oc salighed / huilcken de haffde icke forseet sig til. Som wi haffue der it merckeligt Exempel paa / i den rige Mand oc fattige Lazaro Luce xvj. De skulle saa offuermaa/ de forferdis/ at de skulle (end dog det er for silde) met stor anger oc suck obenbare be/ kiende/at de haffue farit vild.

Huad skulle de sige?

Dette er den/der wi i fordom tid/hul/ de for spot/ oc for it haanligt vidunder. Wi Daarer hulde hans leffnet for galen/ skaff/oc hans endeligt at vere skammeligt. Huorledis er hand nu regnet iblant Guds Børn / oc hans Arffue er iblant de Hellige etc.

Huad gjøre de met denne wgudeli/ ge tale?

De bekiende try ting. Først bekiende de deris vildfarelse/ at de haffde i denne Ver/ den giort de hellige Menniske stor vold oc wret. Der nest bekiende de/at de haffue hul/ det de hellige Menniske for Daarer / oc sig selff for de klaagiste. Men nu befinde de/ at hine haffue verit de aller klaagiste / oc de selff/ de største Daarer. Det tredie/ de skulle bekiende wden deris tack/ at de Helgen som de

de hulde for en spot oc haanligt vidunder i denne Verden / ere nu regnede iblant Guds Børn / oc at deris arffue er iblant Helgen i Himmelen.

Huor faare holde de wgudelige Helgen for Daarer?

Fordi / at de for Jesu Christi Naffn skyld lide allehonde forsmædelse / megen forfølgelse oc stor pine. Men sig selff holde de at vere klaage oc forstandige / fordi at de haffue Verdens yndist oc venskab.

Huad klage da de wgudelige?

De sette deris klagemaal frem i fem lignelser. Først / ligne de deris pral / hoffmod oc rigdom ved en skugge / som driffuer bort oc forsuinder snart.

Det andet / It skrig eller røcte som snart forgaar oc faar ende.

Det tredie / it Skib / som seyler hen paa bølgerne i vandet / huis Vey mand oc icke kand finde.

Det fierde en Ful / som fluer gennem Lucten / oc mand kand der effter icke vide hans Vey.

Det femte / en Pil / som skiudis aff it

armbørst / huis Vey mand icke kand finde der effter.

Saa klage de vgudelige / at de i saa maade haffue leffuit deris Liff / oc intet dydeligt tegn beuis'd / eller ladet effter sig. De see / oc fornemme ocsaa vel / at Gud haffuer rustet oc vebnet alle Creature imod dem / til euig heffn oc straff / som Visheds Bog giffuer til kiende her samme sted i det v. Capit. Men de Retferdige skulle leffue til euig tid / oc HERren er deris løn / oc den høyste sørger for dem. De skulle anamme it herligt Rige / oc en deylig krune aff HErrens haand /

AMEN.

Paa den hellige Johannis Døberens dag / Epistel aff Esaia Prophete i det xl. Capittel.

Trøster / trøster mit Folck / siger eder Gud. Taler venlige met Jerusalem / oc Predicker faar

faar hende / at hendis Ridderſkaff haffuer ende. Thi hendis miſger=ning er forladen / thi hun anammer dubbelt aff Herrens haand / for al=le hendis Synder.

Der er en Predickers røſt i ørc=ken / bereder Herrens Vey / giører vor Gud en ſlæt Sti paa Marcken / Alle Dale ſkulle ophøis / oc alle bier=ge oc høye ſkulle nedtryckis / oc huad ſom er wieffnt / ſkal bliffue ieffnt / oc huad ſom en wſlæt / det ſkal bliffue ſlæt. Thi Herrens herlighed ſkal obenbaris / oc alt kiød tilſammen ſkal ſee / at HERRrens mund ta=ler.

Huad lærer denne Lectie oſſ?

Hun lærer oſſ huorledis det ſkal gaa til i Chriſti Rige / Som er / at hans fang=ne Folck ſkal bliffue trøſtit / Beſynderlige de hannem kiende / forlade ſig paa hannem / ſette haab til hannem oc ere foractede faar Verden.

Huo ſkal trøſte dem?

Det ſkulle de hellige Propheter / Apoſt=

le/oc deris Efftterkommere/Predickere giø-
re. Icke formedelst Mosi Lou/huilcken der
er en skarp/streng wuenlig Predicken/Men
met Christi Euangelio / huilcket der er en
venlig oc trøstelig Predicken.

Huor faare siger hand/ Taler venlige
met Jerusalem?

Hand vil / at Euangelij Predickere
icke skulle komme / met Mosi Stentaff-
ler/huilcke der bleffue giffne i suar staarm/
torden oc liunit/saa/at alle Menniske bleff-
ue forferdede. Men de skulle komme met
den venlige naade predicken / som er / met
Christi Euangelio / forkynde bedrøffuede
hierter oc bekumrede Samuittigheder det
samme/oc trøste dem der met/ lige som vor
kiere Herre Christus giorde.

Huad kaldis at tale Venlige?

Intet andet / end saa Predicke/ at
Menniskens hierte kand faa trøst der aff/
oc stillis til frids.

Huad skulle de tale?

At Louens Ridderskaff haffuer en-
de/at Synderne ere oss forladne formedelst
Christum/

Christum/oc at wi haffue dubbelt aff Herrens haand / det er forladelse aff pine oc skyld.

Naar skede saadant?

Vnder Kong Cyro er saadant tilforn til kiende giffuit. Thi hand/gaff icke alenïste Jøderne / huilcke hand haffde fangne / ledige oc fri / Men hand gaff ocsaa dem tæring oc vnderholdning / som vilde reysse til Jerusalem igen.

Huad er det hand siger/Det er en robende røst i ørcken? Huo er den røst?

Alle fire Euangelister legge det vd paa Johannem Døberen oc Christi forløbere. Men hand er en Figure til alle Predickere/ som forkynde Christum.

Hui siger hand/En robende røst?

Hand vil at Mand skal icke predicke Guds Ord søffnactelige oc løslige / men aluerlige. Lige som hand oc siger i det lviij. Capittel. Rob høyt/spar icke / opløfft din røst/som en Basune/oc forkynde mit Folck deris offuertrædelse/oc Jacobs Huss deris Synder.

Huad vil hand met de Ord?

Hand vil/ at predicken / skal icke vere en bencke predicken/ men hun skal ske obenbare faar den menige Almue/ oc stedze drifnis wden affladelse/ hun skal vere brendende/ krafftig/ mectig oc skarp / Som Paulus oc siger / Predicke ordet / hold ved/ huad heller det er i ret tid/ eller i wtid/ straffe/ true oc formane met al sactmodighed/ oc lerdom.

Huor faare siger hand/ J ørcken?

Orcken er Verden / der som baade Jøder oc Hedninge ere tørre forornede oc wfructsomelige træ. Jøderne ligge i Pharisaisk Hygleri oc forherdelse. Hedninge i Affguderi oc vantro. Der giørs det behoff at predicke.

Huad er det/ Bereder Herren Veyen?

Saa meget vil hand sige / Tager aff Veyen vantroens knubbe oc stene / oc alt det som er Christo forhindreligt/ besynderlige / det wgudelige Pharisaiske væsen/ falsk lerdom oc Guds bespottelse / oc giører Penitentze / paa det Christus met sin naade/ kand vandre oc arbeyde i eder.

Huad

Huad er det / Giører paa marcken en slæt Vey?

Hand vil saa sige / Gaar offuer side / giffuer rum oc sted / at Christus kand vandre iblant eder / bedrer eders leffnit / giører det saa / at hand kand finde eders hoffmodige fortredelige hierte / ydmyget oc rensit aff alle Synder.

Huad kaldis nu at berede Veyen oc giøre Stien slæt?

Det kaldis at giffue Mennisken sin synd tilkiende / lede oc vise hannem til vor Herre Christum / huilcken der alene / giffuer oc skencker oss forgeffuis / formedelst sit Ord syndernis forladelse / retferdighed oc det euige Liff.

Huad er det / At alle dale skulle ophøyis?

Christi Euangelion fornedrer alle Bierge oc Høye / det er / alle dem som for deris gerninger ville vere hellige oc fromme. Oc hand ophøyer Dale / det er / dem som kiende deris synd / oc haffue deris tilfluct til vor Herre Christum.

Hui siger hand / HErrens herlighed skal obenbaris?

Euangelion obenbarer icke Verdens/ oc icke heller kiøds/ det er/ vor egen herlighed/ Men alenîste Guds herlighed. Saa vaar der oc idel mørck paa Jorden / Men effter at Johannes visde paa Christum met sin finger/ oc sagde/ Seer/ det er Guds lam/ som bær Verdens synder/ da bleff det gantske liust oc klart.

Hui siger hand/ Det talede Herrens mund?

At ingen skal tencke / at Johannis lerdom er optenckt aff Menniskẽ / Men huad Propheter oc Johannis predickede oc forkyndede/ det talede Herrens mund.

Huad er det/ at hand siger/ predicke/ Alt kiød er græss eller hø?

Hand vil at Predickere skulle baade predicke Louen oc Euangelion / forferde Syndere met Louen/ oc ydmyge dem saa/ at de kunde faa den aandelige hunger / Oc trøste oc oprette igen met Euangelio de forferdede oc aandelige fattige.

Hui kalder hand alt kiød græss eller hø / oc Menniskens herlighed eller gods / it blomster paa marcken?

Hand vil der met minde oſſ paa vor ſkrøbelighed oc vanmectighed / at wi ere arme Syndere/oc formue intet wden Guds Ord/hielp oc trøſt/oc giøre gantſke daarlige / at wi ſette vort haab til det/ ſom er kiødeligt oc forgengeligt / oc bygge paa Menniſkens lerdom. Efftherdi Propheten Jeremias formaledider alle dem/ſom forlade ſig paa kiød.

Oc Chriſtus ſiger Matthei xv. At det er en forgeffuis wnyttelig Gudstienſte / naar mand lærer Menniſkens Bud. Der imod kalder den førſte Pſalme den ſalig/ſom haffuer lyſt til Herrens Lou/ oc taler om Guds Bud dag oc nat. Thi Himmel oc Jord forgaa/men Guds ord bliffuer euindelige/ Amen.

De hellige Apoſtlers Petri oc Pauli dag/ Epiſtel aff Apoſtlernis gerninger i det xij. Capittel.

PAa den samme tid/lagde kong Herodes hender paa nogle aff Menigheden/at pine dem. Men hand ihielslo Jacobum Johannis broder met Suerdet. Oc der hand saa / at det behagede Jøderne/foer hand frem / oc greb ocsaa Petrum / oc det vaare de søde Brøds dage. Der hand nu greb hannem/lagde hand hannem i fengzel / oc antuordede sexten Stridsmend hannem / at de skulde beuare hannem oc tencke at sticke hannem faar folcket effter Paasken. Oc Petrus bleff saa holden i fengzel. Men Menigheden giorde Bøn for hannem vden affladelse til Gud. Oc der Herodes vilde sticke hannem frem/ i den samme nat/soff Peder mellem tho Sttridzmend / bunden met tho lencker. Oc Vecterne faar Dørren/ beuarede fengzelet.

Oc see HErrens Engel kom did / oc it Liuss skinde i kammeret/

oc hand slo Peder paa siden / oc vacte hannem op / oc sagde / Stat strax op/Oc lenckerne fulde aff hans hender. Oc HErrens Engel sagde til hannem/Bint beltet omkring dig/oc drag dine Sko paa/oc hand giorde saa. Oc hand sagde til hannem/Tag din kaabe om dig/oc følge mig effter. Oc hand gick vd oc følde hannem. Oc hand viste icke at saadant skede hannem visselige formedelst Engelen/men hannem syntis at see en syn.

Oc de ginge gennem den første oc anden Vact/oc komme til Jernporten/som fører til Staden/hand loed sig selff op faar dem. Oc de traadde vd / oc ginge bort / en gade longt / oc Engelen skildis strax fra hannem. Oc der Peder kom til sig selff/sagde hand/Nu veed ieg visselige / at Herren vdsende sin Engel/ oc frelste mig aff Herodis haand/ oc fra alt det Jødiske Folckis forventelse.

Huor

Huor om taler denne Lectie?

I. Om Herodes tiranni/ huorledis hand loed dræbe den hellige Jacobum/ Johannis Broder/ oc gribe Petrum.

II. Om Guds godhed/ huorledis hand giorde Peder løss formedelst Engelen/ oc førde hannem aff fengzelet.

Huad aarsage haffde Herodes der til/at hand forfølde Christi Disciple?

Ingen anden / end at hand der met vilde vere Jøderne behagelig / oc heffne sin harm/oc fuldkomme sin ondskab.

Huad giorde de Christne dissimellem?

Den Christne Menighed giorde Bøn met inderlig suck/ for Peder til Gud. Den samme hiertelige Bøn vaar deris Vaabn/ Suerd oc Busse / der de vorløsde Peder met.

Huad skulle wi lære der aff?

Dette skulle wi lære der aff / at naar wi icke kunde hielpe fattige bedrøffuede hierter oc bekumrede Samuittigheder i nogen anden maade / da skulle wi io til mindste icke forlade dem met vor Bøn. Fordi at wi see her huor krafftig deris bøn

er

er som tro/Thi Petrus forløsis her formedelst en Engel/oc kommer til sine igen. Dette er det S. Jacob siger i det v. Capit. Den Retferdigis Bøn forma megit/ naar hun er aluerlig.

Huorledis bliffuer petrus løss?

Som Herodes vilde anden dagen føre hannem frem faar Folcket/da kom Herrens Engel den samme nat / oc opliuste fengzelit met it klart skin/ oc vacte Petrum op / oc førde hannem vd / oc strax skildis Engelen fra hannem.

Huad vil denne gerning Lære oss?

At Gud hielper icke før end nød er stor oc baandene holde haardist. Thi hand kaldis Adiutor in tribulationibus, En ret Nødhielpere. Wi haffue oc her it Exempel/at wi skulle bede for den fangne Kircke / at Gud naadelige vil hielpe oc beskerme hende/oc hielpe hende aff al angist oc nød.

Kunde wi oc trøste oss met dette Exempel?

Ja vissselige. Thi at lige som vor Herre Christus kom Petro til hielp / der hand icke

icke aleniste nu vaar i denne Tirans hen-
der / men ocsaa der ingen trode at hand
skulde vndkomme met sit Liff. Saa vil
hand oc hielpe oss / om wi forlade oss paa
hannem / ia ocsaa naar sagen er saadan
til at see / som der kunde ingen hielpe oss.

Huad siger da Petrus / der hand kom løss
aff fengzeligt?

Der hand nu kom til sig selff / sagde
hand. Nu veed ieg sandelige at Herren vd-
sende sin Engel / oc reddede mig aff Hero-
dis haand / oc aff al det Jødiske Folckis
foruentelse. Der bekiender Petrus frilige / at
Herren befride hannem aff fengzelit. Oc
denne bekiendelse er intet andet / end en tack-
sigelse. Huor aff wi skulle lære / at wi oc
skullle tacke Gud for sine velgernin-
ger / huilcken der oc vil endelige
tage oss aff denne iemmerli-
ge dal til sit Rige / ind i
det euige Liff /
Amen.

 384

Paa den dag der Maria gick til Eliſabeth / Epiſtel aff Salomonis høye Sang ij. Capit.

SEe / min Ven kommer / oc hopper paa Biergerne / oc ſpringer paa Høyene. Min Ven er lige ſom en Raa / eller en vng Hiort / See / hand ſtaar bag vor veg / oc ſeer igennem vinduet oc kicker igennem ſprinckelet. Min Ven ſuarer / oc ſiger til mig. Stat op min venniſte / min deylige / oc kom hid. Thi ſee / Vinteren er frem faren / regnen gick offuer oc er borte. Blomſterne ere fremkomne i landet. Vaaren er kommen / oc Turtelduen lader ſig høre i vort Land. Figentræit haffuer knøpper. Vintræne ſtaa i blomſter / oc giffue deris luct. Stat op min Venniſte oc kom / min deylige kom hid / min Due i ſtenhullene / i ſtenreffuer. Be-

te

te mig din stickelse/lad mig høre din røst. Thi din røst er sød / oc din stickelse er lystelig.

Huad lærer denne Lectie oss?

Try stycke. Først/ det Guddommelige Ords snare løb. Der nest/de Christnis kaarss oc pine. Det tredie/de Christnis trøst vnder kaarssit.

Løber da Guds Ord?

Den hellig Aand ligner Guds Ord/ ved en springende Hiort oc en Raabuck. Lige som de springe oc hoppe i skouen oc paa Heyden. Saa springer oc Guds Ord/ aff det ene Rige oc Land / i det andet / at mand alleuegne seer oc hører / at det giør megen fruct iblant Mennisken. Oc om dette løb siger den cxlvij. Psalm. Gud sender sin tale paa Jorden/hans Ord løber snarlige.

Kaldis da løbe / at predicke?

Saa klager Gud formedelst Jeremiam i det xxiij. Capittel. Jeg vdsende icke Propheterne/oc de løbe alligeuel. Oc S. Paulus priser Apostlernis løb til de Rome-

re i det x. Capittel. oc siger / Huor lystige ere Predickernis føder / som forkynde fred.

Huor løber Guds Ord?

Det skulle alle Menniske bekiende / at Guds ord oc det hellige Euangelium / er løbet aff den øffuerste Sognekircke i Jerusalem / vd offuer den gantske Verden. Som Esaias siger i det ij. Capittel. Louen skal vdgaa aff Zion / oc Herrens Ord aff Jerusalem.

Løbe Menniskens Ord icke saa?

It Menniskis Ord er it singt vanmectigt / ia it dødt Ord / der kryber langsomt / lige som en snegel / oc føris der til met kiedsommelige frem. Men Guds Ord er it lystigt / snart / ia leffuende oc krafftigt Ord / oc skarpere end it tueægget Suerd / det trenger sig igennem oc trøster vnder kaarssit oc modgang alle dem som ere i trang oc nød.

Huorledis skicker Gud sig met saadan hielp?

Naar wi ere vnder kaarssit da skicker Gud sig lige som hand kiende oss icke. Hand seer til huorledis wi ville skicke oc holde oss.

Seer hand at kaarssit vil bliffue oss for suart / oc vand vil gaa offuer hoffuedet / da er hand icke longt fra oss. Men al den stund der end nu er Menniskelig hielp oc trøst faar hender / da holder Gud stille. Oc naar Menniskelig oc alle Creaturis hielp er wde / Da begyndis Guds hielp. Der faare kaldis hand / En Nødhielpere.

Er da Gud altid hoss sine Christne?

Saa siger CHRIstus Matthei i det sidste / Seer / Jeg er hoss eder alle dage ind/til Verdens ende. Der faare siger hand til sin Brud / til den Siel som tror paa Chris/tum. Stat op min Venniste / At ingen skal tencke eller acte at hand vil forlade hende vnder kaarssit / oc tie stille til hendis angist. Ney / alligeuel hand staar bag Vegen / oc seer igennem vinduit / oc kicker igennem sprinckelet / Saa taler hand dog met sin kiere Brud / oc trøster hende.

Huad er det / at hand siger / Min dey/lige krune?

Hand vil saa meget sige / Alligeuel at du min Venniste est foractelig faar Ver/den / saa est du dog mig deylig oc smuck nock/

nock / efftersdi du eſt prydet met Troen / oc holder dig ſaa flitelige til mit Ord.

Huor faare ſiger hand / Vinteren er fremfaren?

Diſſe ere idel trøſtelige Ord/met huilc-ke Salomon beſcriffuer Chriſtendommens haſtige omſkifftelſe. Oc hand ligner friſtel-ſer / kaarſſit oc modgang ved Vinter oc regn/Oc fred oc glæde/veed vaar oc Som-mer. Lige ſom hand vilde ſige/ Alligeuel Vinteren varer end lenge / oc den Chriſte-lige menighed lider ſuare friſtelſer / oc ſtor forfølgelſe / Saa giffuer Gud dog paa det ſidſte god fred.

Huad ſkeer i ſaadan fred?

Blomſterne voxe oc ſpringe vd / De vnge Chriſtne voxe op i Guds frycţ oc kier-lighed. Turtelduen lader ſig høre / Euan-gelium bliffuer predicket/De Chriſtne loff-ue / priſe oc tacke Gud for ſine velgernin-ger. Figentræit haffuer knopper / Almuen anammer Guds ord/giør fruct der aff/oc øffue ſig i kierligheds gerninger imod huer andre / oc haffue en Chriſtelig omgengel-ſe. Der giffue da de blomſtrende Vintræ

deris luct/ det er / De Christne giffue gode Exempel fra sig/ at andre Folck ocsaa effterfølge dem / prise oc loffue Gud / lige som Christus lærer / Matthei i det v. Capittel.

Huorledis betaler Gud de Christnis kaarss oc modgang?

Hand kalder at sin Brud / kom min Due i stenhullene oc stenreffuer. Hand ligner den Christelige Kircke ved en Due. Fordi at lige som en Due er it enfoldigt wskyldigt Creature / wden galde oc vrede. Saa er oc Kircken. Fordi at alligeuel hun end fristis / lider trengzel oc forfølgelse aff den gantske Verden / saa er hun dog taalmodig/ lider alting / heffner sig icke selff / men giffuer Gud heffnen / huilcken der dømmer rettelige.

Huad/ om fristelsen bliffuer for meget stor?

Der giffuer da Gud atter en anden trøst / oc siger / at Bruden skal skiule sig i stenhullene oc stenreffuer / det er / i hendis Brudgoms Christi blodige Saar / indtil stormen gaar offuer/ der skal hun vere tryg oc vel beuarit fra al wlycke.

Huad

Huad er det/ at hand siger. Betee mig din skickelse?

Hand giffuer Troens fruct aff det Guddommelige ord mand haffuer anammet til kiende / lige som hand vilde sige. Ver frimodig min Venniste / min Dotter / bliff i Troen som du haffuer begynt/ Holt dig til mit Ord/ øffue dig i den Guddommelige Scrifft oc Sandhed/ Siung/ loffue/ære / prise Gud i hans vnderlige gerninger / Tacke hannem for alle sine gode velgerninger/ Ver din Neste venlig oc behielpelig/ Giør imod hannem/ lige som du vilt at hand skal giøre imod dig. Vilt du saadant giøre aff hiertet / da er din røst sød / oc behager mig vel/ Oc din skickelse er deylig oc lystig / det er / alle dine tancker/ Ord oc gerninger / omgengelse oc leffnet ere mig behagelige. Jeg vil ocsaa naadelige anamme Træet for saadan fruct det er/ Christelige gerninger skyld/ oc tage min elskelige Brud til mig i mit Himmelske Soffnekammer/ det er/ ind i det euige liff/ Amen.

Paa Marie Magdalene dag / Epistel aff Salomonis Ordsprock aff det sidste Capittel.

HVo som haffuer lycke til en dydelig Quinde / hun er meget mere dyrebar end kaastelige Perler.

Hendis Mands hierte taar forlade sig paa hende / oc hannem skal icke fattis Næring / hun giør hannem got oc intet ont / i alle sine Liffsdage.

Hun bruger sig met vld oc hør / oc arbeyder gerne met sine Hender.

Hun er lige som it kiøbmands Skib / der henter sin Næring longt borte.

Hun staar op om natten / oc giffuer sit Huss føde / oc sine tienste Piger mad.

Hun tencker paa en Ager oc kiøber hannem/ oc planter en Vingaard aff sine Henders fruct.

Hun omgiorder sine Lender fast/oc bestyrcker sine arme.

Hun mercker huorledis hendis handel giør gaffn / hendis lycte vdslyckis icke om natten.

Hun recker sin haand til Rocken / oc hendis fingre tage fat paa tenen.

Hun vdbreder sine Hender til de Fattige/oc recker sin haand til de Nødtørfftige.

Hun frycter sit Huss icke for Sne/thi hendis gantske Husshaffuer dubbelte Klæder.

Hun giør sig selff Tapeter/ huit Silcke oc Purpur / er hendis Klæder.

Hendis Mand er naffnkundig i Porten / naar hand sider hoss de Eldste i Landet.

Hun gior en kiortel oc sæl hannem/

nem / hun giffuer Kremmerne it Belte.

Hendis prydelse er / at hun er renlig oc flitig / oc der effter skal hun lee.

Hun oplader sin mund op met Vissdom / oc paa hendis tunge er liffsalig lerdom.

Hun seer vel til huorledis det gaar i hendis Huss / oc hun æder icke sit Brød met ladhed.

Hendis Sønner komme op oc prise hende salig / oc hendis Hosbonde roser hende.

Mange Døtter affle rigdom / men du offuergaar dem alle.

At vere lystig oc deylig er intet / men den Quinde som frycter Herren / skal mand prise.

Hun skal rosis aff hendis henders fruct / oc hendis gerning skal loffue hende i Porten.

Huor om taler denne Lectie?

Om en dydelig Quinde huorledis hun ſkal vere ſkicket.

Huad er en dydelig Quinde?

Den ſom tror oc er Gudfryctig/ haff= uer en erlig omgengelſe/ oc arbeyder fliteli= ge paa effter Guds Bud/ at hun kand vere aleniſte ſin Hoſbonde behagelig oc regære ſit Huſſ vel.

Huorledis holder en dydelig Quinde ſig?

Hun er ſin Mand tro i ære/ i næring/ oc i Huſſholdning.

Huorledis i ære?

Hun holder ſig til ſin Huſſbonde/ ſtaar met hannem i lyſt oc nød/ ſeer icke eff= ter nogen anden/ er vel til freds oc lader ſig nøye met den Gud haffuer giffuit hende/ Oc hun ſkicker det ſaa met ſin kierlige oc venlige omgengelſe/ at Hoſbonden tager fliteligе vare paa ſit Embede.

Huorledis i næring?

Huad Manden forhuerffuer holder hun til raade/ binder (ſom Mand pleyer at ſige) ſtycke ved ſtock/ forkommer intet wnyttelige/ ruſer icke vd/ men hun ſparer

oc giemmer huor som hende bør oc hun kand spare.

Huorledis i Hußholdning?

Hun arbeyder flitelige/er omhyggelig for Børn oc Tiunde/ oc hielper gerne de Fattige.

Huorledis skicker hun sig met arbeydet?

Hun gaar om met vld oc hør / oc arbeyder gerne met sine hender. Vld oc hør giffue meget arbeyde / at kiemme/karde/ skette/hegle/spinde oc veffue. Oc saadant arbeyde fordriffuer mange onde tancker/ oc Huset forbedris meget der aff. Lige som en Kiøbmands Skib fører atskillige vare hiem. Saa kand oc en Hußholdig oc Hußraadig Quinde skaffe meget gaffn i husit met ideligt arbeyde / at hun planter / kiøber / sæl. Der er ingen ting saa ringe i husit/ huercken haue/ vrtegaard eller anden iord/ at en duelig Hußraadig Quinde kand io bruge det til Husens forbedring / Der som en laed/forsømmelig/vdulig Quinde forderffuer oc forkommer alt det i Huset er.

Huorledis i Hußsorge for Tiunde?

Hun er førſt oppe om morgenen oc ſidſt i ſenge om afftenen/ hun er treffuen oc fuldhure til ſin gerning / hun ſkiørter ſig op/oc ſeer vel til i alle vraar/hun tager vare paa ſit Huſſ / beſørger ſit Queg / Børn oc Tiunde/oc beſtiller det ſaa/at huer giør det ſom hannem tilfalder i ſit kald. Oc at hendis Tiunde ere vel kledde oc foruarede fra kuld oc fraaſt / at de icke fortære deris løn wnyttelige/oc at de føre it erligt leffnet. Hun ſeer oc til / at de icke ere en wgudelig/ fortrædelig/ſkiødiſløſſ hob / ſom huercken acte Gud eller Menniſke / ære eller ſkendzel.

Huorledis ſkicker hun ſig imod de Arme?

Lige ſom hun vorſkaffer ſine Tiunde mad / klæder oc allehonde huad ſom de haffue behoff / at dem icke fattis noget. Saa lader hun icke fattige/ælendige / Faderløſe Børn/Encker/ oc Huſſarme Folck/ gaa fra ſig wden trøſt.

Huorledis ſkicker hun ſig imod ſig ſelff?

Hun pryder ſig vduortis effter landens ſeduane/oc effter tidens leylighed/eller ſom hendis ſtat vdkreffuer. Men induortis

nortis er hun prydet met Vijſdom / met liffſalig lerdom / oc met Guds fryct. Oc in Summa / hun er ſaa prydet met al dyde/ lighed / at icke aleniſte hun ſelff / men ocſaa hendis hoſbonde roſis oc priſis hoſſ huer mand.

Huad ſkal endelige hendis løen vere?

Saadan en Gudtfryctig Quinde/ ſom haffuer ſaadan en erlig omgengelſe/ haffuer icke aleniſte det euige Liff / Men hun ſkal ocſaa i dette Liff begaffuis oc pry= dis met mange gaffuer aff Gud / at hun ſkal roſis oc priſis / aff ſin Hoſbonde / aff ſine fromme Børn / oc tro Tiunde / ia aff alle Menniſke / Alle Menniſke ſkulle ta/ le oc ſige alt got om hende. Gud ſkal giffue hende velſignelſe legemlige oc aande/ lige / oc endelige anamme hende til ſit Rige / ind i det euige Liff / Amen.

Paa den hellige Apoſtels S. Jacobi dag / Epiſtel til de Romere i det viij. Ca= pittel.

OC

VI wide / at alle ting tiene dem til det beste / som elske Gud / de som ere kallede effter forsettet. Thi huilcke hand haffde tilforn forseet / dem haffuer hand ocsaa besticket/at de skulde vere hans Søns billede lige / paa det hand skal vere den førstfødde/iblant mange Brødre. Men huilcke hand haffuer besticket/dem haffuer hand ocsaa kaldet. Oc huilcke hand kallede/dem giorde hand ocsaa retferdige. Oc de hand giorde retferdige / dem giorde hand ocsaa herlige.

Huad ville wi da sige her til? Er Gud met oss/huo kand da vere imod oss? Huilcken der oc icke sparede sin egen Søn / men gaff hannem hen for oss alle / hui skulde hand icke da giffue oss alting met hannem? Huo vil skylde Guds vdualde? Gud er her / som giør retferdige / Huo vil fordøme dem? CHRIstus er her

som er død / Ja meget mere / den som er opuact / huilcken som er hoss Guds høyre haand / oc gaar frem for oss.

Huo vil skille oss fra Guds kierlighed ? drøffuelse eller angist ? eller forfølgelse ? eller hunger ? eller nøgenhed ? eller farlighed ? eller Suerd ? Lige som screffuit staar. For din skyld dræbis wi den gantske dag / Wi ere regnede for Slactefaar. Men i alt dette vinde wi longt offuer / for hans skyld / som oss elskte. Thi ieg er vis paa / At huercken Død eller Liff / huercken Engel eller Førstedome / eller mact / eller det neruerendis / eller det tilkommende / eller det høye eller det dybe / eller noget andet Creature / kand skille oss fra Guds kierlighed / som er i CHRIsto Jesu vor Herre.

Huad lærer dette Epistel oss?

Try stycke. Først / at ingen ting kand forhindre deris salighed / som elske Gud.

Det andet/om den euige forseelse. Det tre-
die/om kaarssit.

Huad siger Paulus først?

Hand siger/at alle ting / vere sig en-
ten got eller ont/ Dieffuel eller Død / Synd
eller Helffuede / pine eller forsøgelse/ skal
komne de Christne til gode oc tiene dem til
det beste.

Huad er Guds forseelse?

Guds forsyn eller forseelse / er en vis
skicke oc vduelelse / formedelst huilcken alle
ting ske i alle Creature effter Guds vilie/ Oc
formedelst huilcken hand vdualde oss i
Christo Jesu / før Verdens grunduol bleff
lagd/at wi skulde vere hellige oc wstraffe-
lige faar hannem/i kierlighed/ at wi skulde
anammis til Guds Børn formedelst Je-
sum Christum / effter hans Guddommeli-
ge vilies behagelighed.

Huorledis bliffue Mennisken forseede?

Icke effter vor vilie/ men effter Guds
forsæt bliffue Mennisken forseede / oc kal-
lede til det euige Liff.

Huorledis gaar det til?

De Gud vdualde oc haffuer beskicket til salighed / dem haffuer hand oc kaldet.

Huor til?

Til Christi Euangelium / Thi Gud vilde for sin elskelige Søns Christi skyld / bygge sig it euigt Rige / oc icke lade det gantske Menniskelige Slecte bliffue i den euige straff / Men forløse dem naadelige fra den euige Død. Huo som nu vil tale om forseelse oc vduelelse / hand skal begynde paa Christi Euangelio / i huilcket Gud obenbarede sin Guddommelige vilie. Fordi at huad vor salighed er anrørendis det er obenbarit oc vdtryct i Euangelio.

Huad finder mand da i Euangelio?

Først / at wi icke for vor egen verdighed / men for Christi skyld / vden vor fortienste / Gratis / komme til Syndernis forladelse / oc bliffue Gud behagelige / Rom. iij. Capit.

Der nest / at Gud tilbinder alle Menniske naade oc salighed j. Timo. ij. Thi saa meget Guds vilie / der er obenbarit i Euangelio / er anrørendis / da vil hand at alle Menniske skulle bliffue salige.

Huor

Huor aff kommer det da/at de bliffue icke alle salige?

Det er icke Guds / men fortredelige on-de Menniskis skyld / som foracte Christi Euangelium oc den Guddommelige for-iettelse. Men de som høre / anamme oc trô Euangelium / oc trøste sig i Christi kund-skab / i dem arbeyder Gud / at de voxe i Troen oc anamme den hellig Aand / Som S. Paulus siger. Troen kommer aff pre-dicken oc predicken formedelst Guds Ord.

Huorledis bliffue Mennisken retferdige?

Aff blot naade formedelst JEsum Christum.

Huorledis herlige?

Formedelst kaarssit oc modgang/som der staar screffuit i Apostlernis gerninger i det xiiij. Capit. Formedelst megen drøffuel-se skulle wi indgaa i Guds Rige.

Huor til er det nytteligt at wi vide saadant?

At wi kunde bliffue fast bestandige vnder kaarssit/i fristelse oc genuordighed/ oc icke fortuile. Oc disse ere Christi rette Billede lige/ huilcke der lige som Christus

skulle formedelst megen forsmædelse oc modgang indgaa i Guds herlighed.

Er det da oc vederfarit Christo saa?

Ja sandelige / Den Gud / som icke giorde vor Herre CHRIstum herlig / før hand haffde lidt stor genuordighed / hiertesorge oc bedrøffuelse / Hand skal oc icke giøre oss herlige / før wi haffue forsøct allehonde drøffuelse / angist oc nød.

Kunde wi oc wden fare bekumre oss met Guds euige forsyn?

Huad Gud vil haffue hemeligt / der skulle wi intet bekumre oss met. Thi det er det Eble / der Adam oc Eua / ode deris død paa met alle deris Børn / der de vilde vide / det de icke skulde vide. Lige som det er nu synd / at ihielsla / stiele / bande / saa er det oc synd / at randsage Guds hemelighed / oc er Dieffuelens indskiudelse / lige som alle andre synder.

Huad skulle wi da giøre imod saadanne fristelser om forseelsen?

Wi skulle daglige tencke paa Jesum Christum Guds Søn / huilcken Faderen haffuer aff naade giffuit oss / oc speyle oss i hannem /

hannem/der skal da forseelsen lade finde sig aldelis lystig / deylig oc trøstelig. Thi at wden Christo er idel fare / døden oc Dieff/uelen selff. Men i Christo er idel fred oc glæ/de. Thi at ehuor lenge mand bekumrer sig met forseelsen/ saa haffuer mand dog ekon sorge oc angist der aff. Der faare skulle wi sky oc fly saadanne tancker / lige som Hu/gormens fristelse i Paradis/oc i den sted see til Christum paa kaarssit.

Huad trøst haffue wi aff Christo?

Den rette hoffuit trøst. Er Gud for oss / siger S. Paulus / huo kand da vere imod oss? Huilcken der oc icke sparede sin egen Søn / men gaff hannem hen for oss alle/ Hui skulde hand icke giffue oss alting met hannem.

Huad haffuer da Christus giort for oss?

Christus døde for oss paa kaarssit/ at wi skulle leffue euindelige/ Hand opstod fra de Døde / at wi skulle met hannem op/staa aff alle synder / Hand opfor til Him/melen / oc beridde oss Veyen til salighed. Hand sider hoss Guds høyre haand / gaar frem faar Faderen/oc beder for oss. Saa er

nu dette en stor trøst / At Gud haffuer giff- uit oss alle ting met vor HErre Christo / at synden kand icke skylde oss / Thi Gud giør oss retferdige / huilcken Christus gaar sted- ze frem faare / oc beder for oss / om wi el- lers tro paa hannem.

Wi skulle alligeuel lide / oc bære kaarssit?

Alligeuel wi Christne ere lige som Slacte faar / oc wden affladelse fristis oc forfølgis aff Dieffuelen / Verden oc Tiran- ner / Saa offueruinde wi dog longt i alt dette / for hans skyld / der oss elskte / Saa at intet Creature / huercken i Himmelen eller paa Jorden / kand skille oss fra den kierlig- hed / som er i Christo Jesu vor Herre. Men det gaar / som den hellige Johannes siger / Gud er kierlighed / oc effterdi wi bliffue i saadant kierlighed / da bliffuer oc Gud i oss. Saa fører da kierlighed oss fra denne iemmerlige dal / ind i det euige Liff / Amen.

Paa S. Laurentij den hellige Martirers dag / Epis- tel ij. Corinth. ix.

HVO som sparlige saar/ hand skal oc sparlige høste / Oc huo som saar i velsignelse/ hand skal oc høste i velsignelse/ Huer effter sine Vilkaar / icke met wuillighed eller aff tuang / Thi Gud elster en glad Giffuere.

Oc Gud kand giøre / at allehonde naade skal vere rigelige iblant eder/ at i skulle haffue offuerflødelige nock i alle ting / oc vere rige til allehonde gode gerninger/ lige som der staar screffuit / Hand vdspridde oc gaff de Fattige/ hans retferdighed bliffuer til euig tid (Men den som giffuer Sæmanden Sæd/ hand skal io ocsaa giffue Brød til at æde / oc hand skal formere eder Sæd/ oc lade eder retferdigheds fruct voxe) at i skulle vere rige i alle ting / met al enfoldighed/ huilcken der giør Gud tacksigelse formedelst oss.

Huad lærer dette Epistel oss?

Try stycke. Først/priser det dem/som giffue almisse. Der nest giffuer det til kiende Huorledis Mand skal giffue almisse. Det tredie/ betalning for saadan tienste.

Huad siger Paulus om almisse at giffue?

Hand ligner hende ved sæd/der mand saar i en ager. Fordi at lige som sæd kastis i en ager/oc er til at see/ lige som det vaare spilt oc forgeffuis/saa er det oc met almisse/Fordi at naar du giffuer hende aff haanden/da synis dig/at dit gods formindskis der met. Men naar Høsten kommer/ da skalt du anamme det igen met stor vinding.

Naar en Høsten?

Høsten er icke aleniste det tilkommende Liff/ men ocsaa / den tid i dette timelige Liff. Thi Gud vil icke aleniste betale sine tro Christnis velgerninger i det andet Liff/ men ocsaa i denne Verden/ Som Christus siger Marci i det x. Cap.

Huorledis skal mand giffue almisse?

Effter som huer befinder i sit hierte at hand haffuer lyst til/icke sørgelige / men aff it frimodigt hierte / Thi Gud vil icke

anam-

anamme nogen vuillig oc tuingd Gudstienſte / At giffue almiſſe / kaldis at giffue Gud it offer. Nu er Gud intet offer tacknemeligt/ vden det ſom gaar aff it veluilligt frimodigt hierte.

Hui ſiger hand: Gud elſker en glad Giffuere?

At hand der met vil giffue til kiende/ at det er Gud icke behageligt / naar mand giffuer met en ond fortredelig vilie. Der faare vil hand oc icke biude oſſ ſaadan ſom en Tiran / oc tuinge eller nøde oſſ der til/ Men hand begærer ſom en venlig Fader ſaadan lydighed oc friuillig tienſte.

Huad nytte ſkulle de glade Giffuere haffue?

Tuendehonde nytte. Først ſkulle de i dette Liff baade haffue nock for ſig ſelff/ oc at hielpe andre met. Der neſt ſkal deris retferdighed bliffue euindelige/ for den milde almiſſe de giøre aff it veluilligt hierte/ at Gud vil ſaa betale dem baade til Liff oc Siel/ lige ſom den cxij. Pſalme ſiger/ Hand vdſpreder oc giffuer de Fattige/ Hans retferdighed bliffuer euindelige. Lige ſom oc/

saa S. Laurentius vddelede Kirckens liggende Fæ til de Fattige/oc bleff fordi greben oc affliffuit / oc fick den euige Retferdighed oc Salighed i Christo. Der til hielpe oss ocsaa Gud/ Amen.

Paa den hellige Apostels Bartholomei dag / Epistel til de Epheser i det andet Capittel.

SAa ere i icke nu mere Gester oc Fremmede / Men Borgere met de Hellige / oc Guds Indbyggere / opbygde paa Apostlernis oc Propheternis grunduol/ der som Jesus Christus er Hiørnestenen / paa huilcken den gantske bygning er til hobe sæt / voxer til it helligt Tempel i HERren / paa huilcken i bliffue oc bygde / til Guds bolig i Aanden.

Huad lærer S. paulus oss i dette Epistel?

Try stycke. Først/ at wi som aff Hedninge ere komne til Christendommen/ icke skulle haffue nogen anden grunduol/ tro oc retferdighed/ end den Propheter oc Apostle haffde faare oss. Der nest giffuer hand til kiende/ at Jesus CHRIstus er denne grunduol. Det tredie/ huor faare wi skulle byggis paa denne grunduol/ som er/ til Herrens huss i Aanden.

Huad giør S. paulus først?

Hand taler aleniste met de Epheser/ oc siger/ at de vaare i fordom tid Gester oc Fremmede. Oc ere nu bleffne Himmelens Borgere/ oc Guds indbyggere.

Huor faare Gester oc fremmede?

Fordi at de vaare Fremmede/ oc vden Jsraelss Borgeskab/ oc fremmede fra Testamentens foriettelse/ oc haffde intet haab/ oc vaare vden Gud i Verden.

Huor faare Borgere met de Hellige oc Guds indbyggere?

Fordi/ at de vaare tilforn longt fra/ oc ere nu formedelst Christi blod bleffne Borgere/

gere / Oc bruge de samme Preuilegier/ Guds Testamente oc foriettelse met alle Helgen/ Propheter oc Apostle.

Huad giør S. Paulus i den anden del aff dette Epistel?

Hand kalder Christum en Hiørnesten.

Huor faare kalder hand hannem en Hiørnesten?

Fordi / at Gud haffuer formedelst Christum forsamlet tho vegge / Jøder oc Hedninge/oc bygd der en herlig deylig bygning paa/som er / den Christelige Kircke/ formedelst Troen / huilcken Helffuedis Porte icke skulle offueruinde. Om denne Hiørnesten eller grundsten taler Paulus ocsaa j. Corinth. iij. Der kand ingen legge en anden grunduol / end alene den der lagd er/ som er Jesus Christus.

Huad vil S. Paulus met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Der er ingen anden tro eller Retferdighed/ som gielder faar Gud/ giør oss fromme / retferdige oc salige/ end alenisthe Troen til Jesum Christum. Denne Tro er først forkyndet formedelst

delst Christum/ i Judea oc Galilea/ oc der efter formedelst Apostlene offuer den gantske Verden.

Skulle alle Christne vere bygde paa den grunduol?

Ja. Alle Christne ere leffuende Stene til Guds huss/ vdualde formedelst Christum i Daaben/ vdhugne oc beridde formedelst kaarssit oc modgang / formedelst Guds Ord lagde i bygningen / oc formedelst Christi Blod bestencte oc helligede/ viede oc beskickede til den hellig Aands euige bolig oc Tempel. Som S. Paulus siger j. Corinth. iij. Vide i icke / at i ere Guds Tempel/ oc at Guds Aand bor i eder? Oc i det vj. Cap. Vide i icke/ at edert legeme er den hellig Aands Tempel/ huilcken der er i eder / huilcken i haffue aff Gud / oc i høre eder icke selff til? Fordi at i ere dyre kiøbte. Der faare skulle i prise Gud i edert Legeme/ oc i eder Aand/ som høre Gud til.

Det er en herlig ting/ at vere Guds Tempel?

Ja visselige. Der faare skal oc huer see vel til / at hand icke besmitter oc vanhelliger Guds Tempel.

Huor

Huor met besmittis oc vanhelligis det?

Formedelst mange Synder/laster oc wdyd/ som formedelst vantro / Affguderi/falsk lerdom oc løgn.

Huor met bliffuer det rent oc helliget?

Formedelst Guds Ord oc sandhed/ formedelst de hellige Sacramente oc ret Gudstienste.

Huad bør oss nu at giøre?

Huo som vil at Gud skal beside hans siel/hand skal veluillige giffue sig til Guds bygning/som en leffuende sten/lade sig behugge/ slette oc høffle aff Gud/ oc lide alt det/der vore sielis ypperste Prest oc Ercke-bisp giør ved hannem. Saa skal hand bliffue velsignet / Gud skal vere hannem naadig baade til Liff oc Siel/oc endelige giffue hannem det euige Liff/ Amen.

Paa S. Matthei den hellige Apostels dag / Epistel til de Epheser i det iiij. Cap.

HVer iblant oss er naaden giff-
uen/effter Christi gaffuis maa-
de/Der faare siger hand. Hand
er opfaren i det Høye / oc førde
Fengzelet fanget / oc gaff Menniss-
ken gaffuer. Oc at hand opfor/
huad er det ? uden at hand tilforn
foer ned til Jordens nederste ste-
der. Den som foer ned/det er den
samme/som foer op offuer alle him-
le/at hand vilde opfylde alting.

Oc hand sette nogle til Apost-
ler / oc nogle til Propheter / nogle
til Euangelister / nogle til Hyrder
oc Lærere/at de hellige skulle bliffue
beridde til embedens gerning/ huor
met Christi Legeme kand opbyg-
gis/indtil wi komme allesammen til
en tro / oc Guds Søns kundskab/
oc bliffue en fuldkommẽ mand /som
skal vere i Christi fuldkomne alders
maade / Paa det wi skulle icke len-
ger vere Børn / oc lade oss røre oc
vogge aff allehonde lerdoms vær/
forme-

formedelst Mennistens skalckhed oc besuigelse / met huilcket de sledste effter at bedrage oss.

Huad lærer dette Epistel oss?

Try stycke / Først / at huer giffuis naade / effter Christi gaffuis maade. Der nest / Huo der haffuer forhuerffuit oc giffuit oss saadanne gaffuer. Det tredie / huilcke de ypperste gaffuer ere. Oc i saa maade forfremmer hand veldelige Aandens enighed.

Huor faare giør hand det?

Hand merckte vel / at de / som haffde store gaffuer foractede de ringe. Der imod / at de som haffde ringe gaffuer fortalede oc beklaffede dem / som vaare prydede met større gaffuer. Der faare siger hand. At huer iblant oss er naade giffuen / effter Christi naadis maade. Der faare skal ingen lade sig fortørne oc vere vred paa den anden.

Siger dog den Døbere Johannes / at Gud icke giffuer Aanden effter maade Johan. iij.

Disse Johannis Ord ere aleniste Christum /

tum/icke Menniſken anrørendis. De helli-
ge Propheter oc Apoſtle haffde Guds
Aand effter maade. Men i Chriſto bode
den hellig Aands gantſke offuerflødighed/
ia Guddommen legemlige. Fordi at wi
anamme altſammen aff hans fuldhed/
naade for naade/ Johan.j.

Huo forhuerffuede oſſ de Gaffuer?

Vor Kiere Herre Chriſtus / ſom S.
Paulus ſiger her. Hand er opfaren i det hø-
ye/ oc førde fengzelet fanget/ oc gaff Men-
niſken gaffuer.

Huad vil hand met diſſe Ord?

Hand vil der met beuiſe/ at allehon-
de gaffuer/ chuad det oc ere for gaffuer/ ere
den Chriſtelige Menighed giffne ned aff
Himmelen formedelſt Chriſtum.

Huad er det/ at hand ſiger / Hand førde
fengzelet fanget?

Hand vil ſaa meget ſige / Det ſom
Dieffuelen haffde i lang tid røffuit / oc ført
ind i ſit Rige/ det tog Chriſtus fra hannem
igen i ſin opſtandelſe/ fangede Dieffuelen/
ſønderbrød Helffuede/ forløſde fangene/
oc

oc foer op i Himmelen / oc sende sine tro Christne den hellig Aand met alle sine gaffuer oc naade.

Hulcke ere de Gaffuer / der Christus haffuer begaffuit sin Christelige Kircke met?

Hand sette nogle til Apostle / nogle til Propheter / nogle til Euangelister / nogle til Hyrder oc Lærere.

Hulcke kalder hand Apostle?

Dem / som ere besynderlige vdualde oc vdsende aff Christo selff / som mundelige berette oc vdrette deris ærende.

Hulcke kalder hand Propheter?

Dem / som aff den hellig Aand spaa eller Prophetere / oc icke alenište true met straff / men ocsaa lære om Guds foriettelser aff Scrifften.

Hulcke kalder hand Euangelister?

Dem / som i Apostlernis sted vdbrede Euangelium vijt / formedelst deris Scrifft / lerdom oc predicken.

Hulcke kalder hand Hyrder oc Lærere?

Dem /

 401

Dem / som haffue befalning at føde CHRisti hiord met salig lerdom oc gode Exempel i deris leffnet oc omgengelse.

Huorledis skal mand bruge disse Gaffuer?

De skulle allesammen gaa der vd paa/ at Christi legeme/ som er hans Menighed/ kand obbyggis/ indtil wi komme alle til en tro oc lære rettelige at kiende Guds Søn.

Huorledis skal det da haffue sig met denne bygning?

Muremestere oc Tømmermend / Propheter / Apostle / Euangelister / Hyrder oc Lærere / skulle lære Menniskten Troen til vor Herre Christum / oc icke vise dem til Menniskens fortienste oc gerninger / icke heller til Menniskens bud oc lerdom / men til Christi fuldkomne vidskab oc Sacramenternis rette brug / At wi Christne icke skulle stedze lade røre oc vogge oss som smaa Børn / aff allehonde vær oc falsk lerdom / formedelst falske Menniskis skalckhed oc besuigelse / huilckis sind oc forstand er foruildet i Dieffuelens lerdom oc Menniskens paafund / huor met de tencke at /

 som

som forførere / sledske effter oss / oc som Daablere skuffe oss met blinde Terninger / oc forføre oss fra Christi rene lerdom / Oc endelige som Vlffue oc Sielemordere forkaste Liff oc Siel. Der beuare oss Christus vor kiere HERre fra / oc traadde al Dieffuelens opsæt vnder sine føder / Huilcken som met Faderen oc den hellig Aand leffuer oc regnerer til euig tid / Amen.

Paa S. Michaelis dag / Epistel aff Johannis obenbaring / xij. Cap.

OC der begyndis en strid i himmelen / Michael oc hans Engle stridede imod Dragen / oc Dragen stridede oc hans Engle / oc de vunde icke / oc deris sted bleff icke mere funden i Himmelen. Oc den store Drage / den gamle Hugorm / som

som kaldis Dieffuelen oc Satanas / bleff vdkast/ huilcken der forfører den gantske Verden / oc hand bleff kast paa Jorden/oc hans Engle bleffue ocsaa kaste der hen.

Oc ieg hørde en stor røst/ som sagde i Himmelen / Nu hører vor Guds salighed/ oc krafft oc Rige/ oc mact/hans Christo til / effterdi at den er bortkast / som dem beklagede dag oc nat faar Gud. Oc de offueruunde hannem formedelst Lammens blod/ oc ved deris vidnisbyrdis Ord / oc de elskte icke deris Liff indtil døden. Der faare glæder eder i Himle/ oc de som bo der vti.

Huad lærer dette Epistel oss?

Try stycke. Først / den Christelige Kirckis aandelige strid imod Dieffuelen. Der nest / de Christnis offueruinding oc seyer. Det tredie/de hellige Englis Embede.

Huad er Ecclesia/ den Christelig forsamling?

Den Christelige Menighed er icke an-

det/end Christi Legeme/alle Christnis forsamling/ som er forsamlet i Troen/ oc dog legemlige atsprid her oc der i Verden/ huis hoffuit Jesus Christus Guds Søn er.

Huad giør den Christelige Menighed Dieffuelen/ at hand strider der imod?

Hand er Guds oc alle Christnis affsagde Fiende / vil giøre dem alt ont oc føre dem alle wlycke paa. Hand kand icke lide/ at nogen kommer i den sted/ der hand bleff forstøt aff.

Lyckis oc da hans opsæt hannem?

Ney. Naar hand strider imod Kircken/da bliffuer hand stedze offueruunden. Gud lader hannem vel til en tid haffue fremgong/Men paa det sidste taber hand/ som Christus siger Johannis xiiij Denne Verdens Første kommer / oc haffuer intet met mig.

Ja / hand haffuer intet met Christo / huad haffuer hand da met oss?

Naar Christus offueruinder/da offueruinder ocsaa hans Menighed met det samme. Fordi at Satanas som oss beklager/er forskuden oc offueruunden / det skede

de icke formedelſt vor krafft oc fortienſte/ men formedelſt Lammens / det er / for⸗medelſt vor Herris Chriſti blod. Oc det er viſt / at wi haffue al vor retferdighed/ ſalighed oc ſeyer/ aleniſte aff vor HERre Chriſto/ oc icke aff nogen anden.

Huo ſtaar met den Chriſtelige Me⸗nighed?

De hellige Engle / Thi det er deris Embede/ at de ſtedze beuoge Kircken / oc beſkerme hende fra Dieffuelen. Der faare kalder dette Epiſtel til de Hebreer dem i det j. Capittel. Tienſtactige Aander / ſom ere vdſende til tienſte/ for deris ſkyld/ der ſkul⸗le erffue ſalighed.

Er icke da Gud ſaa mectig/ at hand kand imod⸗ſtaa Dieffuelen/ wden Englenis hielp oc beſkermelſe?

Ja / det kunde hand vel giøre / men hand vil icke. Hand haffuer det ſaa ſkicket/ at det ene Creature ſkal ſtedze tiene det an⸗det. Lige ſom wi nu tacke Gud / at hand haffuer giffuit oſſ Foreldre / Offuerher⸗rer/ Soel/ Maane/ Stierner/ Korn/ Vin/ Fule/ Fiſke / oc allehonde Diur oc Creatu⸗

 re/

re/at de skulle tiene oss. Saa skulle wi ocsaa tacke Gud/ for hand haffuer giffuit oss de hellige Engle til Patroner oc Beskyttere.

Huor longt strecker da Englenis beskermelse sig?

Icke lenger / end som it Menniske vandrer i Guds Veye oc befalning / elsker oc fryctet Gud. Som den xxxiiij. Psal. siger. HErrens Engel leyrer sig omkring dem/ der hannem fryctе / oc hielper dem vd. Oc den xcj. Psalm. Hand befalede sine Engle om dig / at de skulle vocte dig paa alle dine Veye. Huo som nu vil haffue de hellige Engle til beskyttere/ hand skal fryctе Gud/ oc vocte sig fra synd. Fordi at lige som røg fariager Bier / oc ont Luct Duer / Saa fordriffuer synden de hellige Engle/ Naar en Syndere omuender sig / da glæde de sig Luce xv. Men naar Syndere forherdis i synden/ da bliffue de bedrøffuede. We nu de Menniske / som forhindre saadan glæde/ Men salige ere de/ som hielpe til at fremme saadan glæde / De skulle visselige bliffue delactige i saadan glæde / haffue Guds yndest / vere visse paa Syndernis forla-

forladelse / hand skal vere dem naadig oc barmhertig / oc endelige giffue dem det euige Liff / Amen.

Paa S. Simonis oc Iude Apostlers dag / Epistel j. Petri j.

LOffuit vere Gud / oc vor Herris Jesu Christi Fader / som haffuer igenfødt oss effter sin store barmhertighed / til it leffuende haab / formedelst Jesu Christi opstandelse fra de døde / til en vforgengelig oc vbesmittelig oc vforuisnelig arffue / som beholdis i himmelen til eder / i som aff Guds mact bliffue beuarede formedelst troen til salighed / huilckẽ der er beridt at hun skal obenbaris i den sidste tid / i huilcken i skulle glæde eder / i som nu en liden tid (om det end skal vere) ere bedrøffuede i mangfoldige fristelser. Paa det eder tro skal befindis ret-

sindig / oc meget kaasteligere / end det forgengelige guld (som prøffuis i Jld) til loff / prijss oc ære / naar som Jesus Christus nu bliffuer obenbarit / Huilcken i haffue icke seet / oc dog elske / oc nu tro paa hannem / alligeuel i icke see hannem. Saa skulle i oc glæde eder / met wsigelig oc herlig glæde / oc føre eder trois ende der fra / Som er / Sielens salighed.

Huad lærer dette Epistel oss?

Try stycke / det første / at Gud Fader haffuer formedelst Troen til Jesum Christum kaldet oss til den Himmelske Arffue. Der nest / at hand skal prøffuis lige som guld i Jld. Det tredie / huorledis de skule føre deris trois ende der fra / som er / Sielens salighed.

Huad giør Petrus i den første part aff dette Epistel?

Hand priser først Gud Fader / at hand formedelst Christi pine / død oc opstandelse igen fødde oss til en wforgengelig oc wbesmittelig arffue / som beuaris i Himmelen.

len. Der nest priser hand ocsaa JEsum Christum/at hand er vor Meglere/oc ledsager oss til Faderen / Saa / at wi kunde traade frem faar Faderen / oc kreffue den arffue/der Petrus her taler om.

Huad sag er der til saadan pryss?

At hand aff blot naade oc barmhertighed/igen fødde oss/ til it leffuende haab/ formedelst vand oc Aanden/huilcket mand vel skal mercke imod alle Menniskelige gerninger oc fortienste.

Huad er det leffuende haab?

Icke andet / end at wi formedelst Troen stadelige haabe oc ere visse paa det euige Liff/alligeuel det er end nu skiult faar vore øyen j. Johan.v.

I huad maade komme wi til det leffuende haab?

Formedelst Christi Opstandelse fra de Døde/ Thi at vaare Christus icke opstanden / da haffde wi huercken trøst eller haab/oc alt det andet der Christus giorde oc leed vaare da ocsaa forgeffuis. Der faare skalt du vel mercke denne skick / Aff Or-

det kommer Troen/ Aff Troen den ny fødzel/ Aff den ny fødzel gaa wi i det haab/ at wi ere visse paa den Himmelske Arffue.

Huad siger S. Petrus i den anden part/ om Troens prøffuelse?

Hand giffuer oss der en trøst/ naar wi lide oc haffue forfølgelse/ lige som hand vilde sige. Kaarssit skal vare en liden stund/ der effter skulle i glæde eder/ Thi eder salighed er allerede beridt/ Der faare skulle i nu haffue taalmodighed i eders modgang.

Huor til tien eller er kaarssit nytteligt?

At vor Tro skal prøffuis oc bliffue obenbare faar Verden/ paa det andre Menniske/ som saadant see oc høre/ ocsaa skulle lockis oc dragis til Troen.

Huor faare taler S. Petrus om Guld oc Ild?

Scrifften ligner forsøgelse ved ild/ Saa ligner oc S. Petrus guld/ som prøffuis formedelst ild/ ved Troens prøffuelse/ Fordi at lige som ild icke formindsker guld/ men purgerer oc forklarer det/ at al tilsettelse kommer der fra. Saa legger oc Gud kaarssit paa de Christne/ at de der met skulle

skulle vel rensis oc forklaris / paa det at troen kand bliffue reen oc klar. Oc wi haffue vel denne prøffuelse oc renselse huer dag behoff / for vor gamle wskickelige oc wshøfflede Adams skyld.

Huad siger S. petrus om det tredie stycke / om Troens ende?

Hand siger saa / Vor trois ende / er Sielens salighed. Her taler S. Petrus saa klarlige / om den tilkommende glæde / at der findis neppelige it klarere Sprock i Scrifften. At mand skal icke tencke / naar wi tro Gud / at hand locker oss til sig met blotte foriettelser eller Ord.

Huad er Summa aff dette Epistel?

Dette Epistel giffuer til kiende / huorledis det gaar til met it Christeligt leffnet / at det skal stedze voxe oc bliffue io lenger io renere. Fordi at naar wi komme til Troen / formedelst Euangelij predicken / da bliffue wi fromme oc begynde at vorde rene. Men effterdi wi end nu leffue i kiødet / da kunde wi aldri bliffue fuldkommelige rene. Der faare kaster Gud oss mit i ilden / det er / hand fører oss i modgang oc wlycke /

der rensis wi io lenger io mere / indtil wi dø. Her kunde wi icke komme til met nogen gerning / Fordi at huorledis kand en vduortis gerning rense hiertet? Naar Troen bliffuer nu saa prøffuit / da gaar oc brender al tilsettelse aff. Saa skal der da følge / loff / prijss oc ære / naar Christus nu obenbaris i sin herlighed /

AMEN.

Paa alle Helgens dag / Epistel aff Johannis obenbaring i det vij. Cap.

OC ieg saa en anden Engel opstige / fra Solens opgang / hand haffde den leffuende Guds Indsegel / oc robte met stor røst til de fire Engle / som er giffuit / at skade Jorden oc Haffuit / Oc hand sagde / Skader icke Jorden / eller Haffuit / eller Træ / før wi faa

beſeglet vor Guds Tienere i deris pande.

Huad giffuer denne Lectie til kiende?

Try ſtycke. Først/ huorledis en eniſte god Engel bliffuer ſæt/ imod fire onde eller ſkadelige Engle/ At wi ſkulle ſee/ at der ſkulle altid nogle opſtaa/ oc formedelſt falſk lerdom oc ketteri foruilde/ men dog icke offueruinde/den Chriſtelige menighed/ ſom Chriſtus ſiger Matthei i det xvj. Cap.

Der neſt/ alligeuel falſke Lærere ſkulle forføre mange Menniſke/ oc drage dem til vildfarelſe/ ſaa ſkulle de dog icke giøre Guds Tienere ſkade/ ſom ere beſeglede aff Guds Engel/ oc beſkickede til ſalighed.

Det tredie/ Huorledis Guds ſalige oc vdualde Børn/ ſkulle til euig tid loffue/ priſe oc tacke Gud. Oc denne Lectie er Chriſtendommens almindelige Billede/ for de vdualdis viſſe tal ſkyld/ ſom ſkulle forſamlis baade aff Jøder oc Hedninge. For huilckis ſkyld Gud forholder ſin yderſte dom.

Huad kaldis det Ord Engel?

Dette Ord Engel kand mand forſtaa

staa i tuende maade / baade til det gode oc det onde. Thi CHRIstus kaldis aff den Prophete Malachia pactens Engel / huilcken her beſegler de Vdualde. Der imod kaldis Satan ocſaa en Engel / ſom wi ſee i Paulo / i det andet Epiſtel til de Corinther i det xij. Capit. Mig er giffuen en Pæl i kiø-det / ſom er / Satans Engel / huilcken der ſlar mig met Neffue / at ieg ſkal icke ophø-ye mig.

Hui ſtiger Engelen op fra Solens opgang?

Solen betyder Chriſtum. Hand vd-ſender ſine Engle / det er / ſine Predickere / met den leffuende Guds mercke / det er / met ſit hellige Euangelio / at de ſkulle robe oc ſkrige met høy røſt / det er / bekiende fri-modelige Guds ſandhed obenbare / oc ſtaa imod de ſkadelige Engle / falſke Prophe-ter oc Kettere / at de icke ſkulle ſkade eller forderffue / Guds vdualde Børns / beſegle-de tal.

Huo mange ere beſeglede?

Hundrede fire oc fyritiue tuſinde / huilcket tal der bemercker alle Chriſtne / aff alle Iſ-raels Børns ſlecter.

Huad

Huad bemercker det huide Klade/ der de vaare kledde met?

Intet andet/ end Christi kundskab i en reen tro.

Huad betegne de palmer i deris hender?

Intet andet / end at de formedelst Christum haffue offueruundet deris Fien/der / oc skulle nu fremdelis haffue en euig fred i deris Samuittighed. Der faare falde de oc met de Eldste oc fire Diur/ det er/ met alle Euangelij Predickere oc Lærere / ned faar Christi stol/ oc tilbede hannem / som en sand Gud/ oc tacke hannem for alle sine velgerninger.

Met huad Ord tacke de hannem?

De loffue oc tacke Gud met besynderlige Ord/ lige som wi oc i vor Bøn mue bruge loff oc tacksigelse. Loff/ære/oc visshed / oc tack / oc prijss / oc krafft/ oc styrcke / vere vor Gud/ fra euighed til euighed/

AMEN.

Verissimus hujus libri possessor est Claudius Michaelis Holsatus Anno Salvatoris Christi 1650

Paa

Paa S. Katharine den Jomfruis dag / Epistel aff Jesu Syrach i det lj. Capittel.

JEg tacker dig Herre Kong / oc loffuer dig / Gud min Frelsere / Jeg tacker dit Naffn / at du est min beskermelse oc hielp / oc du frelste mit Legeme aff forderffuelse / oc fra de falske Tungers snare oc fra løgnactige munde. Oc du haffuer hulpet mig imod Fienderne / oc du reddede mig / effter din store oc Naffnkundige barmhertighed / fra deris straal / som vilde opsluget mig / aff deris haand / som stode effter mit Liff / aff mange bedrøffuelser / der ieg laa vti / aff den brynde / som haffde bespent mig / mit aff ilden / at ieg icke opbrendis der vti / aff Helffuedis dybe strube / fra falske baguaskere / oc løgnere faar Konger / oc fra vretferdig dom.

Huad

Huad giør Jesus Syrach i denne Bøn?

Intet andet/ end at hand giffuer Gud sine velgerninger til kiende / roser oc tacker hannem der faare.

Huad skulle wi lære der aff?

At wi ocsaa skulle tacke Gud for sine velgerninger / der wi haffue anammet aff hannem.

I huad skickelse opregner hand Guds velgerninger?

Hand kalder Christum sin Kong oc Frelsere. Fordi at de Vdualde vente sig icke deris Siels salighed aff nogen anden / end aff Christo alene.

Hui kalder hand Christum en Kong?

Fordi at Gud Fader/ frelste hannem oc alle tro Menniske formedelst sin Søn Jesum Christum / aff al Dieffuelens vold/ oc foruarer dem end nu fra al wlycke som en veldig Kong.

Hui kalder hand hannem en Frelsere?

Fordi at hand frelste hannem oc alle tro Menniske fra forderffuelse/oc fra falske Tungers snare / Ja fra angist oc Helffuedis dybe strube.

Huad giffuer denne stick paa Guds velger-
ninger oss til kiende?

Intet andet/ end at wi aleniste aff Gud bliffue beuarede oc formedelst hannem frelste aff al angist/ drøffuelse/ genuordighed/ oc fristelser.

Saadanne Guds velgerninger ere io
tack verde?

Ja visselige. Huo som haffuer smaget Guds velninger/ hand kand icke vere stille/ at hand skal io loffue/ prise oc tacke Gud der faare/ saa lenge hand leffuer/ indtil hand kommer i sin graff. Som Dauid siger. Psalm. xxxiiij. Jeg vil altid loffue HERren/ hans loff skal stedze vere i min mund. Oc Psal. cxlvj. Jeg vil loffue Herren/ saa lenge som ieg leffuer/ oc siunge min Gud loff/ den stund ieg er her.

Huad er det/ hand siger der effter. Jeg søgte
hielpe hoss Mennisken/ oc fant
ingen?

Hand vil der met giffue til kiende/ At/ huor Menniskelig hielp haffuer ende/ der begyndis den Guddommelige hielp/ der som wi ekon kunde sette vor tro til hannem.

Fortiene

Fortiene wi saadan hielp met vore
gerninger?

Ingelunde / At wi bliffue beuarede/
forløsde oc salige / der er ingen anden sag
til/end Guds blotte barmhertighed / som
for Christi skyld anammer oss til naade/
frelser oss fra al timelig oc euig wlycke/
oc giffuer oss Himmelen oc det
euige Liff. Hannem vere
loff/ære oc tack/
Amen.

Paa Kirckeuielsis dag/

Epistel aff Johannis obenba-
ring/xxj. Cap.

OC ieg Johannes saa den hel-
lige Stad/det ny Jerusalem/
fare hid ned aff Himmelen
fra Gud / til beridt / som en prydet
Brud imod sin Mand. Oc ieg hør-
de en stor røst aff Stolen/ som sag-
de. See der Guds Tabernackel
hoss Menniskden / oc hand skal bo

hoss dem / oc de skulle vere hans Folck / oc Gud selff met dem / skal vere deris Gud. Oc Gud skal afstryge alle taare aff deris øyen / oc døden skal icke mere vere / icke heller sorge / oc ey skrig / oc ey heller pine skal mere vere / Thi det første forgick / Oc den som sad paa Stolen / sagde / See / ieg giør det altsammen nyt. Oc hand siger til mig / Scriff / thi disse Ord ere sande oc visse.

Huad lærer denne Lectie oss?

Try stycke. Først / at Gud vil bo hoss oss Menniske / oc dette er hans lyst / Prouer. viij.

Der nest. Huad hand vil giøre den stund hand saa boer hoss oss / Som er / at hand vil stryge alle taare aff vore øyen.

Det tredie. Huorledis hand vil endelige straffe de Vantro / Mandrabere / bolere / Traaldkarle / løgnere oc Affgudiske / som foracte hans omgengelse.

Huor mange bolige haffuer Gud vdualt sig aff begyndelsen?

Tre/Himmelen/ det Tempel i Jeru-
salem / oc huert Christet Menniskis hier-
te.

Huad siger Scrifften om Himmelen?

Saa siger Esaias i det sidste Cap. Saa siger Herren. Himmelen er min Stol / oc Jorden min Fodskammel. J denne himmel vil Gud bo euindelige met sine Engle oc Vdualde. Der faare haffuer hand opfyldet denne bolig met himmelske Aander / at de wden affladelse / skulle loffue oc prise / oc siunge wden ende. Hellig / Hellig / Hellig er Gud den Herre Zebaoth.

Huad siger Scrifften om Templet i Jerusalem?

Saa staar der screffuit i Kongernis j. Bog i det ix. Capit. Gud obenbaredis Salomon/oc sagde til hannem. Jeg haffuer helliget dette Huss / der du bygde/at ieg vil sette mit Naffn der hen euindelige/ Oc mine øyen / oc mit hierte / skulle alle tid vere der etc. Oc Psal. cxxxij. Herren vdualde Zion / oc haffuer lyst til at bo der. J dette Tempel bode Gud iblant Jsrael paa Naadestolen.

Huad siger Scrifften om de tro Men-
niskis hierter?

S. Paulus siger i det j. Epistel til de Corinth. i det iij. Capit. Vide i icke / at i ere Guds Tempel / oc at Guds Aand boer i eder. Om denne bolig siunger Kircken. Du som regærer offuer alle ting / huilcken intet fattis / du haffuer beridt din bolig i oss / wi bede dig / beuare dette din boligs Tempel / rent oc wbesmittet til euig tid.

Bor nu Gud i de Christne Menniskis hierter /
Hui bygger Mand da saa mange
Kircker oc Capelle?

De Huss aff sten oc træ ere icke bygde / at Gud vil bo der wti / som der staar i Esaia wti det sidste Capit. Men at Guds folck skal der forsamle sig / at høre Guds Ord at prise oc loffue Gud / oc at bede i almindelighed for al Christendommens nød- torfftighed / oc at vddele oc anamme Sacramente.

Hui kalder Johannes den Christelige Me-
nighed / den hellige Stad Jeru-
salem?

Fordi at alle Christne skulle holde fred

oc endrectighed i Christendommen/huilcke S. Paulus kalder Himmelens Borgere oc Guds Indbyggere.

Hui det ny/oc at det foer ned aff Himmelen fra Gud?

Det gamle Jerusalem er aff død sten oc træ/ iordeligt oc forgengeligt. Men det ny er bygd aff idel leffuende stene/aff fromme tro Christne / paa den himmelske sten Christum / imod huilcke Helffuedis Porte haffue ingen mact Matthei i det xvj. Cap.

Huor faare tilberedt aff Gud som en prydet Brud imod sin Mand?

Christus er den Christelige Menigheds Brudgom / om huilcken S. Paulus siger i det andet Epistel til de Cor. i det xj. Capit. Jeg er nidker faar eder met Gudelig nidkierhed / Thi ieg haffuer troloffuit eder en Mand / at ieg kunde føre Christo en reen Jomfru til. Men ieg befrycter / at/lige som Hugormen forførde Euam met sit skalckhed / saa skulle oc eders sind bortryckis fra den enfoldighed/som er i Christo.

Huad er det hand siger / Jeg hørde en stor røst / aff Stolen / som sagde / See der Guds Tabernackel hoss Menniſken / at hand ſkal bo hoss dem?

Lige som Gud befalede Mosi i ørcken at bygge it Tabernackel / oc der effter kong Salomon i Jerusalem / at bygge it Tempel / der hand vilde bo iblant Israel. Saa haffuer hand oc beridt en Christeligt menighed i Verden aff Jøder oc Hedninge / iblant huilcke hand vil bo / formedelst sit hellige Euangelium oc Sacramente / oc vil vere deris Fader oc Gud.

Huad vil Gud giøre i denne sin bolig?

Hand vil stryge alle taare aff øyene / oc døden skal icke lenger vere / eller pine / eller skrig / eller sorge / men idel fred oc glæde. Hand vil oc giffue de Hungrue mad aff liffsens Træ / Oc de Tørstige dricke / aff den leffuende Vands kilde / oc de skulle leffue met hannem euindelige.

Huorledis vil hand da straffe de Vantro oc Wgudelige?

Hand vil kaste Gudsbespottere / Mansdrabere / Bolere / Traaldkarle / Løgnere oc

Affgudiske/som foracte Guds omgengelse i den gløende Pøel/ brende dem met ild oc suolff/ huilckē der er den andē død. Det synstes den fromme Dauid at vere wret/ at hād skulde bo paa it velbygd Slot / oc Jsraels Gud haffde intet Huss/ der hand kunde bo vti/ der faare bestyrede hand alt huad som der hørde til / som Krønickens første Bog giffuer til kiende i det xxix. Capittel. Men wgudelige Menniske / tencke icke en gong/ at de ville berede Gud en bolig i deris hierte/ ia icke en liden Capelle. Men Dieffuelen i Helffuede bygge de vel store Kircker oc Kloster / Det er / de følge Dieffuelen i alle hans anslag/ ligge i al synd oc last/ forarge alle menniske baade met deris falske lerdom oc wgudelige leffnet / oc sucke icke end en gong for deris syndelige vanartige leffnets skyld / eller bede Gud om naade oc forladelse/ de bliffue blinde oc forherdede i deris væsen / oc forderffuis viderlige baade til Liff oc Siel. Men de Gudfryctige giøre icke saa/ Naar de haffue syndet oc giort ilde/ da falde de Gud til fode / sla paa deris bryst/ oc sige met Tolderen. Gud ver mig arme Syndere naadig/ Oc de sige fremde-

lis. O min Gud oc min HErre / huorledis skal ieg tacke dig ? Huorledis skal ieg bliffue bestandig faar dig ? naar som du nu kommer at dømme de Leffuende oc de Døde. Thi ieg haffuer icke beuarit mit hierte rent / Jeg haffuer besmittet min Siel / oc ieg haffuer giort mit legemis Tempel wrent met mine syndelige tancker / Jeg beder dig min Gud / min HErre / forskiud mig icke / Men forbarme dig offuer mig / oc ver mig naadig. Naar en Syndere falder saa Gud til fode / oc beder om naade / da vil Gud lade finde sig / lige som hand loed finde sig i Zachei huss. Oc hand vil giøre aff Syndere / retferdige Menniske / oc Guds Børn / hand vil i denne Verden forlade dem deris Synder / oc i den anden giffue dem det euige Liff.

Den almectige / euige oc barmhertige Gud / giffue oss naade / for sin Elskelige Søns Christi skyld / formedelst sin Aands krafft / at wi kunde stedze voxe oc forfremmis / i salig lerdom / en ret tro oc en Christelig omgengelse / indtil vor sidste ende / oc endelige formedelst Christum bliffue til euig tid salige / Amen.

Om Apostle i almindelighed/ Epistel til de Romere i det x. Capit.

TRor mand aff hiertet/ da bliffuer mand retferdig/ oc bekiender Mand met munden/ da bliffuer mand salig. Thi Scrifften siger/ Huo som tror paa hannem/ hand skal icke bliffue bestemmet. Her er intet forskel imellem Jøder oc Greker. De haffue allesammen en HERre/ som er rijg offuer alle dem/ der paa kalde hannem. Thi at huo som kalder paa HERrens Naffn/ hand skal bliffue salig.

Men huorledis skulle de kalde paa den/ der de icke tro paa? Oc huorledis skulle de tro paa den/ om huilcken de haffue intet hørt? Oc huorledis skulle de høre uden Predickere? Oc huorledis skulle de predicke/ om de bliffue icke udsende?

Lige som screffuit staar. Huor deylige ere deris føder / som forkynde fred/oc forkynde det gode. Men de ere icke alle Euangelio lydige / thi Esaias siger / Herre/ huo tror vor predicken? Saa kommer troen aff predicken / oc predicken formedelst Guds Ord. Men ieg siger/ Haffue de det icke hørt? Sandelige/ deris liud vdgick io offuer alle Land/ oc deris ord offuer den gantske Verden.

Huad holder S. paulus off faare i disse ord?

S. Paulus den hellige Apostel giffuer her kortelige try stycke til kiende.

Først / huor wti vor retferdighed oc salighed besynderlige staar.

Der nest/huorledis mand skal komme til salighed.

Det tredie / Hand siger sagen / huor faare alle Menniske bliffue icke salige.

Huor wti staar vor retferdighed oc salighed?

J thu stycke / J Troen/ oc i bekiendelse.

Huad

Huad er Troen?

Troen er en fast tillid oc vis forladelse paa den sande leffuende Gud oc alle hans foriettelser.

Huorledis taler det Epistel til de Hebreer om Troen?

Det siger. Troen er en vis tillid/ til det/ som mand haabis/ oc icke tuil paa det/ der mand icke seer/ Hebre. xj.

Huad hører til Troen/ at hun skal vere retsindig oc nyttelig til salighed?

Try ting. Først/ Guds naadelige løffte oc foriettelse/ i huilcke hand tilsiger/ alle dem/ som det begære/ naade/ barmhertighed/ Syndernis forladelse oc retferdighed/ for vor HErris Christi skyld. Hoss disse foriettelser skal alle tid vor HErris Jesu Christi fortienste/ pine/ død/ oc betalning for vore Synder staa/ for huis skyld foriettelserne ocsaa skede.

Der nest skal oc en hiertelig oc wtuilactig tro oc tillid vere der/ at mand skal anamme oc trøste sig i dette loffuede oc tilsagde gode/ lige som det vaare vort eget oc hørde oss selff til.

Det

Det sidste / Oc efferdi vor tro er end nu stedze i denne Verden skrøbelig oc wfuldkommen / da giørs det behoff / at Gud skal for Christi skyld aff naade / regne oss hende til / som hun vaare fuldkommen til salighed.

Giøris da alle disse try stycke behoff til salighed?

Ja / Fordi at vaare icke Guds foriettelser / oc den naade oss tilbiudis for Christi fortienste skyld / da haffde Troen ingen grund / der hūd kunde stole paa. Oc der som mand oc icke anamme de naadens foriettelse / oc Christi fortienste / i eller met troen / oc giorde oss hende til vor egen / da vaare det oss oc icke nytteligt. Oc der som Gud / icke for Christi skyld / fuldkommelige tilregnede oss / den retferdighed der begyndis i oss / da kunde wi aldri offuerkomme hende / met vor skrøbelige / ringe oc wfuldkomne tro.

Der faare skulle disse try stycke / stedze vere tilsammen i retferdighed / som er / Guds foriettelse met Christi fortienste / en

ret sand tro / oc Guds tilregnelse eller naa-
dige anammelse.

Huad forarbeyder Troen?

Troen renser hiertene / giør dem trøsti-
ge oc glade / at de hwercken frycte synd eller
fordømmelse / Hun giør alt det Himmelske
gode oc Guds gaffuer til sine egne / hende
giffuis ale det hun begærer oc ynsker. Oc
in summa / Den som tror / hannem er intet
wmuligt.

Huorledis gaar det til?

Naar it Menniske hører Guds Ord
oc anammer det met Troen / da lærer hand
der aff at kiende / huad Gud er / oc huad
hans vilie er imod dem / der hannem elske /
det er / imod dem / der høre oc beuare hans
Ord / Saa bliffuer it Menniske fuldkom-
melige visse der paa / at intet Creature
kand giøre hannem skade / wden Guds
vilie. Thi hans Gud / der hand haff-
uer hørt om / er saa veldig oc almectig /
at hand regærer / opholder oc haffuer al-
le ting i sine hender at der oc wden hans
vilie / icke kand falde it blad aff no-
get Træ / eller it haar aff Hoffuedet /
Haff

Haff oc vær skulle vere hannem / lydige/
Dieffuelen oc Døden skulle forferdis faar
hannem. Der aff fatter hiertet saadan en
trøst/formedelst den hellig Aands forarbey
delse/ at det lader intet vere sig kierere/ det
elsker oc frycter ingen ting mere/end Gud/
At det icke bygger eller forlader sig paa no-
get andet/ end paa Guds naadelige foriet-
telser/ huilcke der besynderlige ere vor salig-
hed oc det euige Liffs Arffue anrørendis/
Dette er da/ det S. Paulus siger. Der som
mand tror aff hiertet / da bliffuer mand
retferdig.

Huor faare siger hand/ Aff hiertet?

At hand der met vil straffe de løse
Christne/ som rose meget aff Troen / saa
lenge det gaar vel til/ oc forlade sig dog icke
aff hiertet paa den eniste leffuende Gud/
men meget mere paa deris velde / mact/
ære/rigdom/kaanst/ stor Slect / oc andre
forgengelige ting / trøste sig icke i Guds
naade oc barmhertighed / betencke icke
heller en gong/ huor stor naade hand haff-
uer beuisd dem / de trøste sig icke der met i
deris nød/ ere wtacknemelige / hoffmodi-
ge/

ge/leffue effter den gamle Adam i hans lyst oc begæring / mis bruge den Christelige frihed/ huilcket der er altsammen Vantroens fruct/oc it tegn til / at de haffue icke den rette tro.

Huor paa skal mand da kiende den rette tro?

Paa hendis fruct/ Fordi at it got træ kand icke bære ond fruct.

Huilcken er besynderlige Troens fruct?

At Mand obenbare bekiender den Guddommelige naade oc sandhed.

Huor faare?

Fordi/ At Gud giffuis der met hans tilborlige ære / oc mand kand icke giøre sin Neste/nogen større tienste/eller beuise hannem høyre kierlighed/ end at mand roser oc bekiender Guds naade oc barmhertighed/ lærer oc predicker der om / oc der met locker hannem ocsaa til Euangelium/at hand det anammer met Troen/ oc bliffuer salig.

Skal mand da io bekiende den tro i hiertet er/ met munden?

Ja/thi det er troens rette art oc na-

ture / at hun icke huiler eller ligger stille / men giør it Menniske trøstigt oc frimodigt / at hand bekiender frimodelige / dristelige oc obenbare faar den gantske Verden / met munden / Ja ocsaa met gerninger / det som hand tror i hiertet.

Beuiss det met Scrifften?

S. Paulus siger til de Rom. i det f. Capit. Saa meget som mig muligt er / da er ieg tilbøylig at ocsaa predicke Euangelium faar eder i Rom. Thi ieg bluiss icke Euangelium om Christo / Thi det er Guds krafft / som giør dem alle salige / der Tro paa.

Oc Christus siger selff Matthei v. Lader edert liuss saa skinne faar mennisken / at de kunde see eders gode gerninger / oc prise eder Fader i Himmelen.

Nu er io Christi bekiendelse den største oc helligste kierligheds gerning / der det ene Menniske kand beuise det andet. Fordi at formedelst denne bekiendelse / fører den som tror / oc saa andre som det høre / til Troen / formedelst den hellig Aands forarbeydelse.

Item / Dauid siger Psalm. cxvj. Jeg tror / der faare taler ieg. Huilcket S. Paulus tager igen ij. Corinth. iiij. Oc vil paa denne sted saa meger giffue til kiende / At der er ingen ret tro i hiertet / huor som mand icke frimodelige bekiender Christum met munden.

Vil da Gud haffue denne bekiendelse aff oss?

Ja sandelige / Thi CHRJstus siger selff / Huo som icke bekiender mig faar Mennisken / den vil oc ieg necte / faar min Himmelske Fader. Saa skal mand oc vel mercke / at huo som aff fryct oc redzel lader Euangelij bekiendelse staa til bage / hand forlader sig icke paa Gud aff hiertet / oc at hand mere fryct er Mennisken / end Gud / oc mere elsker det timelige / end det euige.

Skulle da alle Mennniske bekiende Christum obendare / da maa huer mand stige op oc predicke / huor aff der vil følge it gantske wskickeligt væsen?

Det befaler eller biuder S. Paulus her

icke/ Men hand vil/ at huer mand i sit kald oc stat/ skal bekiende Christum oc hans Euangelium.

Offrighed bekiender Christum/ naar de beskerme fromme oc trofaste Predickere/ staa Partier oc Secter imod / holde deris Vndersaatte til Guds Ord / forhindre oc holde ingen der fra / affstyre Guds bespottere oc Suermere/ selff hielpe til at holde Kircker oc Skoler ved mact / oc giffue deris vndersotte it got Exempel formedelst it Gudfryctigt leffnet / oc spare huercken pendinge eller gods / møye eller wmage/ at de kunde beholde oc holde det Guddommelige Ord ved mact.

Vndersaatte bekiende Christum/ naar de flitelige høre Guds Ord/ oc holde deris Børn oc Tiunde der oc saa trolige til / oc vnderuise dem der wti / icke giffue nogen forargelse / oc icke heller lade deris Børn eller Tiunde / føre noget forargeligt leffnet/ men hielpe at forfremme oc holde den rette Guds tieniste ved mact. Oc der som leylighed begaffue sig saa / før lade deris Liff / end falde fra Euangelio oc necte Christum.

Saadant skal Verden icke ville lide. Men staa dig effter dit Liff?

Lad hende det forsøge/ Er io det Euangelium/ som wi bekiende Guds krafft/ som giør alle dem salige der tro paa/ Saa skal det oc vel holde oss hoss saadan salighed / der som Verden vaare end en gong saa vred/ Lad hende ekon forsøge sin mact oc velde imod Euangelio / huilcket der er Guds krafft / huad gielder / at hun skal forderffue sig selff der offuer?

Saa hører ieg vel/ at Troen alene giør Mennisken salige / oc driffuer til oss saadan bekiendelse?

Ja visselige/ Troen alene giør oss salige / Oc bekiendelsen / som Troens første fruct/ giør oss oc andre Menniske/ visse paa vor salighed.

Huorledis kand du det beuise?

Paulus setter her selff tuende Sprock det ene aff den Prophete Jesaia i det xxviij. Capit. Huo som tror paa HERREN/ hand skal icke bliffue beskemmet. Det andet aff den Prophete Joel. ij. Capit. Huo som paakalder Herrens naffn/ hand skal bliffue salig.

Kaldis da at paakalde/ ocsaa bekiende?

Ja/ At bekiende Christum kaldis icke aleniste / at lære oc predicke om hannem/ rose/ Loffue oc pryse hannem/ Men ocsaa at tacke/ bede/ paakalde hannem/ oc at wi rette vort leffnet effter hans Ord. Thi at alle de gerninger i det første/ andet oc tredie Bud høre her til.

Da sig mig nu fremdelis. Huorledis kommer mand til Troen / formedelst huilcken wi bliffue retferdige/ oc den der arbeyder saadan bekiendelse i oss?

Det giffuer Paulus her selff til kiende / oc siger / Huorledis skulle de paakalde den / de icke tro paa? Oc huorledis skulle de tro paa den/ om huilcken de haffue intet hørt? Oc huorledis skulle de høre / vden Predickere? Oc huorledis skulle de predicke/ om de bliffue icke vdsende? Saa kommer nu Troen aff predicken.

Huad vil Paulus met disse Ord?

Hand vil in Summa giffue til kiende / at vor salighed staar paa Gud alene/ hand er begyndelsen / det middelste oc enden til vor retferdighed. Oc Paulus opregner her fire sticker effter huer andre/ for-

medelst huilcke wi komme til fuldkom=
men retferdighed oc salighed.

Huad er det første?

Først/ skal Gud selff vdsende Pre=
dickere / Hand skal legge den første sten oc
begynde bygningen / ellers er det altsam=
men forgeffuis. Der som Gud icke vdsen=
der Predickere / da bliffue der foruisnede oc
øde hierter oc idel hunger/Amos viij. kom=
me da Predickere aff sig selff / oc vdsendis
icke / da begynde de icke meget got / Der
faare begyndis vor salighed aff naade/
wden vor fortienste.

Huad siger hand om det andet stycke?

Hand giffuer til kiende at Predickere
skulle icke lere effter deris eget gode tycke/
men de skulle predicke Guds Ord. Petrus
fiskede den gantske nat forgeffuis / aff sit
eget opsæt oc fick intet. Men der hand
kaste garnet vd paa Christi Ord oc befal=
ning / da fick hand en offuermaade stor
hob Fiske. Lige gaar det ocsaa naar nogen
Fisker om natten / det er / predicker Men=
niskens lerdom oc effter sit eget gode tycke/
hand vdretter intet got. Men huo som paa

Christi befalning kaster garnet vd / det er / predicker det hellige Euangelium / hand giør fruct oc vdretter meget got.

Huad er det tredie stycke / der Paulus her taler om?

Hand siger at de skulle høre oc Tro Guds ord / huilcket der skeer alenisté formedelst den hellig Aands forarbeydelse. Thi Guds Ord er lige som it rør eller en rende / formedelst huilcken den hellig Aand kommer ind i hiertet Joh. vij. Huor som mand nu icke predicker oc hører Guds Ord / der kand Mennisken icke komme til saadan naade. Thi hand haffuer det middel icke / formedelst huilcket den hellig Aand kommer i hiertet. Der faare ligger der stor mact paa / at mand flitelige hører Guds Ord / oc tror det aff hiertet.

Huilcket er det fierde stycke?

Naar it Menniske hører Guds Ord / oc røris der aff i hiertet / Saa / at hand kiender sin brøst oc feil / seer oc hører der til met / hoss huem hand skal søge hielp oc trøst / oc tror saadant / da begynder hand ocsaa at bede i Aanden oc sandhed / der følger

ger da en naadig bønhørelſe oc ſalighed. Der faare vil S. Paulus ſaa meget ſige.

Førſt oc faar alle ting ſkal Gud ſende Predickere. Oc ſamme Predickere ſkulle forkynde Guds ord/oc Almuen ſkal anamme oc tro ſamme Ord. Naar ſom de nu høre oc tro/ oc befinde ſig brødelige / ſkrøbelige oc wdulige i alle deris tancker oc gerninger/handel oc væſen/da haffue de aarſage til at paakalde Gud oc bede om hielp oc trøſt/Der kand da Gud icke andet / efftterdi de tro oc forlade ſig paa hannem/ end beuiſe dem troſkab / trøſte oc endelige giøre dem ſalige. Det er oc det hand ſiger/Huo ſom paakalder Herrens naffn/ hand ſkal bliffue ſalig.

Huorledis kommer det da/ at alle Menniſke icke bliffue ſalige?

S. Paulus ſiger/at de ſom høre Predickernis Ord/anamme det i Troen/ deris hierte bliffuer rørt / at de lære at kiende deris ſynder / oc ſucke aluerlige effter retferdighed/dem beuiſis naade oc de faa ocſaa ſalighed.

Men de andre/ſom huercken høre el-

ler ville høre Guds Ord / men foracte det middel / formedelst huilcket Troen oc den hellig Aand giffuis / de bliffue forherdede i deris synder / oc skulle endelige dø oc forderffuis der vti / Rom. viij. Huo som icke haffuer Christi Aand / hand hører hannem icke til.

Da er det deris egen skyld / som bliffue fordømde / som icke ville høre Ordet eller anamme det?

Ja visselige er det deris egen skyld / Der faare klager oc Paulus met Propheten Esaia i det liij. Cap. HERre / huo troor vor predicken? Lige som hand vilde sige / O kiere Gud / det er en ganske liden hob / der anammer dit Ord / oc henger ved sandhed / den største hob følger løgn effter.

Ja siger du / Jeg haffuer icke hørt Ordet?

Der til suarer Paulus / oc siger / At den vndskylding skal ingen hielpe / Fordi at som den xviij. Psalm. bær vidnisbyrd om / da vdgick io Propheters / Apostlers oc de rette Predickers liud i alle Land / oc deris ord i den ganske Verden.

Hørde

Hørde der dog mange Jøder Christum oc Apostlene/oc bleffue alligeuel icke salige?

Ja/de som dem hørde/ oc trode deris lerdom/de bleffue salige. Men de andre / som dem hørde / oc vilde dog icke anamme eller tro deris lerdom / de ere fortabte. Saa bliffuer alligeuel Gud retferdig/ i det hand giør dem salige som tro. Er nogen fordømt / da skal hand giffue sin vantro skyld oc icke Gud. Saa haffue wi her alle deris straff/som icke ville tro Guds Ord / Oc der imod de tro Menniskis betalning / oc deris / som leffue effter Euangelio/at Gud vil bønhøre dem/naar oc før de bede/ oc suare før de robe / oc endelige hielpe dem til Liff/ oc Siel/Amen.

Om Marteler i almindelighed/ Epistel til de Heb. i det x. Cap.

Tencker ocsaa paa de fremfarne dage / i huilcke i vaare opliuste / oc lede en stor pinactelig strid/

strid/en part selff/formedelst forsmædelse oc drøffuelse ere bleffne it vidunder/En part/at i haffde samfund met dem der det saa gick. Thi at i haffde metlidelse met mine baand/oc lede met glæde/at de røffuede eders gods/som de der vide/at i haffue hoss eder selff en bedre oc varafftig bostab i Himmelen. Kaster eder forhaabelse icke bort/huilcken der haffuer en stor betalning. J haffue oc Taalmodighed behoff/at i kunde giøre guds vilie/oc anamme Foriettelsen. Thi end nu om en liden stund/da kommer den/som komme skal oc icke tøffue. Oc den Retferdige skal leffue aff Troen. Men huo som viger hannem skal min Siel icke haffue behagelighed til/oc wi ere icke aff dem/som vige oc bliffue fordømde/men aff dem som tro/oc redde deris Siele.

Huad skulle wi besynderlige lære oc beholde aff denne Lectie?

Try stycke/Først/er her en vnderuis-
ning oc paamindelse / huorledis den skal
vere skicket/som rettelige vil bekiende den
Guddommelige sandhed. Der nest en nyt-
telig formaning til Troen/til taalmodig-
hed/oc til Christelig lydighed. Det tredie/
en atuarsel / at wi skulle icke affalde eller
bliffue mistrøstige.

j. Huor om handler paamindelsen?

Hun giffuer met klare Ord alle Men-
niske til kiende/ huorledis CHRJsti rette
Martirer skulle vere skickede.

Huad kaldis en Mattir?

Martyr er it Gresk Ord / oc kal-
dis saa meget / som it bestandig vidnis-
byrd / der altid oc alle øyenblick bekiender
sin tro/oc vor Herre Christum/icke aleniste
met munden/men ocsaa met sit leffnet / oc
om behoff giørs / met sit eget Blod. Der
faare kaldis icke aleniste de Martires/som
bliffue affliffuede for Euangelij skyld/
men ocsaa alle andre fromme Christne/
som lide forfølgelse/genuordighed oc mod-
gang/for Ordens bekiendelse skyld/Oc ere
veluillige oc redebon til/at før gaa i døden/
end lade sig trenge fra den bekiendelse.

Huad skal da en ret bestandig sandheds be-
kiendere haffue?

Thu stycke / Ret sand opliusning aff
Gud / oc retsindig taalmodighed.

Huad er Guds opliusning?

Icke andet / end at naar it Menniske
anammer Guds ord met Troen / da lærer
hand der aff at kiende Gud fuldkommeli-
ge / saa / at hand veed / huad hand haffuer
aff Gud / oc huad hand skal vente oc anam
me aff hannem / der tager da den hellig
Aand al Menniskelig formørckelse bort /
formedelst sin guddommelige forarbey-
delse / optender Troen / oc opliusser hier-
tet / at wi kiende Gud Fader oc hans Søn
Jesum Christum / huad hand er / oc huad
sind hand haffuer imod oss. Denne kund-
skab kaldis rettelige det euige Liff / Johan.
xvij.

Huorledis kommer mand til saadan
opliusning?

Formedelst Troen / oc at mand offte
oc idelige hører det Guddommelige Ord /
oc beder aluerlige.

Huorledis skal mand bede der om?

Som

Som den hellige Dauid beder Psal. xiij. See dog oc bønhør mig HErre min Gud/ Opliuss mine øyen/ at ieg icke soffuer i døden/ Psal. xviij. HErren min Gud giør min mørckhed klar. Psalm. lxvij. Gud ver oss naadig / oc velsigne oss / hand lade sit ansict opliusse oss / At wi kunde paa Jorden kiende hans Vey / iblant alle Hedninge hans salighed/ Psalm. cxix. Lad dit ansict skinne offuer din Tienere / oc lære mig din ræt.

Huo er da det liuss/ der oss skal opliusse?

Aleniste Jesus Christus Guds eniste Søn der selff siger Johan. viij. Jeg er Verdens liuss/ huo som følger mig effter/ hand skal icke vandre i mørcke / men hand skal haffue liffsens Liuss. Oc Johan. xij. Jeg er kommen it Liuss til Verden / paa det / at huo som tror paa mig / icke skal bliffue i mørcke. Der faare siger oc Dauid Psalm. xxvij. HERren er mit Liuss/ oc min salighed. Huem skulde ieg frycte faare?

Huilcken er den lycte/ der dette liuss er sat wti?

Denne lycte er Guds Ord Psal. xix.
Dit Ord ere mine føders lycte.

Haffue wi oc Forlettelse/ at Gud vil opliusse oss?

Ja visselige/ Thi Simeon siger aff Guds Aand / at Gud Fader / beridde sin Søn Verdens Frelsere / it liuss til Hedningers opliusning. Oc Johannes siger/ At CHRJstus Jesus det euige liuss / er fordi kommē til verden/ at hand vil opliusse alle Menniske/ som komme til Verden/ der som de ekon ville anamme oc kiende hannem/ lige som Propheten Esaias ocsaa formaner. Voge op du som soffuer / oc sta op fra de døde/ da skal Christus opliusse dig.

Huad er Taalmodighed?

Taalmodighed er en offuermaade herlig Guds gaffue / som er / at mand i Troens bestandighed/ oc en retsindig forhaabelse/ fordrager denne Verdens modgang/ oc allehonde fristelser / huad heller de ere aandelige eller legemlige / oc forwenter saa naadig forløsning aff Gud/ Oc der til met/ taalmodelige mister oc ombær/ det mand icke kand faa.

Ligger der da saa stor mact paa Taalmodighed?

Ja/der er intet/der en ret Christen oc sandheds bekiendere/haffuer saa vel behoff/som taalmodighed. Fordi at strax Troen optendis i hiertet formedelst Guds Aand/da kand hand icke huile eller holde stille/men hand bryder vd met sin bekiendelse/roser/loffuer oc priser intet andet/end Gud aleniste oc hans naadige velgerninger oc vnderlige gerninger. Saadant kand da Verden (som stedze vil tiene Dieffuelen til tacke) icke fordrage/Saa kunde oc icke de rette Christne tie stille/der offuerfalder mand dem da/plager deris legeme/Hustru oc Børn/giør dem skade paa deris gods/oc alt det de haffue. Der faare giørs det gantske vel behoff/at Gud vil begaffue dem met taalmodighed/thi det er dem ellers wmuligt/at de kunde bliffue bestandige i saa mange fristelser.

Huor wti skal mand besynderlige beuise taalmodighed?

Wi skulle først haffue taalmodighed paa vore egne vegne/Der nest paa andris vegne.

Huorledis skulle wi bære taalmodighed paa vore egne vegne?

Naar forfølgelse begyndis/da skul-le wi icke vere heffnsamme/icke heller knur-re imod Gud/icke søge wtilbørlige wgude-lige middel/ at wi kunde vnduere kaarssit/ Men wi skulle lide taalmodelige al forsmæ-delse/skendzel/forhaanelse/spe oc spot/Oc Gud til tienste oc ære gerne vdholde/ der som mand oc skulde for hans Naffn skyld sette til oc forlade baade gods oc Huss/ liff oc legeme der offuer.

Huorledis skulle wi vere taalmodige paa an-dres vegne?

Naar wi see at vore Metbrødre oc Metchristne lide forfølgelse / trengzel oc drøffuelse / forhaanelse oc bespottelse / da skulle wi icke skamme oss ved at haffue om-gengelse met dem / men haffue metlidelse met dem / det er / komme dem til hielp met raad oc gerninger / trøste dem / oc met det Gud haffuer forlent oss/hielpe oc forfrem-me dem til det beste. Oc der som wi end skul-de komme i fare der offuer / at oss kunde vendis skade til paa vort gods oc paa vor næring/da skulle wi gladelige lide saadant/

sette

sette sagen ind til Gud / oc vide / at wi haff-
ue hoss oss selff en bedre bolig i Himmelen.

Er da Taalmodighed saa nyttelig
en ting?

Lige som det bliffuer oss suart oc surt
paa at gaa / før wi kunde vennis til Taal-
modighed / Saa fører hun met sig diss me-
re nytte oc wforgengelig fruct. Thi vor
HErre Christus siger selff / At de vdualde
skulle bære megē fruct i taalmodighed. Det
saare siger oc Paulus Rom. v. Drøffuelse
giør taalmodighed / oc taalmodighed giør
forfarenhed / oc forfarenhed giør haabet /
Men haabet lader icke beskemme. Oc til
Timotheum scriffuer hand. Lide wi / Da
skulle wi oc regnere met hannem. Salig er
den Mand (siger S. Jacob) som lider
fristelse / Thi effter hand er forsøgt / skal
hand anamme Liffsens krune / huilcken
Gud haffuer tilsagd dem / der hannem
elske. Dette samme er det ocsaa der dette E-
pistel siger / J haffue taalmodighed be-
hoff.

Huor faare giørs da Taalmodighed
behoff?

Først / at i kunde giøre Guds vilie/ Fordi at intet wtaalmodigt menniske giør det som Gud er behageligt / men setter sig stedze imod hans vilie. Der nest at i kunde anamme foriettelsen.

Huad er oss da tilsagd?

Det euige Liffs arffue / Guds rige. Huo som der vil ind / hand skal formedelst megen drøffuelse gaa der ind/Acto. xiiij. Oc huo som formedelst drøffuelse skal gaa oc komme der ind / hand skal giøre det i taalmodighed / Thi wtaalmodighed bliffuer til bage oc kommer icke igennem/der til met kaldis det saa / ville wi regnere met hannem/ da skulle wi tilforn lide met hannem.

Huor til formaner nu S. Paulus effter denne paamindelse?

Hand formaner oss/ at wi skulle met al flid/ fuldkomme oc vdrette Guds vilie.

Huad er Guds vilie?

Dette er Gud Faders vilie/at huo som seer Sønnen / oc tror paa hannem / skal haffue det euige Liff Johan. vj. Oc Paulus j. Thessalo. v. Formaner de wtuctige/

trøster de Mistrøstige/ Fordrager de Skrøbelige / verer taalmodige met huer mand/ Seer til/at ingen betaler ont met ont / men legger eder altid effter det gode/baade indbyrdis oc imod huer mand. Verer altid glade/ beder vden affladelse / Verer tacknemelige i alle ting. Thi det er Guds vilie i Christo Jesu til eder.

Huorledis fuldkommis samme Guds vilie?

Mand fuldkommer Guds vilie/ aleniste formedelst Troen/oc formedelst taalmodighed.

Huorledis formedelst Troen?

Troen holder sig til det sande womskifftelige Guds ord/oc huad som der loffuis oc tilsigis wti / det giør hun til sit eget. Anammer saa gladelige Guds hellige gaffuer / der hand skencker oc giffuer Verden / som er / den Herre Jesum Christum / mee den hellig Aand / oc alle himmilske gode ting. Huor som denne retferdige Frelsere nu er/der tilregnis naadelige det samme Menniske / formedelst Troen / aff Gud / for Christi skyld/huilckē hans tillid staar paa/

Guds vilies oc Louens fuldkomne opfyldelse. Oc saadant it trofast hierte / haffuer fred oc glæde / syndernis forladelse oc det euige Liff.

Huorledis fuldkommis Guds vilie formedelst taalmodighed?

Alligeuel it Menniske actis oc regnis faar Gud / aldelis retferdigt oc saligt for Christi skyld / oc anammis aff naade til it Guds Barn / saa bliffuer der dog / saa lenge wi ere i denne Verden / megen syndelig lyst / ocsaa i de Vdualde / at mand stedze maa vente strid imellem Aanden oc legemet. Oc paa det Troen nu skal prøffuis oc wi skulle øffue vor Bøn / haab / lydighed / oc Guds fryct etc. Da legger Gud det hellige kaarss paa oss / det skulle wi da anamme met taalmodighed / oc hiertelige gerne vere hans faderlige vilie lydige der vnder.

Haffue wi da ocher til en trøst?

Ja visselige / baade til Troen / oc til taalmodighed.

Huorledis til Troen?

Mesteren til dette Epistel siger / at

den retferdige skal leffue aff sin tro/som den Propheten Habacuc haffuer lenge tilforn Propheteret. Thi Troen er en hiertens visse stadighed / en vis fundament/ der icke viger/ icke rocker/ icke siuncker ned / icke falder/ men er stadig / oc haffuer Ordens art oc nature/ der det holder sig til/ huilcket der bliffuer euindelige Esaie xl. Huo som nu tror / hand skal ocsaa bliffue euindelige. Det maa vere vdnortis til at see/ huordant det kand / Thi Troen omgaass met wsynlige ting/ oc lader sig icke forføre. Saa er den hellige Scrifft fuld aff herlige Sprock/ i huilcke Troens art oc nature/ krafft oc forarbeydelse giffuis til kiende.

Huad trøst haffue wi til taalmodighed?

De som i taalmodighed fuldkomme oc trolige vdrette Guds vilie / de skulle anamme foriettelsen / det er / alt det Gud haffuer tilsagd oc loffuit dem / skal visselige vederfaris dem. Der til skal saadan taalmodighed oc pine icke vare euindelige/ men om en liden stund / da kommer den / som komme skal / oc tøffuer icke / som er / vor forløsere Jesus Christus. Thi wi vide / at

alle Creature forlengis met oss / oc ere end nu stedze i banghed. Oc icke alenist de / men ocsaa wi selff / som haffue Aandens første grøde / forlengis oc hoss oss selff / effter Børnenis vdkaarelse / oc bie effter vore legemis forløsning. Thi wi ere vel salige / dog i haabet. Oc det haab som mand seer / er icke haab / Thi huorledis kand mand haabis til det / der mand seer? Men haabis wi til det der wi icke see / da bie wi der effter met taalmodighed.

Huor faare giffuer dette Epistel oss atuarsel?

At wi skulle icke vige oc falde fra den rene bekynde sandhed.

Huor aff kommer saadant affald?

Aff vantro oc wtaalmodighed / at mand kand i nød icke forlade sig paa Gud / søger middel oc veye / at mand kand hielpe sig selff / finde paa raad oc skaffe sig selff beskermelse. Oc naar mand skal lide noget / saa / at mand maa frycte oc vente store Herrers vrede oc wgunst / miste sit gods / oc staa i anden fare / da giffuer mand her it / der it andet stycke til / oc viger / oc giffuer i

saa

saa maade vantroen obenbare til kiende. Der til er da den kloge fornufft/ Frue Hulda / oc Verdzlig vissdom en offuermaade fornumstig oc snedig Mesterinde. De andre ville icke gerne holde en liden stund vd met Gud / oc hielpe at bære kaarssit / de knurre oc vorde wuillige / oc giøre paa det neste alt huad mand begærer aff dem/ at de kunde bliffue fri fra kaarssit.

Huad tryer Gud saadanne wstadige Menniske met ?

Huo som viger (siger Gud) den skal min Siel icke haffue behagelighed til. Det er en stor vanart oc wdyd/naar mand falder fra en Verdzlig Herre. Huor meget verre er da det / at mand forhindrer Gud sin hiertelige Faderlige behagelighed/met saadan skendelig affuigelse oc affald ?

Gud vdualde sig oc kallede formedelst sit Ord oc Aand/en besynderlig Kircke oc Menighed paa Jorden / oc troloffuede sig hende som sin elskelige Brud/hand haffuer oc en besynderlig oc hiertelig behagelighed der til / oc en offuermaade stor lyst oc glæde der aff. At nu nogle aff dem (ia

alt formange) som ere i denne Menighed / icke ville besinde / huor stor naade Gud haffuer beuisd dem / oc naar forfølgelse oc drøffuelse kommer / lade locke eller true sig der fra / bliffue wtro eller tuilraadige / det er hannem gantske mishageligt / huor aff hand oc bliffuer saa fortørnet aff Guddommelig retferdighed / at hand nødis til at straffe saadanne Mammeluker oc Vendekober met al wlycke / oc endelige der som de end ville der til met haffue ret paa at staa / met den euige fordømelse oc Helffuedis ild / Plage oc pine dem til euig tid.

Ja siger du / Mand skulde alligeuel for fred oc endrectighed skyld vndertiden vige Modstanderne oc giffue dem noget til?

Der haffuer du ingen befalning paa i den gantske hellige Scrifft / oc meget mindre nogen foriettelse at der skal komme fred aff. Der giffuis meget snarere aarsage til mange arme Samuittigheders wfred met / oc din egen fordømelse. Der faare skulle eller kunde wi wden Guds besynderlige mishagelighed / vige vore Modstandere til deris vildfarelsis stadfestelse / i det ringeste

ringeſte ſtycke / der er vor Religion oc Gudstienſte anrørendis / icke heller tilſtede dem noget eller ſelff anamme/der kand regnis Guds Ord til en fornedrelſe. Ville de der offuer buldre / tradze oc vndſige meget da kunde wi icke giøre der mere til/end befale Gud vor ſag / oc met taalmodighed i Troen/ vente hans hielp oc forløſning.

Huad trøſt haffue da de ſom ere beſtandige i Troen?

De ſom tro aff hiertet oc bekiende met munden / ſkulle redde deris Siele / det er/ de ſkulle vere Guds børn oc det euige Liffs Arffuinge oc bliffue euindelige. Oc alligeuel det end ſkal gaa vnderlige / oc ſynis / lige ſom de ſkulde aldelis vndergaa / bliffue til euig tid forderffuede oc vnder døden / ſaa ſkulle de dog endelige redde deris Siele / oc forløſis fra al wlycke oc ont / oc føris til Guds rige. Det giffue oſſ Gud altſammen/Amen.

Om Bekiendere Epiſtel i. Corinth. iiij.

WI ere bleffne it vidunder faar Verden / oc faar Englene/ oc faar Mennisken. Wi ere Daarer for Christi skyld/ Men i ere kloge i Christo. Wi skrøbelige/ Oc i stercke. I herlige/ Oc wi foracte-de. Indtil denne time lide wi hunger oc tørst/ oc ere nøgne/ oc bliffue slagne / oc haffue ingen vis Sted/ oc arbeyde/ oc giøre gaffn met vore egne hender. Mand taler oss ilde til/ saa velsegne wi. Mand forfølger oss saa lide wi det. Mand bespotter oss/ saa formane wi. Wi ere stedze som verdens forbandelse/ oc it renseoffer faar alle Folck.

Det scriffuer ieg icke/ at ieg vil bekemme eder / men ieg formaner eder/ som mine kiere Børn.

Huad skulle wi lære aff dette Epistel?

Try stycke/ først / huorledis de som elske oc bekiende Guds Ord / skulle actis eller regnis hoss andre Folck.

Der nest/ huad de skulle lide for saadan bekiendelse skyld.

Det tredie/ huor faare mand skal offte betracte disse de Christnis vilkaar.

Huorledis gaar det de rette Christne?

S. Paulus siger. De ere Verdens vidunder/ Englenis oc Menniskens.

Huorledis Verdens?

Verden er offuermaade genstridig/ fortredelig oc wlydig/ saa at hun huercken acter Gud eller hans Ord. Hun lader sig alene regære aff den galne wforstandige fornufft/ Huad det drømmer oc synis got at vere / holder Verden ocsaa at vere ret/ oc staar der saa fast paa / at der hielper ingen gensigelse. Komer der nu it forstandigt Gudfryctig Menniske /oc straffer saadan groff blindhed oc vildfarelse/ oc giffuer til kiende / huorledis mand skal vere from/ leffue gudelige / oc bliffue salig / da er det geckeligt faar Verden / Hun holder saadanne Lærere for Gecke oc Daarer / for Gycklere oc wnyttige Menniske/ som enten ere besette aff Dieffuelen/ eller vanuittige oc forbistrede/ der faare skender hun / bespotter

spotter oc forhaaner dem paa det høyste/ at der er ingen maade met. Oc efftersi fromme Predickere acte saadant intet/ men effter Guds befalning oc Ord straffe oc fordøme al Verdens falske tillid oc tro/ Oc der imod icke rose oc prise andet paa Jorden/ end Guds naade oc barmhertighed/ da fortørnis Verden offuermaade aff Dieffuelens til skyndelse/ hun bruser oc buldrer imod de Gudfryctige/ piner/ plager oc affliffuer dem skendelige/ oc saadant er ekon hendis vellyst/ hun glæder oc fryder sig der aff/ lige som Gud skede en besynderlig tienste der met oc vaare hannem gantske behageligt.

Huorledis ere da de Christne Englenis vidunder?

Naar Verden nu bruger saadan fortredelighed oc vanart imod de Christne/ oc giør dem alt ont/ oc de bliffue alligeuel bestandige hoss Gud/ icke lade besuige eller føre sig i vildfarelse/ da er det de hellige Engle/ som ere stedze hoss dem/ oc tage vare paa dem/ en besynderlig lyst oc glæde/ at Gud haffuer saadanne herlige Bekiendere paa Jorden/ oc de ere fordi gerne hoss dem/

dem/oc beſkerme dem icke aleniſte aff Guds befalning fra al ſkade / men roſe ocſaa deris beſtandighed / tro oc bekiendelſe faar Guds anſict / huor aff de haffue mere lyſt oc behagelighed/end noget Menniſke kand haffue aff it Specktackel eller vidunder paa Jorden.

Huorledis ere de it vidunder faar Menniſken?

Effterdi Verden er ſaa groff oc uforſtandig / da vil oc den hellig Aand icke giøre Verdens galne Børn den ære/oc kalder dem Menniſke / men hand kalder dem effter deris almindelige Naffn / Verden. Oc effterdi der findis ocſaa i Verden nogle godhertige Menniſke / ſom haffue metynck offuer de Chriſtne/ lade deris iemmer oc pine gaa ſig til hierte. Da ſiger Paulus her / eller meget mere den hellig Aand formedelſt Paulum / at de ſamme Menniſke / der icke ere ſaa aldelis forherdede/ ſom den almindelige hob/ haffue it beſynderligt vindunder aff de Chriſtne/icke i det/ at de laſte oc beſpotte dem / oc glæde ſig aff deris ælendighed / ſom Verden giør / eller haffuer en beſynderlig lyſt aff deris beſtandighed/

dighed/som de hellige Engle haffue. Men lige som nogen forundrer sig paa en ny vsedvanlig leeg / Saa forundre oc saadanne Menniske sig der paa / at de Christne/ kunde vere saa frimodige / trøste oc glade met deris bekiendelse/ i saadan stor farlighed / findskab / drøffuelse / modganck oc pine / De kunde oc icke vide eller forstaa/ huorledis det gaar til/ at de Christne ere saa bestandige i deris bekiendelse / før de paa det sidste selff / føris der til formedelst ordet/ oc forsøge det.

Huorledis er de Gudfryctige Daarer?

Guds fryct er Visdoms begyndelse. Oc effterdi de Christne haffue Guds fryct oc kierlighed / da ere de ocsaa visere oc klagere / end alle Menniskens børn / Men de actis alligeuel at vere Daarer / for Christi skyld / huis Euangelium / effterdi det er kaarssens Ord / da er det dem en daarlighed/som bliffue forcabte. Men oss (siger Paulus/j. Corinth.j) som bliffue salige/er det Guds krafft. Thi der staar screffuit Esaie xxix. Jeg vil omkomme de Visis vissdom / Oc ieg vil borckaste de Forstandigis

digis forſtand. Huor ere de klage? Huor ere de Scrifftlerde? Huor ere de Verdzlige viſe? Giorde icke Gud denne Verdens viſſdom til daarlighed / Eſaie xxxiij.

Hui loed icke da Gud ſin Euangelij predicken begyndis met it ſtort ſkin / oc denne Verdens viſſdom?

Efſterdi Verden / formedelſt ſin viſſdom / icke kiende Gud i ſin viſſdom / da vaar det Gud behageligt / at giøre dem ſalige formedelſt en daarlig predicken / ſom der tro paa. Efſterdi Jøder begære tegn / oc de Greker ſpørie effter viſſdom. Men wi predicke den Kaarſſfeſte Chriſtum / Jøderne en forargelſe oc Greker en daarlighed / j. Corinth. j. Thi det naturlige Menniſke forſtaar intet aff Guds Aand / Det er hannem en daarlighed / oc hand kand det icke kiende / Thi det ſkal dømmis aandelige / j. Corinth. ij.

Huorledis acter Gud denne Verdens viſe?

Verden holder Guds tienere oc børn for Daarer oc ſig ſelff at vere viſſ oc klog. Saa vender Gud det om / oc giør de Verdzeli-

ge Vise/som før er sagd/alle til Daarer/oc hand giffuer de sine fuldkommen klogskab oc forstand.

Beuiss saadant met Scrifften?

Christus siger Matthei vij. Huo som hører min tale/oc giør hende icke/hand er lige som en daarlig Mand/der bygde sit Huss paa sand/Der nu en støffue Regn falt/oc it vandløb kom/oc verit staarmede/oc støtte paa Huset/da fald det/oc giorde it stort fald.

De Corinther rosede sig ocsaa/at de haffde hørt om Christo/oc de giorde alligeuel icke Christi vilie i Troen/Der faare siger oc S. Paulus. J Corinther lade eder tycke/at i haffue nu ædet ordet aldelis op oc ere saa vise som i ville vere/oc meget klogere oc forstandigere end wi ere. Men lader oss stedze vere daarlige/wi ville holdis der faare/oc lader eder stedze tycke at i ere kloge i Christo/oc seer til/at i icke besuige eder selff. Tencker paa at ieg haffuer før sagd j. Corinth.j. Gud vdualde det/som er daarligt faar Verden. Der faare huo som lader sig tycke iblant eder at hand er viss/hand skal

skal vorde en Daare i denne Verdē/ at hand kand vere viss. Thi denne verdens vissdom er daarlighed hoss Gud j.Corinth.iij. Salig er den/ som icke forarger sig der paa.

Huorledis ere de Christne skrøbelige?

Alligeuel de Christne formue alting i Christo / ere stercke oc faste imod Dieffuelen / oc alle hans Tilhengere / saa kiende de dog oc bekiende huad de ere aff Menniskelig skrøbelighed / de bliffue ick hoffmodige oc trygge/ ophøye sig icke heller offuer andre. Lige som Paulus oc formaner/ Roma.xv.

Men wi / som ere stercke skulle fordrage de skrøbeligis brøst / oc icke haffue behagelighed til oss selff. Der faare formaner hand ocsaa her de Corinther / at de skulle icke lade sig tycke at vere for stercke/ striden fick icke end ende. Der faare skulle de stedze sige met Dauid/ Psalm.vj. Herre ver mig naadig/ thi ieg er siug oc skrøbelig. Oc wi skulle der til met icke foracte eller forskiude andre / som end nu ere skrøbelige i Troen / men anamme dem / oc icke forbistre oc foruilde deris Samuittighed/

Rom. xiiij. Lige saa giorde Paulus selff/ Hand er bleffuen de Skrøbelige / som den der er skrøbelig / at hand kunde vinde de Skrøbelige/ j. Corin. ix. Denne trøst haffue de Christne/ at alligeuel de ere Skrøbelige i Christo / saa leffue de dog met hannem i Guds krafft ij. Corinth. xiij.

Ere oc da de Christne foractede?

Lige som de holdis skrøbelige oc daar/lige i deris Himmelske Vissdom dem er giffuen om Christo. Saa foracter oc Ver/den dem i den store wsigelige herlighed/ at de allerede haffue noget aff det euige Liffs Arffue/ oc i it stadigt haab foruente noget der aff. Thi den herlighed er icke end nu obenbarit i oss / der oss skal vederfaris / oc det er icke end nu kund giort faar Verden/ at wi ere Guds børn / men det skal obenba/ris om en liden stund / Diss imellem skulle wi met taalmodighed bære foractelse. Thi vort hoffuit CHRJstus bleff oc paa det høyste foractet. Der til haffue wi ocsaa io denne trøst / at Gud seer til de foractede/ der ere verstyggelige faar huer mand/ ij. Macha. j. Oc det som er wædelt faar

Verden/

Verden / oc det foractede vdualde Gud/ oc det ſom inter er / at hand vilde til inter giøre det ſom noget er / oc dem ſom ville vere herlige j. Corinth. j.

Huad ſkulle da de Chriſtne oc Ordens bekiendere lide der offuer paa deris Legeme?

S. Paulus opregner her mange ſtycke effter huer andre/ſom er / hunger/tørſt/nøgenhed / ſlag / forfølgelſe / arbeyde / onde Ord / beſpottelſe oc fraſkillelſe fra alle Menniſke.

Lide oc da Chriſtne hunger oc tørſt?

Alligeuel Gud vel ſkulde før ſende ſit Vdualde brød aff Himmelen / end hand ſkulde lade dem dø aff hunger / ſom mange Exempel vduiſe/ſaa ſkulle dog de Chriſtne offte lide ſtor hunger oc kummer/ for det legemlige Brød oc næring ſkyld/ Men Gud hielper dem naadelige aff al nød oc modgang.

Der til met haffue de ſtedze hunger oc tørſt effter retferdighed / i huilcken Gud oc icke vil lade dem bliffue euindelige / Men de ſkulle paa det ſidſte bliffue mette Mat-

thei v. Thi Herren metter de tørstige Siele/ oc fylder de hungerige Siele met god Psal. cvij. Oc Maria siunger lige saa. HErren opfyllede de hungrue met got/ oc forlod de Rige tomme.

Huorledis lide de rette Christne nøgenhed? Siger dog S. Paulus ij. Corinth. v. Wi skulle icke lade finde oss nøgne?

S. Paulus taler her i dette Epistel om de Christnis legemlige nøgenhed/ der de skulle lide her i denne Verden/ met stor hierte sorge oc bedrøffuelse/ oc alligeuel i taalmodighed/ saa/ at mand skal icke alenisté forlade dem/ ælendige oc nøgne/ wden al trøst oc hielp/ men ocsaa met mact tage fra dem/ det Gud haffuer forlent dem met/ oc icke giffue dem det mand er dem affrette skyldig oc plictig/ oc fordriffue dem fra gods oc hiem/ Huss oc biering/ at de skulle icke haffue nogen sted/ de kunde vere trygge paa/ som mand seer faar øyen/ at det gaar alleuegne til i Verden. Denne nøgenhed skal mand lide/ giffue sig Gud i vold oc sette sagen ind til hannem. Ja mand skal vel saa berede oc beskicke sig der til/ at mand

skal sla sig fra alle Verdzlige ting / gantske gerne offuergiffue oc lade dem fare/oc alenîste forlade sig paa Gud.

Men i det andet Epistel til de Corinther / taler Paulus om en aandelig/skadelig oc forderffuelig nøgenhed/i huilcken wi io ingelunde skulle lade finde oss. Thi vore Siele / skulle føris aff legemet / der de nu ere wti / naar wi dø / Huilcke Siele der nu obenbaris oc komme aldelis nøgne frem faar Christi Domstol / de skulle icke beklædis met nogen herlighed/ Men de som formedelst Troen / haffue iført Christum / de komme icke nøgne frem / men i Christo / oc Christus i dem. Thi Christi retferdighed er deris klædebon oc Aandens helligelse eller renselse. Der faare giffuis dem oc paa det sidste den fuldkomne himmelske klædebon / oc de bliffue offuerkledde met euig wdødelig klarhed oc herlighed. Huilcke Gud Fader vil nu saa giøre herlige i det andet Liff/dem giør hand tilforn i dette Liff formedelst sin elskelige Søn Jesum Christum / oc formedelst ordet/der de anamme i troen/ fromme oc retferdige.

Huad meen S. Paulus der met at hand siger/ wi vorde ſlagne?

J Apoſtlernis gerninger oc ij. Cor. xj. giffuis klarlige nock til kiende / huorledis S. Paulus bleff ſlagen. Der ſkulle oc mange andre fromme Chriſtne lide paa denne dag / at de forhaanis oc beſpottis gruſelige / Oc der til met ſaaregiøris i deris hierter oc bedrøffuis indtil døden aff den ſuare Guds beſpottelſe / førbandelſe / Guds naffns miſbrugelſe / ordens foruendelſe/ Affguderi/ affald oc forargelſe.

Haffue da de Chriſtne ingen vis ſted.

J denne Verden oc iemmerlige dal her paa Jorden haffue de Chriſtne ingen vis ſted. Thi Dieffuelen / denne Verdens førſte / Lader dem huercken haffue roligbed eller fred. Der faare ſkulle Guds børn alle øyenblick vente oc formode / at mand ſkal fordriffue dem. Saa er oc der for woden vort gantſke leffnet icke andet / end en idelig vdlendiſk oc pillegrims reyſſe / ſom Hiſtorien om Abraham / Jſaac / Jacob/ Joſeph / Chriſto / Paulo oc andre Helgen nock giffue til kiende. Summa / huo ſom vil

vil tale oc bekiende sandhed / hand kand icke lenge bliffue paa en sted.

Huor faare siger Paulus / Wi arbeyde oc giøre met vore egne hender?

Den hellige Paulus nøddis offte til aff trang oc nød / at hand icke aleniste brugede sit Embede / men dreff ocsaa andet suart arbeyde. Lige som det oc gaar til paa denne dag / at Kirckens Rente tagis bort oc leggis fra Kircker oc Sogner / at Predickere selff / nødis til at pløye / saa / meye / terske oc giøre andet saadant suart arbeyde / oc haffue alligeuel neppelige saa meget / der de kunde holde sig aff met Hustruer oc Børn.

Huad giør Verden naar de Christne lide saadan nød oc modgang?

Hun skender / laster oc forfølger dem der til / oc haffuer aldelis ingen metynck offuer dem. Naar mand gerne vilde at en Christen skulde omkommis oc affliffuis for den rette bekiendelse oc Ordens skyld / oc kand icke met sandhed komme der til / da dicter oc mumler mand hannem noget paa / legger alle ting vd til det verste / laster

oc skender hannem paa det høyste / oc skyl-der hannem for det / der hand aldri tencte en gong paa / som Historien om den hellige Athanasio vduiser / Oc det gick Christo / Paulo oc de andre lige saa.

Huad skulle da de Christne giøre der til?

De skulle taalmodelige lide saadan w-ret / oc efftersdi dem kand icke vederfaris hielp eller beskermelse / da skulle de sette de-ris sagd ind til Gud / oc saa meget deris Persone er anrørendis / oc kand ske wden Ordens fornædrelse / lade sig finde i al yd-myghed / oc bliffue deris Mestere oc Herre Jesu Christo lige / huilcken der ocsaa lidde taalmodelige al Jødernis spot oc forsmæ-delse / saa fremt som de icke bespottede hans Ord / sandhed / Guddom / hans Himmel-ske Fader oc hellig Aand. Fordi at til saa-dan Guds bespottelse kunde hand icke / som wi icke heller skulle / tie stille.

Skal da Verden her met vere til freds?

Ney / Du mot vere saa ydmyg som du nogen tid kant / saa skalt du dog hoss Verden fortiene der liden tack eller naade met. Men du est plictig til at du skalt bære

saadant taalmodelige / Gud til ære oc at beuise hannem lydighed met. Thi at faar Verden skalt du aldelis holdis for it Catharma oc Peripsema / det er / som en forbandelse oc affskum.

Huad kaldis Catharma?

Catharma oc Peripsema / huilcke her ere fordanskede forbandelse oc affskum eller rense offer kalledis it Menniske / der haffuer bedreffuit saadan misgerning / at mand mente / Gud skulde for saadan synd ville forbande oc forderffue Land oc Folck Der faare mente de / naar de affliffuede oc toge saadanne Misdedere aff dage / at de haffde borttaget forbandelsen oc renset landet. Saadan en forbandelse vaar Jonas Prophete / der de kaste hannem vd i Haffuit. Undertiden toge de oc it wskyldigt Menniske / naar dyrtid / Pestilentze / krig eller andre plage vaare i Landet (oc mente de rensede landet met saadan død oc offer fra neruerende oc tilkommende plager) oc kaste hannem vd i Haffuit / eller i ild / oc sagde. Vær du vort rense offer / at wi kunde bliffue frelste oc forløsde. Lige saa acter Verden at Apostle oc Euangelij Predicke-

Predickere ere de ergiste oc skadeligste Folck paa Jorden / kunde hun ekon bliffue quit ved dem / da stode det vel / oc hun vaare da quit oc fri fra al wlycke oc forbandelse / oc haffde der met giort Gud en stor tienste / Johan. xvj.

Huor til tien nu denne den hellige paulí formanelse?

Hand scriffuer icke saadant / at hand her met vil beskemme de Corinther (huilcke der lode sig tycke at de vaare alene kloge oc Guds Børn) oc vdrobe dem som wfuldkomne skrøbelige Mundchristne / Men at hand vil meget mere / formane dem til det beste / som en tro Fader sine Kiere Børn / oc vare dem at / at de skulle vocte sig fra tryghed / at de der met skulle paamindis / at betencke / huad dem end nu fattis til it Christeligt leffnet oc omgengelse / at de skulle kiende deris brøst / skamme sig noget hoss sig selff / oc icke flue for høyt op / lige som de haffde nu verit vdlerde / oc icke hafft mere behoff / at formanis oc vnderuisis i Euangelio.

Huad er hand da begerendis aff dem?

Hand

Hand vil/ at de/ oc wi allesammen/ icke skulle bliffue hoffmodige oc trygge/ at wi der met icke skulle forføre oss selff/ men at wi skulle vere hans efterfølgere/ lige som hand vaar Christi.

Huor wti staar denne Efterfølgelse?

I. J try stycke. Først/ at mand icke aleniste skal flitelige høre Guds Ord/ Men at mand skal ocsaa anamme det i Troen/ beuare det/ oc rette sit gantske leffnet der effter/ oc stedze bede om den hellig Aands formerelse oc bestyrckelse.

II. Der nest/ om det hellige kaarss (huilcket der almindelige pleyer at følge sandheds bekiendelse) leggis oss paa for troens skyld/ at mand da aff hiertet tacker Herren/ at hand vdualde oc annammede oss/ at wi skulle bære vidnisbyrd om hans Guddommelige sandhed/ oc actede oss verdige til/ at lide noget for samme sandheds skyld/ sig til ære.

III. Det sidste/ at wi ocsaa skulle veluillige giffue oss vnder Guds vilie/ oc bliffue bestandelige hoss hannem/ oc visselige forlade oss til/ at lige som hand beuis-

de

de Paulo oc andre sine vdualde oc elskelige naade oc kom dem til hielp/ gaff dem styrcke/ glæde/ taalmodighed/ kierlighed/ bestandighed/ saa skal hand oc visselige vden al tuil/ icke forlade oss/ men effterdi hand aff naade kallede oc vdualde oss/ da vil hand ocsaa indtil vor yderste time beuare oss at wi skulle bliffue bestandige i Troen/ kiende hans Søn Jesum Christum oc beholde hans retferdighed/ det er/ hand vil visselige giøre oss salige oc giffue oss det euige Liff/ Det giffue oss Gud alle naadelige/ Amen.

Om Jomfruer/ Epistel/ ij. Corinth. xj.

MEn huo sig roser/ hand rose sig i Herren. Thi der faare er icke nogen dulig/ at hand loffuer sig selff/ men at HERren loffuer hannem. Gud giffue/ at i vilde lidet holde mig daarlighed til gode/ Dog i holde mig hende vel til gode.

gode. Thi ieg er nidkier for eder met en gudelig nidkierhed. Fordi at ieg haffuer troloffuit eder en mand/ at ieg kunde føre Christo en reen Jomfru til. Men ieg frycter/ at lige som Hugormen bedrog Euam met sit skalckhed/ saa skulle oc eders sind bortryckis fra den enfoldighed/ som er i Christo.

Huad handler Paulus i disse Ord?

Hand giffuer her kortelige try nyttelige stycke til kiende. Først huorledis mand skal retsindelige holde sig i roff. Der nest/ huad nidkierhed Predickere oc Sieleførsørgere skulle haffue for deris Almue. Det tredie/ om Christi troloffuelse met den trofaste Siel.

Huad kaldis rose?

Rose kaldis / at holde meget aff en gaffue / eyedom eller skickelighed / tale oc snacke der meget om / haffue en besynderlig behagelighed der til / prise oc vbbrede det hoss huer mand/ som det kieriste / beste oc behageliste.

Er

Er denne roſſ altid ret oc tilbørlig?

Ney. Der er tuendehonde roſſ / en Menniſkelig roſſ / oc en Guddommelig roſſ.

Hulcken er den Menniſkelige roſſ?

Menniſkelig / kiødelig eller Verdzlig roſſ er/ naar Menniſken roſer det mere der Gud haffuer aff naade giffuit hannem/ end Gud ſelff / Forlader ſig der oc mere paa/ end paa Skaberen/ oc der til met foracter en anden / der icke haffuer ſaadanne gaffuer.

Giff Exempel.

Jøderne giorde icke der met wret / at de vaare glade aff den vduelelſe oc forietelſe / der dem vaar ſkeet aff Gud / roſede der aff/ oc talede der meget om. Men at de hulde der mere aff / end aff Gud oc hans befalning / oc foractede Hedninge/ ſom de der til euig tid ſkulde vere wdeluctе fra ſalighed / det vaar wret / oc icke en Gudelig/ men Menniſkelig / wdulig oc ſkadelig roſſ.

Skal mand da aldelis intet roſe ſig aff ſin herlighed/ fromhed/ viſdom/ forſtand/ mact/ kaanſt etc.

Ney.

Ney. Thi S. Paulus siger j. Corinth. iiij. Huad haffuer du / der du icke annammede. Haffuer du det nu anammet / hui roser du dig da / som den det icke anammede? Der faare er det en daarlig ting / at nogen vil rose sig aff det / forlade sig oc pucke paa det / der hand icke haffuer aff sig selff / eller til eyedom / men er hannem aleniste forlent til en tid. Der faare siger oc S. Cyprianus. In nullum gloriandum est, quia nihil nostrum est.

Vil da Gud icke lide saadan roff?

Ingelunde S. Paulus siger j. Corinth. j. At Gud til intet giør / det som noget er (det er / huad som lader sig noget tycke) paa det intet kiød skal rose sig faar hannem / Faar hannem siger hand / Fordi at wi haffue aldelis intet faar Gud / der wi kunde rose oss aff. Faar Verden roser mand sig vel aff meget / men saadan roff forsuinder paa det sidste lige som røg / Der faare skal mand aldelis intet rose sig / naar mand handler met Gud. Thi Gud vil alene beholde al roff / dømme oc heffne / lige som hand oc vil velsigne / sørge oc straffe / som en veldig almectig Gud.

Skal mand da icke bekiende Guds gaffuer?

Lige som det er synd oc ilde giort / at rose sig aff gaffuer faar Gud / forlade sig der paa/ oc foracte en anden/ der icke haffuer saadanne gaffuer. Saa er det oc synd/ at icke ville kiende Guds gaffuer eller necte oc forsige dem.

Huad skal ieg da gióre?

Du skalt vide oc bekiende/ at du haffuer intet aff dig selff / at du kand intet oc vedst intet aff dig selff. Haffuer nu Gud giffuet eller delt nogen gaffue met dig / da er det vissselige icke skeet for din fortienste eller verdighed skyld / men aff naade. Der faare est du saa meget mere plictig at ydmyge dig faar hannem oc tacke hannem.

Huilcken er den Gudelige roff?

Den Gudelige / aandelige / retsindige / Christelige roff er / at mand intet andet end aleniste giffuer Gud ære oc priss / oc søger hoss hannem alene / icke hoss Verden / loff oc ære.

Huor wti staar den Gudelige roff?

J thu stycke.

Huilcket er det første?

Det første er / at it Menniske (alligeuel hand end haffuer Guds herlige gaffuer) skal kiende sin naturlige skrøbelighed oc brøst / intet acte eller holde aff sig selff / oc der imod holde Gud aleniste / for det eniste / høyste gode / oc bekiende met hierte oc mund / at alt got kommer aff hannem / oc at uden hannem er intet got / at mand skal saa lade sig nøye met hans naade / sette al tillid til hannem / oc intet andet søge i Verden / end aleniste Guds ære / der som det oc end skulde ske / met vor egen vanære oc foractelse.

Huor staar det screffuit?

Jeremie ix. Saa siger HErren. Den Vise skal icke rose sig aff sin Visdom. Den Stercke skal icke rose sig aff sin styrcke. Den Rige skal icke rose sig aff sin rigdom / Men huo sig vil rose / hand skal der aff rose sig / at hand veed oc kiender mig / at ieg er HErren / som giør barmhertighed / ret oc retferdighed paa Jorden / Thi saadant behager mig / siger HErren. Her tager Gud

al roff fra off / icke at hand vil der met giøre off nøgne / men at hand kand haffue aarsage oc rum til / at klæde off met sin herlighed oc ære. Dette er oc det / der Paulus siger j. Corinth. j. Jesus Christus er off giort aff Gud til Vissdom / oc til retferdighed / oc til helliggiørelse / oc til forløssning / Paa det (som screffuit staar) huo sig roser / hand skal rose sig i Herren. Dette giøre øyenskalcke icke / huilcke Paulus scriffuer om Rom. ij. At de bære vel Guds Ord oc naffn frem / oc der vnder aff kiødelig dristighed oc gaffuernis hoffmodighed / søge aleniste deris egen ære oc roff.

Huilcket er det andet stycke aff denne Gudelige roff?

Naar Mennisken giffue Gud alene / al ære oc roff / oc der til met søge deris høyste roff hoff Gud oc icke hoff Mennisken. Thi der er icke fordi nogen dulig / at hand loffuer sig selff / men at HERren loffuer hannem. Saa skal mand nu sette det ind til hannem / huorledis hand vil loffue / ære oc forklare off igen / at wi icke selff dømme paa vor fromhed oc retferdighed / men befale oc sette det ind til Gud. Som Paulus

ocsaa

ocſaa ſiger en anden ſted. Jeg veed intet met mig / met der met er ieg icke retferdig.

Skulle wi da tuile paa vor retferdighed?

Jngelunde. Thi det er en forderffuelig Affgudiſk lerdom / ſom lærer at tuile / men wi ſkulle der imod vere viſſe paa vor ſalighed. Thi Guds Ord / i huilcket oſſ tilſigis ſyndernis forladelſe / det euige liff oc ſalighed / Liuger icke eller beſuiger oſſ. Der faare ſiger S. Paulus Rom. v. Nu wi ere bleffne retferdige formedelſt Troen / da haffue wi fred met Gud formedelſt vor Herre Jeſum Chriſtum / formedelſt huilcken wi oc haffue en tilgong i Troen / til denne naade / der wi ſtaa wti / oc roſe oſſ aff den tilkommende herligheds haab / der Gud ſkal giffue. Saadan en beſtandig tro / fører oc ſin fruct met ſig / at wi i al vor gerning ſøge Guds roſſ oc ære / oc icke met vor vilie handle imod hans vilie oc Bud. ij. Petri. j. j. Johan. iiij.

Nu ſiger alligenel S. Paulus ij. Cor. j. Vor roſſer / vor Samuittigheds Vidniſbyrd / at wi haffue vandret i Verden i enfoldighed oc gudelig renhed / icke i kiødelig viſſdom. Er icke dette en kiødelig roſſ?

Ney. denne Roſſ er en offuermaade nyttelig oc Chriſtelig roſſ/ Lige ſom hand oc ydermere forklarer der effter i det x.xj. oc xij. Cap. oc hand handler her icke imod den Gudelige Roſſ/ Thi for det førſte/ da Roſer Paul. ſig icke faar Gud / lige ſom hand haffde noget aff ſig ſelff/ men hand roſer/ at det ere alle Guds gaffuer. Der neſt ſiger hand oc icke / at den entfoldighed oc renhed / hand haffde vandret wti/ ere en aarſage eller grund til hans ſalighed. Thi huor faare hand oc andre Vdualde ere retferdige faar Gud / giffuer hand anden ſted nock til kiende i ſin Scrifft. Paa det ſidſte/ roſer hand ſig oc aff Guds gaffuer ſaa/at hand tilſcriffuer Gud det alſammen / oc søger icke der met ſin egen / men Guds ære/ Der faare kalder hand det Guds naade. Oc Capit. xij. ſiger hand / Aff mig ſelff vil ieg icke roſe mig / men aleniſte i min ſkrøbelighed. Som hand oc ſiger Gal. ij. Oc ieg leffuer / dog icke ieg / men Chriſtus leffuer i mig. Oc alligeuel ſiger hand / Der ſom ieg vilde roſe mig / da giorde ieg fordi icke daarlige. Thi ieg vilde ſige ſandhed. Thi huer ſkal ſaa meget hannem muligt er/ giø-

re ſin yderſte ſtid til / at hand kand roſe ſig aff en god ſamuittighed / at hand beholder den rette lerdom oc it wſtraffeligt leffnet imod Dieffuelen oc Verden.

Huad ſkulle wi lære her aff?

Naar wi ville roſe oſſ i Gud eller i Herren / da ſkulle wi faar alle ting tilſcriffue Gud det gode wi ere eller haffue / oc tillegge oſſ ſelff intet. Der neſt / icke forlade oſſ der paa / men aleniſte paa Guds naadige barmhertighed / oc ſande foriettelſer paa hans ord oc hans Søn / vor Herre Chriſtū. Paa det ſidſte / At kunde wi icke her faa loff eller roſſ hoſſ verdē / da ſkulle wi trøſte oſſ i Gud oc lade oſſ der met nøye / at hans hellig Aand giffuer vor aand vidniſbyrd / at wi ere Guds børn / oc at wi ſkulle met Chriſto komme til euig herlighed / Rom. viij.

Huor faare beder Paulus / at mand dog vil holde hannem ſin daarlighed til gode?

Det lader gantſke ilde oc ſtaar ſielden vel / at nogen loffuer oc roſer ſig ſelff. Oc efftterdi S. Paulus vaar nødt der til (at hand kunde ſtoppe mundē til paa de falſke Predickere / driffue deris opſæt til bage / obenbare ſin wſkyldighed / wmage oc ar-

beyde/oc rettelige vnderuiſe de Corinther) da beder hand / at de ſkulle icke vdlegge hannem ſaadant til det verſte / men holde hannem det til gode. Fordi at hand ſøger io icke ſin egen ære der met / men giør det aff nidkierhed offuer de Corinther.

Huad er Nidkierhed?

Nidkierhed er en aluerlig oprørelſe i Menniſken / aff ret kierlighed / oc tilbørlig vrede / for en ting ſkyld / der vendis bort fra den hun hører til met rette / oc giffuis eller tilleggis en anden / der ingen ret haff- uer der til.

Huor mangfoldig er Nidkierhed?

Dubbelt/en gudelig/ret/tilbørlig nid- kierhed / Oc en Menniſkelig / kiødelig / v- ret nidkierhed.

Huilcken er den rette Gudelige nid- kierhed?

Den rette Gudelige nidkierhed er en ret tilbørlig vrede/ſom aff den hellig Aand optendis i hiertet / formedelſt huilcken de Gudfryctige oc Chriſtne opueckis til ret fortørnelſe / oc til at hade de ſynder / ſom bedriffuis imod Guds klare rene Ord oc Bud. Denne nidkierhed kand icke lide/at

lij predickens mundelige Ord. Huilcket Menniske der nu tror Christi/Apostlers oc andre fromme Predickers Ord / hand føris til Christo/som en reen Jomfru. At den gantske Christelige Kircke i almindelighed / oc siden huer trofast Siel i besynderlighed bliffuer saa vor Herris Christi behagelige elskelige Brud oc Hussmoder.

Huorledis er da saadanne Menniske en reen Jomfru / efftersdi de dog aff nature oc fødsel/ere Syndere?

Paulus siger Ephe.v. Christus helligede oc rensede sin Menighed formedelst Vandbad i Ordet/at hand vilde berede sig selff en Menighed / som skulde vere herlig.

Huorledis gaar det til?

Christus vdsender sine Apostle oc Predickere i den gantske Verden / at de skulle beyle oc bedis til Bruden oc formedelst Predicken føre hende til hannem. Naar it Menniske hører nu Guds Ord/oc anammer det i Troen / da giør den Himmelske Sæd/det Guddommelige Ord/hans Siel fructsommelig formedelst den hellig Aand at hand giør megen salig fuct.

Huorledis stadfestis saadant aandeligt Ecteskab imellem Christo oc den trofastis Siel?

Formedelst troen. Troen er den handfestning oc brudring / formedelst huilcken wi troloffuis Christo / bliffue it legeme / it hierte / en aand met hannem / oc alt hans gode bliffuer oss almindeligt / som naade / Himmel / salighed / det euige Liff. Ja til ydermere formaning oc tryghed / giffuer Christus ocsaa sin Menighed Nøglene / som den rette Hussmoder / Hand giffuer hende mact at binde oc løse / at døbe oc predicke / oc vd at dele alle Himmelske gode ting.

Huor staar der screffuit om saadant aandeligt Ecteskab?

Gud siger Osee i det ij. Capittel. Jeg vil troloffue Mig met Dig euindelige / Jeg vil troloffue Mig met Dig / i retferdighed oc dom / Ja i Troen vil ieg troloffue Mig met Dig / oc du skalt kiende HErren.

Dette skulle io vere de Christne en offuermaade stor trøst?

Ja visselige skulde det vere dem en herlig

herlig trøst / At Christus kalder sig icke aleniste vor Fader / Broder oc Ven / men met det allerkieriste Naffn paa Jorden er / vor Brudgom. Det er en stor hemmelighed/der Paulus roser saa høyt aff Ephe. v Thi huad glæde kan it Menniske større vederfaris / end at hand kand dristelige rose aff/ oc sige. Christus er min Brudgom / it legeme/it hierte/en aand met mig/som frelser mig arme ælendige Creature, ia mig som er vndfangen oc født i synd/oc haffuer al wdyd oc last höss mig / aff Guds vrede oc Dieffuelens vold / oc betalede for mig met sit dyrebar Blod / renser mig formedelst Daaben aff min synd / oc lader end nu paa denne dag predicke sit Ord faar mig / oc lærer mig der met at kiende Gud fuldkommelige/deler rundelige sin naade oc alle himmelske gode gaffuer met mig / at hand kand føre mig fra dette arme elendige leffnet oc væsen / ind i sit himmelske soffuekammer/som er/ det euige Liff.

Bliffue oc alle Menniske deris Brudgom
Christo Jesu tro oc holde hannem loffue?

Om Jomfruer Epistel.

Ney fordi at de Menniske som for-acte Guds Ord / henge ved Dieffuelens lerdom / Menniskens drømme / løgn oc deris eget gode tycke / de bryde den tro met Christo / der de loffuede hannem i Daaben / oc falde i aandeligt hoer. Thi at henge ved Menniskens lerdom / skaldis at bedriffue aandeligt hoer / Psal. cvj. De besmittede sig met deris gerninger / oc bedreffue hoer met det de giørde. Det formaner oc S. Paulus sine Corinther at de skulle vocte sig fra / oc siger / Jeg frycter at eders sind skal lige saa forderffuis / fra den enfoldighed i Christo / som Hugormen forførde Heuam met sit skalckhed. Der faare lader oss icke vere trygge / men vandre i Guds fryct / oc bliffue hoss Christo alene oc ingen anden / at wi icke skulle formedelst Sophisters skinnende lerdom oc hygleri besuigis oc føris paa en vrang Vey. Men kunde bliffue hoss vor HErre Jesum Christum / her timelige / oc i den anden Verden regnere oc regere met hannem euindelige. Der til hielpe Gud oss alle formedelst den samme sin Søn JEsum CHRIstum / Amen.

Benedictus Andreæ Diaconus Parochia Stambyr Anno 1641

Register paa de Epistler / som læsis paa de fornemste Høytider om aa= rit.

Paa

Ephe.

Severinus Benedicti
Anno 1642

Prentit i Mag-
deborg / hoss Ambro-
sio Kyrchner.

Aar effter Guds byrd.

M. D. L X.

